

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

ØKONOMIPLAN 2019 - 2022

Med budsjett 2019 - Fylkesrådmannens forslag

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
2	Økonomiske rammer og utvikling	5
	2.1 Økonomiske prioriteringer	5
	2.2 Handlingsregler og målsetninger	8
	2.3 Status for 2018	11
	2.4 Utsikter 2019-2022	11
3	Organisasjon og interne strategier	20
	3.1 Organisasjonsutvikling og bemanningstilpasning	20
	3.2 Arbeidsgiverpolitikk	22
	3.3 Informasjonssikkerhet og personvernombud	23
	3.4 Risiko og sårbarhetsanalyser	23
	3.5 Virksomhetsstyring	24
	3.6 Eiendomsstrategi	25
	3.7 Politisk styring og kontrolloppgaver	29
	3.8 Forslag til tallbudsjett	30
4	Gjennomgående tema	32
	4.1 Klimabudsjettet	32
	4.2 Kompetanse	38
	4.3 Samisk	38
	4.4 Inkludering	39
	4.5 Digitalisering	39
	4.6 Folkehelse	40
5	Utdanning	42
	5.1 Kort sammendrag	42
	5.2 Mål og ambisjoner	42
	5.3 Økonomisk situasjon	42
	5.4 Strategier og prioriteringer	46
	5.5 Forslag til tallbudsjett	62
6	Plan og næring	64
	6.1 Mål og ambisjoner	64
	6.2 Økonomisk situasjon	65
	6.3 Strategier og prioriteringer	69
	6.4 Forslag til tallbudsjett	77
7	Kultur og folkehelse	79
	7.1 Mål og ambisjoner	79
	7.2 Økonomisk situasjon	79
	7.3 Strategier og prioriteringer	80
	7.4 Forslag til tallbudsjett	96

8	Tannhelse	98
	8.1 Mål og ambisjoner	98
	8.2 Økonomisk situasjon	99
	8.3 Strategier og prioriteringer	99
	8.4 Investeringer	102
	8.5 Forslag til tallbudsjett.....	102
9	Samferdsel	104
	9.1 Mål og ambisjoner	104
	9.2 Økonomisk situasjon	104
	9.3 Strategier og prioriteringer	111
	9.4 Investeringer	117
	9.5 Forslag til tallbudsjett.....	118
10	Vedlegg	121

KAPITTEL 1

INNLEDNING

1 Innledning

Snart ett år er gått siden sammenslåingen av fylkene, og vi er godt i gang med å bygge Trøndelag. Selve sammenslåingen ble gjennomført uten store systemsvikt, og aktiviteten er stor i hele organisasjonen. Det er for eksempel så langt i år produsert 763 saker til politisk behandling, og det vitner om en organisasjon med høy styringsfart.

Det er derfor på sin plass å rose våre ansatte som har stått på og taklet overgangen til et nytt fylke på en god måte. Uten dem hadde ikke dette lyktes.

Men - det koster å bygge Trøndelag.

Den økonomiske situasjonen

Det er stor økonomisk usikkerhet knyttet til den økonomiske framtida for fylkeskommunen. I 2020 kommer det et nytt inntektssystem, og vi vet ikke hvilke utslag det gir. Vi er fram til da kompensert for tap i dagens inntektssystem på grunn av fylkessammenslåingen, men det er uvisst om dette blir videreført. Et bortfall av denne kompensasjonen gir oss et tap på 90,3 millioner kroner.

I tillegg er det flere andre forhold som gjør det økonomiske handlingsrommet i planperioden svært begrenset:

- **Nullvekst i fylkeskommunens frie inntekter.** Det er krevende fordi vi opplever utgiftsvekst på noen tjenesteområder. Nullveksten betyr derfor at vi må redusere driftsnivået på andre områder.
- **Økende finanskostnader som følge av gjeldsvekst og stigende rente.** Gjeldsbelastningen øker fra 8,2 til 10,5 % i planperioden. Det betyr at finanskostnader øker med 165 millioner kroner fra 2018 til 2022.
- **Behov for å begrense bruk av fritt disposisjonsfond.** I dag finansierer vi i noe grad driften med å bruke oppsparte midler. Om vi fortsetter på samme linje er reservene oppbrukt og disposisjonsfondet tomt i 2023.

Alt dette gjør at det blir krevende å fortsette byggingen av Trøndelag i samme takt med de økonomiske ressurser vi har. Det er ikke samsvar mellom ambisjoner og den økonomiske rammen vi får fra staten. Vi bruker i praksis mer penger enn vi har.

Samfunnsutvikler

Hovedmålene for et sammenslått Trøndelag ble vedtatt i intensjonsplanen:

- En region med livskraft, bærekraft og konkurransekraft.
- Etablere et nytt fylke og ny folkevalgt region, hvor fylkesnivåets ressurser og innsats kan bli organisert på en mer helhetlig måte for å fremme Trøndelags samfunns- og næringsmessige utvikling.
- Gi bedre muligheter til å sikre en balansert utvikling i Trøndelag, til å fremme Trøndelag som attraktiv region og gjøre regionen bedre i stand til å ta på seg nye oppgaver.
- Gi Trøndelag tyngde på den nasjonale arena, for å sikre regionen en rettmessig andel av statlige ressurser, etableringer, prosjekter osv.
- Sikre og videreutvikle kvalitet i regionens tjenester til innbyggerne.

Denne økonomiplanen er basert på de vedtatte målene. Regjeringen peker også nettopp på rollen som samfunnsutvikler og regional utviklingsaktør som en hovedoppgave for fylkeskommunene. Men det er grunn til å stille spørsmål ved hvor viktig regjeringen synes denne oppgaven er – i alle fall er det lite drahjelp å få i forslaget til statsbudsjett.

Det nye havbruksfondet sikrer Trøndelag en tildeling på samlet 469 millioner kroner – hvorav fylkeskommunen får 76,9 millioner kroner. Dette er meget positivt og et viktig verktøy for utviklingen av fylket vårt, men kan også være en utfordring i arbeidet med å nå målet om

balansert utvikling. Slik kan dette få betydning for hvordan vi skal forvalte våre egne regionale utviklingsressurser. Vi kan ikke risikere en ny «deling» av Trøndelag i øst og vest.

Siden 2014 har regjeringen kuttet fylkeskommunens regionale utviklingsmidler over statsbudsjettet fra 191 millioner kroner til 73 millioner kroner (forslag 2019) - bare i Trøndelag! Dette betyr en nedbygging av fylkeskommunens utviklingskraft, og er en dårlig start på regionreformen. Det er grunn til å frykte at regjeringen forbereder en fylkeskommunal overgang ved å ta ned bevilgningene fra statlig side. Samtidig oppretter regjeringen nye poster og øremerker midlene ned til minste detalj. Dette kan ikke tolkes som noe annet enn økt statlig styring. I sum reduserer det fylkeskommunens handlefrihet og svekker vår utviklingskraft. Vi blir en utviklingsaktør i navnet – ikke i gavnet

Regionreformen er fortsatt ikke avklart i Stortinget. Regjeringens oppgavemelding er et lite skritt i riktig retning, men det trengs tydeligere grep. Skal fylkeskommunene lykkes må oppgavene forsterkes og vi må ha sterkere virkemidler.

Vår tjenesteproduksjon

De videregående skolene våre står for 50 % av driftsutgiftene våre, og er helt sentrale i arbeidet med å sikre en balansert utvikling med livskraft og bærekraft i hele Trøndelag. Fylkestinget vedtok enstemmig i juni en ny ressurstilodelingsmodell for våre 32 skoler som nettopp sikrer et godt utdanningstilbud i hele fylket. Her tas det hensyn til ulikheter i tilbudsstruktur og elevgrunnlag, og legger til rette for politiske prioriteringer og trønderske satsninger.

Samferdselsområdet er avgjørende for samfunnsutviklingen, og her er aktiviteten fortsatt stor. Vi er landets nest største vegeier, og det investeres 2150 millioner kroner for å styrke vegnettet vårt. På dette området legger statlige bevilgninger begrensninger på handlingsrommet, og vi får ikke bygget og vedlikeholdt veger i den takt det er behov og ønsker om.

Vår kollektivtransport er en del av livsnerven i trøndersamfunnet. Fylkestinget skal før jul behandle anbudsstrategien for kollektivtilbudet i distriktene våre. Her bestemmes hvordan kollektivtilbudet skal være i by og bygd de kommende årene.

Tannhelse er et tjenesteområde der vi opplever utgiftsvekst, og tannhelse er styrket i dette budsjettforslaget. Våre 51 tannklinikker utgjør en viktig del av helsetilbudet til trønderne.

På kulturområdet er fylkeskommunen en sentral aktør, og vi bidrar til kulturaktiviteter i hele fylket. Dette er bidrar sterkt i arbeidet med å nå målet om bolyst og livskraft.

Det er også grunn til å glede seg over at regjeringens i sitt forslag til statsbudsjett bevilger penger til utbygging av Saemien Sijte. Dette vil være et kraftsenter, og styrke Trøndelag som sørsamisk forvaltningsområde.

Klima og miljø

Høsten 2015 vedtok FNs medlemsland 17 mål for bærekraftig utvikling frem mot 2030. Målene for bærekraft ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng. De gjelder for alle land og er et veikart for den globale innsatsen for en bærekraftig utvikling og tiltak for å stoppe klimaendringene.

Disse bærekraftmålene ligger til grunn for våre politiske vedtak som fører mot et mer bærekraftig Trøndelag. Her jobbes det på en lang rekke områder:

- Innenfor kollektivsektoren har vi innført strengere miljøkrav til vårt administrasjonsselskap ATB. Vi bygger hybridferger, og er ledende i et nasjonalt hurtigbåtprosjekt der vi utvikler utslippsfrie hurtigbåter for framtida
- Nylig åpnet Heimdal videregående skole – landets mest miljøvennlige skole. Investeringen til 1,1 milliarder kroner setter en helt ny standard for klimavennlige skolebygg. En egen solcellepark på taket sørger for at skolen produserer egen strøm og kan levere strøm til nettet.
- Vi følger opp flere politiske miljøvedtak, som for eksempel innsamling av plast.

- Vi bidrar med vår aktivitet og innkjøpsmakt til næringsutviklingen på miljøområdet som styrker sirkulær økonomien. For eksempel var vedtaket om biodrivstoff på bussene i Trondheim avgjørende for at det ble bygget biogassfabrikk på Skogn.

Gjennom et eget klimabudsjett vil vi nå utvikle og styrke satsningen på å nå klimamålene.

En bekreftelse for at vi er på riktig veg er at Trøndelag igjen er nominert til Zero prisen for beste lokale klimatiltak med vårt prosjekt framtidens hurtigbåt. Vi vant prisen i 2017 med vår storsatsing på lokale elbusser i Trondheim. Prisen skal skape oppmerksomhet om gode klimaløsninger i store og små norske kommuner og i fylkeskommunene. Dette motiverer og inspirerer oss til forsterket innsats.

KAPITTEL 2

ØKONOMISKE RAMMER OG UTVIKLING

2 Økonomiske rammer og utvikling

En sunn og bærekraftig økonomi er helt nødvendig om Trøndelag fylkeskommune skal lykkes i sin rolle som samfunnsutvikler og tjenesteyter. En forutsetning for dette er god økonomistyring. Et godt fundament for en god og forutsigbar økonomistyring ble lagt da Fylkestinget i sak 61/17 vedtok handlingsregler og målsettinger for styringen av fylkeskommunens økonomi, jfr. kapittel 2.2. God økonomistyring forutsetter at vi tar tilstrekkelig høyde for ulike typer risiko som kan påvirke vår økonomiutvikling.

I Statsbudsjettet for 2019 legges det til grunn nullvekst i de frie inntekter for fylkeskommunen, og inntektsprognosene våre viser en forventet inntektsreduksjon på ca. 30 millioner kroner frem mot 2022. I forbindelse med regionreformen skal det innføres et nytt inntektssystem for fylkeskommunene fra og med 2020. Dette representerer en ytterligere usikkerhet knyttet til fremtidige inntekter.

For å finansiere de vedtatte investeringene i planperioden, vil TRFK få en betydelig gjeldsvekst. Kombinert med et høyere rentenivå fremover, vil dette gi en økning i renter og avdrag på ca. 165 millioner kroner fra budsjett 2018 til 2022.

Fylkesrådmannen legger frem et stramt budsjett for 2019, og det økonomiske handlingsrommet i økonomiplanperioden er svært begrenset. Det ligger ingen udisponerte inntekter i budsjettet som gir rom for å styrke noen av tjenesteområdene uten at det må foretas omprioriteringer mellom områder. For å begrense bruken av fritt disposisjonsfond i planperioden, har fylkesrådmannen lagt inn et gradvis økende innsparingskrav i tjenesteområdenes budsjettammer i økonomiplanperioden.

2.1 Økonomiske prioriteringer

Forutsetningene for budsjettet bygger på de føringer som ble gitt ved behandlingen av utfordringsdokumentet (UFD) FT-sak 119/18 i juni. Inntektene er satt opp etter prognoser fra KS. I økonomiplanen er det benyttet en deflator på 2,8 % (lønnsvekst 3,25% og prisstigning 1,5 %).

2.1.1 Økonomiske rammer

Generell innsparing på tjenesteområdene

Totale midler som kan fordeles til drift av tjenesteområdene reduseres for hvert år i økonomiplanperioden f.o.m. 2019. Som følge av dette har det vært nødvendig å legge inn et gradvis økende innsparingskrav på tjenesteområdene i planperioden. Innsparing har også vært helt nødvendig for å begrense bruk av midler fra fritt disposisjonsfond. Til tross for de foreslåtte innsparingene, er det fortsatt behov for å bruke 183,2 millioner kroner fra de frie fondsmidlene i økonomiplanperioden for å saldere budsjettet, jfr. kap 2.4.6.

I 2019 er det lagt inn et innsparingskrav på 0,25% i tjenesteområdenes driftsrammer. I 2020 øker dette med 0,75 %, og videre med 0,25 % i 2021 og 2022. I 2022 vil den totale innsparingen utgjøre 1,5 %, tilsvarende 80,5 millioner kroner sammenlignet med en framskriving av driftsrammene som ligger inne i eksisterende økonomiplan for 2018-2021.

Tannhelsetjenesten er ikke omfattet av det generelle innsparingskravet, se omtale under.

Det er foreslått følgende krav til innsparing i økonomiplanperioden, fordelt på tjenesteområder (tall i 1000 kr):

	2019	2020	2021	2022
Innsparing, %	0,25 %	1,00 %	1,25 %	1,50 %
Politisk ledelse og kontroll	-183	-732	-915	-1 098
Administrasjon	-862	-3 446	-4 306	-5 167
Utdanning	-6 931	-27 722	-34 652	-41 583
Plan og næring	-256	-1 025	-1 281	-1 537
Samferdsel	-4 629	-18 517	-23 145	-27 773
Kultur og folkehelse	-559	-2 231	-2 792	-3 350
SUM	-13 419	-53 672	-67 090	-80 508

Styrking av utdanningssektoren

Ved fylkestingets behandling av sak 119/18 Økonomiplan 2019-2022 - utfordringsdokument, ble det blant annet fattet følgende vedtak under området Utdanning:

«Vi ber rådmannen i forbindelse med budsjett for 2019 og økonomiplan 2019-2022, legge frem et forslag til opptrappingsplan for utdanningssektoren, der målet er at sektoren skal være styrket med 50 millioner kroner i løpet av fire år».

Etter som det i gjeldende økonomiplan ikke eksisterer utdisponerte midler i budsjettet, må denne styrkingen i all hovedsak finansieres gjennom omdisponering av midler fra andre deler av virksomheten. Fylkesrådmannen har lagt følgende plan for omdisponering til grunn i budsjettarbeidet:

Område	2019	2020	2021	2022
Kollektivtrafikk	-10 000	-15 000	-20 000	-25 000
Konsesjonskraft	0	-10 000	-10 000	-10 000
Disposisjonsfond	0	0	0	-15 000
Utdanning	10 000	25 000	30 000	50 000

Fylkesrådmannen foreslår å omdisponere midler fra kollektivområdet med 10 millioner kroner i 2019, økende med 5 millioner kroner pr år til totalt 25 millioner kroner i 2022 (endelig virkning). Det henvises til kapittel 9 Samferdsel for nærmere vurdering av hvilke effekter omfordelingen og det generelle innsparingskravet på kollektivområdet vil innebære, og hvordan dette kan håndteres.

Inntekter fra salg av konsesjonskraft er budsjettet til 15 millioner kroner årlig i økonomiplanperioden. Fylkesrådmannen foreslår å benytte 10 millioner kroner pr år fra og med 2020 for å finansiere styrkingen på utdanningsområdet. Resterende 5 millioner kroner av konsesjonskraftsinntektene tilføres området næringsutvikling.

I 2022 er det lagt inn bruk av fritt disposisjonsfond med 15 millioner kroner for å fullføre styrkingen. Bruk av disposisjonsfond kan ikke brukes som en permanent finansiering, og det må innarbeides en annen finansiering f.o.m. 2023.

Det generelle innsparingskravet (omtalt foran) som er lagt på tjenesteområdene, gjelder også for utdanningsområdet. Ser vi de to forholdene innsparing og styrking i sammenheng, vil utdanningsområdet få en netto styrking på ca. 8,4 millioner kroner i planperioden.

Styrking av tannhelsetjenesten

Som fylkesrådmannen har rapportert om ved flere anledninger, sist i forbindelse med Driftsrapport 2/2018 (FT-sak 126/18), opplever tannhelsetjenesten en svært utfordrende økonomisk situasjon. Årsaken til den økonomiske situasjonen er sammensatt, men mye av utfordringene ligger i å nå de inntjeningskrav som er satt (inntekter). I kapittel 8 Tannhelse er det gitt en nærmere redegjørelse for situasjonen og de tiltak som kan være aktuelle å iverksette for å bringe balanse i budsjettet.

Fylkesrådmannen foreslår å styrke tannhelsetjenesten med 17 millioner kroner fra og med 2019. I tillegg til det økonomiske bidraget, må tannhelsetjenesten iverksette nødvendige tiltak får å ha en bærekraftig økonomisk situasjon over tid.

Tannhelsetjenestens kompetansesenter Midt-Norge (TkMN) blir fra og med 1.1.2019 heleid av Trøndelag fylkeskommune, ettersom Møre og Romsdal fylkeskommune trekker seg ut av selskapet. Dette innebærer at TRFK må overta MRFKs andel av driftstilskuddet, ca 630 000 kroner. I tillegg varsler TkMN om økt aktivitet og har i sin økonomiplan lagt inn forventninger om økt driftstilskudd fra eier. Fylkesrådmannen foreslår at driftstilskuddet til TkMN økes med 3,7 millioner kroner i 2019 (inkludert MRFKs andel), slik at samlet bidrag til selskapet i 2019 blir 5 millioner kroner. Dette forutsettes finansiert av de 17 millioner kroner som tilføres tannhelsetjenesten i 2019. For nærmere omtale; se kapittel 8 Tannhelse.

Digitalisering og nye IKT-system

I løpet av 2019 og 2020 skal det innføres nytt skoleadministrativt system for de videregående skolene (Visma In School), samt at økonomi-/regnskap-/personalsystemet (ERP-systemet) og sak-/arkivsystemet skal ut på anbud. Dette er store prosjekter som vil kreve betydelige ressurser, men som også gir oss mulighet til å ta i bruk siste tilgjengelige teknologi innenfor disse områdene.

Innføring av Visma In School er allerede finansiert i økonomiplanen. For prosjektene nytt ERP-system og sak-/arkivsystem foreslår fylkesrådmannen å sette av 11 millioner kroner i 2019. I tillegg vil det være behov for å benytte gjenbevilgede midler fra 2017 og evt. 2018 innenfor administrasjonen til å fullfinansiere disse prosjektene.

Oppsummering

Med bakgrunn i siste års utvikling, gjeldende økonomiplan, samt andre sentrale perspektiver framover, kan vi kort oppsummere situasjonen slik:

- Positivt netto driftsresultat på 318,7 millioner kroner i 2017.
- Foreløpig prognoser viser at Trøndelag fylkeskommune får et regnskapsmessig mindreforbruk i 2018.
- Nullvekst i fylkeskommunens frie inntekter i 2019.
- Gjeldsnivået ligger godt over landsgjennomsnittet, og vil fortsatt øke fremover. Dette vil gi økte avdrags- og rentekostnader i løpet av perioden.
- Bruk av disposisjonsfond i planperioden er urovekkende høyt med tanke på uforutsette hendelser. De to fylkeskommunene hadde ved utgangen av 2017 et samlet disposisjonsfond på 1027 millioner kroner, herav 231 millioner kroner som ikke er pålagt føringer gjennom politiske vedtak. I løpet av planperioden reduseres de frie ubundne midlene (fritt disposisjonsfond) til 86 millioner kroner i 2022.
- I planperioden er det forventet at rentene vil øke betydelig sammenlignet med dagens rentenivå.
- Usikkerhet knyttet til nytt inntektssystem f.o.m. 2020.

En sunn langsiktig økonomi kjennetegnes bl.a. ved at det i en viss grad er mulig å avsette driftsmidler til investeringer, og at det finnes tilstrekkelige reserver til å møte framtidig usikkerhet. Bruken av frigjorte midler fra driften er i hovedsak et spørsmål om å avveie behovet for å øke det

frie disposisjonsfondet (som buffer mot usikkerhet), mot å styrke egenfinansieringen av investeringer.

Fylkesrådmannen vil benytte de vedtatte økonomiske handlingsregler og målsettinger til å sikre en god økonomistyring, en sunn fylkesøkonomi og trygge det finansielle grunnlaget for tjenestene fylkeskommunen har ansvar for å levere til innbyggerne i fylket.

2.2 Handlingsregler og målsettinger

I henhold til ny kommunelov, § 14-2, plikter fylkestinget selv å vedta finansielle måletall for utviklingen av fylkeskommunens økonomi. Med «finansielle måletall» siktet utvalget som jobbet med ny lov til politiske målsettinger for fylkeskommunens utvikling og stilling.

Fylkestinget vedtok i sak 61/17 målsettinger og handlingsregler for styring av fylkeskommunens økonomi. Det vil ikke være realistisk å nå alle de vedtatte målsettinger og handlingsregler i løpet av økonomiplanperioden. Fylkesrådmannen ser det allikevel som formålstjenlig å holde fast på de vedtatte handlingsreglene og målsettingene, slik at de kan legges til grunn i et lengere perspektiv enn det økonomiplanperioden representerer.

Handlingsreglene og målsettingene skal bidra til å sikre en sunn fylkesøkonomi og trygge det finansielle grunnlaget for tjenestene fylkeskommunen har ansvar for. De foreslåtte handlingsreglene og målsettinger er uttrykk for en ambisjon og vil bli vurdert, og eventuelt revidert, når vi har fått bedre erfaringsgrunnlag basert på regnskapstall mm fra det nye fylket.

I FT-sak 61/17 ba Fylkestinget om at det legges fram en vurdering av foreslåtte handlingsregler, der man ser hvordan effekten av handlingsreglene blir ved en etterlevelse av disse i økonomiplanen. Dette omtales nedenfor.

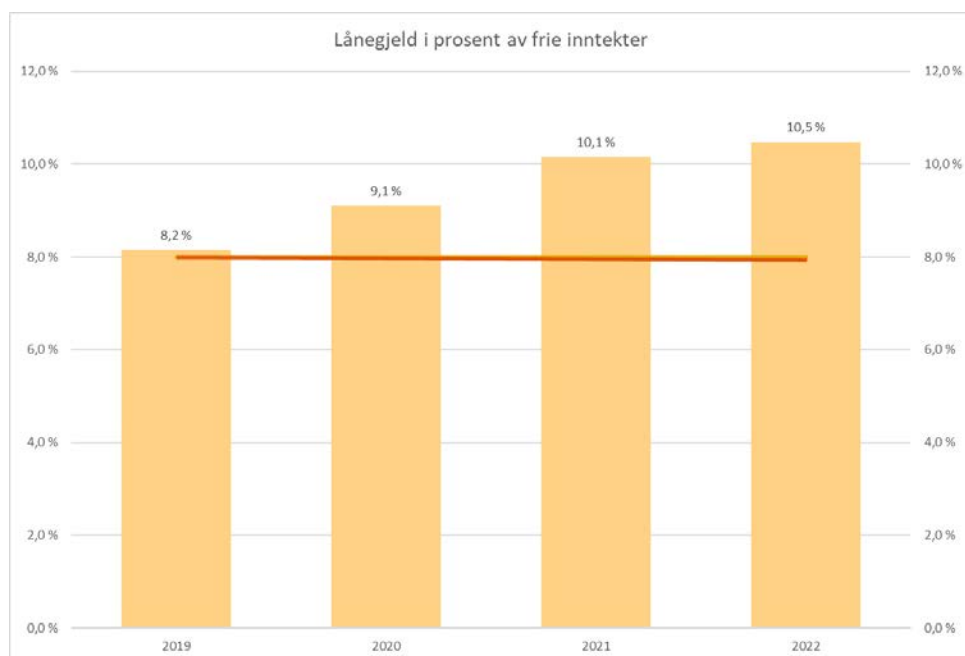
Fylkestinget vedtok i sak 61/17 følgende handlingsregler og målsettinger:

- **Handlingsregel for kapitalutgifter:** Renter og avdrag skal utgjøre inntil åtte prosent av frie disponible inntekter.
- **Handlingsregel for rentebufferfondet:** Rentebufferfondets størrelse har et «tak» på 3 % av den andelen av låneporteføljen som ikke er sikret eller maksimalt 200 millioner kroner.
- **Målsetting for gjeldsgrad:** Gjeld som belaster driftsøkonomien skal over tid ikke utgjøre mer enn 100 % av driftsinntektene.
- Målsetting for netto driftsresultat: Fylkeskommunen bør ha et netto driftsresultat på 4,0 til 4,5 % av driftsinntektene.
- **Målsetting for disposisjonsfond:** Fritt disposisjonsfond bør over tid utgjøre 4 % av driftsinntektene.

Handlingsregel for kapitalutgifter

Gjeldende økonomiplan viser at lånegjelden vokser raskt. Handlingsregelen tilsier at på sikt skal renter og avdrag utgjøre inntil åtte prosent av frie disponible inntekter. Ved ønsket gjeldsgrad vil regelen kunne gi handlingsrom for ekstraordinære avdrag og holde gjelden stabil. I forslaget til økonomiplan som nå foreligger, øker andel kapitalutgifter fra 8,2 % i 2019, til 10,5 % i 2022.

Handlingsregelen tilsier at kapitalutgiftene bør ligge omtrent på samme relative nivå som i 2019 fremover. Dette innebærer imidlertid en svært redusert investeringsaktivitet for å begrense lånebelastningen, sammenlignet med det som nå ligger inne i økonomiplanen. Det vises til ytterligere kommentarer under målsettinger for gjeldsgrad under.

Handlingsregel for rentebufferfondet

I FT-sak 61/17 ble «taket» på fondet satt til 3 % av den gjelda som ikke er rentesikret, men maksimalt 200 millioner kroner. I FT-sak 61/17 og 119/18 ber Fylkestinget fylkesrådmannen om å styrke rentebufferfondet til et tilstrekkelig nivå. Dette med bakgrunn i økt lånegjeld. Fylkesrådmannen foreslår å opprettholde maksimalgrensen på 200 millioner kroner da mulighetene til å øke avsetningene er svært begrenset. Rentebufferfondet skal være en buffer mot store svingninger i rentene, og fondet er i dag på ca. 180 millioner kroner. Et eventuelt regnskapsmessig mindreforbruk i 2018, bør benyttes til å styrke rentebufferfondet opp til 200 millioner kroner.

Målsetting for gjeldsgrad

I forslag til økonomiplan 2019 - 2022 vil gjeldsgraden øke fra ca. 168 % ved utgangen av 2019 til om lag 209 % i 2022. Vår målsetting på dette området er at gjeld som belaster driftsøkonomien ikke skal overstige 100 % av driftsinntektene.

Økningen i gjeldsgrad henger sammen med økning i investeringene fremover. Skal vi ha mulighet for å redusere gjeldsgraden, må investeringstakten ned. Ved et uendret avdragsnivå fremover, vil det være rom for å gjennomføre investeringer i størrelsesorden 600 millioner kroner pr år for å opprettholde en gjeldsgrad på 2019-nivå (ca. 168 %). I forslag til økonomiplan som nå foreligger, er det planlagt med investeringer på ca. 2,7 milliarder kroner i 2019, fallende til 1,8 milliarder i 2022.

Selv uten å gjennomføre investeringer, altså sette investeringsbudsjettene til 0 kroner i årene fremover, vil det ta mellom 10–12 år for å komme ned på målsettingen om 100 % gjeldsgrad, forutsatt dagens avdragsnivå.

Legger vi til grunn at målsettingen om 100 % gjeldsgrad skal nås innen f. eks 2035, gir dette rom for et maksimalt investeringsnivå på mellom 50 og 100 millioner kroner pr år i 15 år, med undret avdragsnivå.

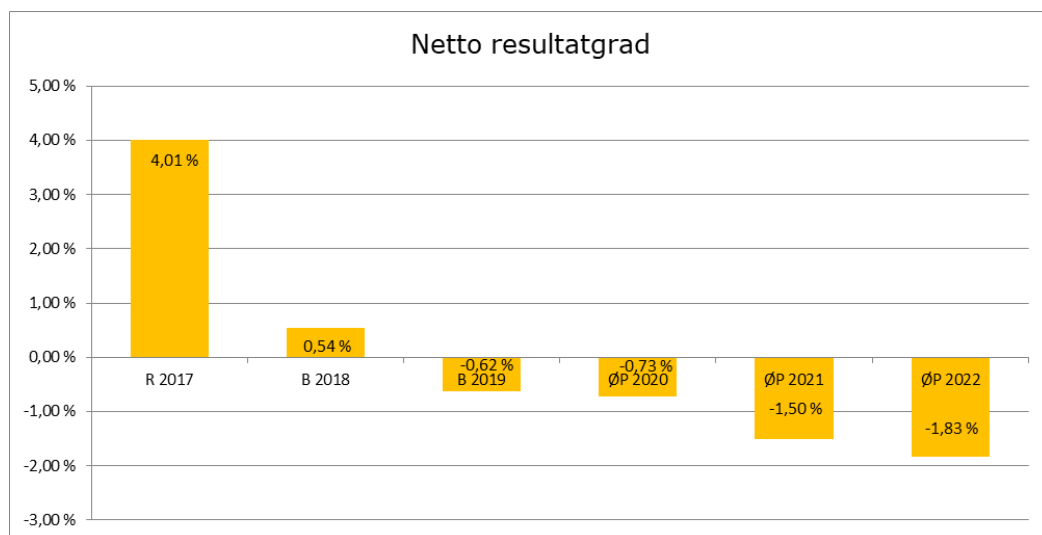
Økning av avdragsnivået og/eller økt overføring av midler fra drift til investering, vil bidra til å redusere gjeldsgraden. Det samme vil ekstraordinære avdrag gjøre. Disse grepene krever imidlertid at det er handlingsrom for dette i budsjettene fremover. Slik økonomiplanen nå foreligger, eksisterer ikke dette handlingsrommet.

Det ovennevnte viser at målsettingen om å oppnå 100 % gjeldsgrad vil være svært krevende. Fylkesrådmannen vil komme tilbake til fylkestinget med en ny vurdering av denne målsettingen, etter at vi har fått kunnskap om nytt inntektssystem for fylkeskommunene. Inntektssystemet er en av de viktigste premissene for utviklingen av fylkeskommunens økonomi, og vil være et sentralt tema ved behandling av sak om Utfordringsdokumentet i fylkestingets møte i juni 2019.

Målsetting for netto resultatgrad

Teknisk Beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) har satt anbefalt nivå for netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene for fylkeskommunene til 4,0 %. Fylkestinget har vedtatt at Trøndelag fylkeskommune bør ha en målsetting for netto driftsresultat som ligger mellom 4,0 og 4,5 % av driftsinntektene. Et driftsresultat på dette nivået anslås å gi tilstrekkelig egenkapital til å finansiere investeringer og uforutsette hendelser.

For å nå en målsetting om en netto resultatgrad på 4 %, må brutto driftsresultat økes med 332 millioner kroner i 2019, økende til 396 millioner kroner i 2022.

Målsetting for disposisjonsfond

Fritt disposisjonsfond vil ved utgangen av 2018 ha en beholdning på ca 269 millioner kroner. I økonomiplanperioden vil fritt disposisjonsfond reduseres til 86 millioner kroner i 2022. En målsetting om et disposisjonsfond på 4 % av driftsinntektene vil tilsvare et fritt disposisjonsfond på om lag 300 millioner kroner om målsettingen nås.

For å opprettholde eller øke nivået på fritt disposisjonsfond, må inntektene øke og/eller kostnadene reduseres sammenlignet med dagens nivå. Inntektene til fylkeskommunen vil over tid være en

relativt stabil størrelse, sett bort fra usikkerhet knyttet til revisjon av inntektssystemet. For TRFKs vedkommende er det de økende finanskostnadene i planperioden som utgjør den største utfordringen. Som omtalt under målsetting for gjeldsgrad, vil det være behov for å se nærmere på investeringsaktiviteten og gjeldsutviklingen fremover. Dette vil som sagt fylkesrådmannen komme tilbake til ved neste års behandling av saker om utfordringsdokument og økonomiplan.

Fylkesrådmannen vil igjen påpeke viktigheten av å benytte et eventuelt regnskapsmessig mindreforbruk i 2018 til å styrke det frie disposisjonsfondet.

2.3 Status for 2018

Foreløpige prognoser fra driftsrapport pr 2. tertial viser at Trøndelag fylkeskommune vil få et regnskapsmessig mindre forbruk for regnskapsåret 2018. For Trøndelag fylkeskommune er dette positivt da det er mange - og store økonomiske utfordringer som vi må håndtere i løpet av kommende økonomiplanperiode.

2.4 Utsikter 2019-2022

2.4.1 Konjunktursituasjonen

De viktigste makroøkonomiske perspektivene for planperioden kan vi oppsummere i følgende punkter:

- Den internasjonale konjunkturoppgangen hos Norges handelspartnere fortsetter, men dempes noe på grunn av usikkerhet som følge av internasjonale handelskonflikter. Norge har en liten og åpen økonomi og kan rammes hardt om konfliktene eskalerer.
- Det har vært god vekst i norsk økonomi de to siste årene og arbeidsledigheten faller. Nedgangen i ledigheten er bredt basert over hele landet og Trøndelag har den laveste arbeidsledigheten siden før finanskrisen. Oppgang internasjonalt, høyere oljepris og lave renter har bidratt til å løfte veksten. I følge Norges Bank og SSB er det også utsikter til god vekst framover.
- Styringsrentene internasjonalt er på vei opp og forventes å øke videre i årene som kommer. Økte renter ute i verden vil påvirke rentenivået i Norge.
- Styringsrenten ble hevet med 0,25 prosentpoeng til 0,75% i september. SSB og Norges Bank forventer ytterligere fem renteøkninger i planperioden slik at styringsrenten vil ligge på om lag 2,0% mot slutten av 2021.

2.4.2 Inntektsutviklingen

Fylkestingets midler som fordeles til drift omfatter inntekter og utgifter i budsjettskjema 1A (se kap. 2.4.7). Prognosen tar ikke høyde for eventuelle endringer i nytt inntektssystem som staten har varslet vil komme i 2020 som følge av regionreformen.

Frie inntekter (rammetilskudd, skatt og inntektsutjevning)

I forslaget til statsbudsjett for 2019 får kommunesektoren en vekst i frie inntekter på 2,6 milliarder kroner, som i sin helhet tildeles kommunene. Staten skriver at fylkeskommunenes frie inntekter i 2019 holdes reelt uendret sammenliknet med 2018. Videre går det fram av statsbudsjettet at innenfor rammen av fylkeskommunenes frie inntekter, foreslås det at midlene som gis med en særskilt fordeling til opprusting og fornying av fylkesveinettet, økes med 100 millioner kroner. I praksis betyr dette at midlene fortsatt kommer som rammetilskudd. Staten øker skatteanslaget for fylkeskommunene for 2018 med 300 millioner kroner.

De frie inntektene i 2019 viser en realnedgang hos oss i forhold til justert prognose for 2018, men noe over nivået i forrige økonomiplan.

Prognosen for våre frie inntekter er 6 271,6 millioner kroner i 2019. Beløpet inkluderer 90,3 millioner kroner i kompensasjonen for tap i utgiftsutjevningen ved sammenslåing til Trøndelag og 40,7 millioner kroner i kompensasjon for Nord-Trøndelags tap på tidligere endringer i inntekts-systemet. Prognosen for de frie inntektene reduseres med ca. 30 millioner kroner fram mot 2022, da noen kompensasjoner i 2019 ikke er videreført i perioden. Et nytt inntektssystem for fylkeskommunene vil bli innført fra 2020, og det er usikkerhet omkring virkningene av dette.

Prognosen tar høyde for at Rindal kommune innlemmes i Trøndelag fra 2019 med om lag 9-12 millioner kroner, men ikke alle faktorer i inntektssystemet er oppdatert. Særlig gjelder dette faktorer som har med drift og vedlikehold av fylkesvei å gjøre. TRFK vil gå i direkte dialog med Møre og Romsdal fylkeskommune når det gjelder overføring av midler knyttet til veiområdet.

2.4.3 Utgiftsutviklingen

Trøndelag fylkeskommune har fortsatt store utfordringer med utgiftsnivået innenfor områder som veivedlikehold, kollektivtrafikk, læreplasser og pensjon. Dette er utfordringer som til dels blir forsterket pga. samordning av standarder, tilbuds nivå mm. I tillegg er det forventninger om kostnadseffektiv drift av organisasjonen.

Utfordringer mht. vedlikehold av vei og kollektivtrafikk omtales i kapittel 9 Samferdsel. Vedlikehold av bygg omtales i kapittel 3.6 Eiendomsstrategi og kapittel 5 Utdanning. I kapittel 5 omtales også utfordringer mht. økte utgifter til læreplasser og pensjon.

Pensjon

Trøndelag fylkeskommune har et etterslep i pensjonskostnadene i form av et stort akkumulert premieavvik på 421 millioner kroner ved inngangen til 2018 (471 millioner kroner i 2017). Dette skal nedbetales over hhv. 15, 10 og 7 år og kommer som en kostnad i regnskapet de nærmeste årene.

Pensjonskostnadene har økt relativt kraftig de siste årene bl.a. på grunn av høy lønnsvekst, lave renter, økte avsetningskrav som følge av økt levealder og lav avkastning på pensjonsfond. Pensjonsprognosene fra KLP signaliserer en økning i premiesatsen på ca. 2 prosentpoeng i planperioden. Fra 2018 til 2019 øker pensjonskostnadene for hhv SPK og KLP med 0,8 og 0,5 prosentpoeng. Anslått merutgift er ca. 17,1 millioner kroner. Det er knyttet stor usikkerhet til utviklingen i pensjonskostnadene. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) forventer at både pensjonspremiene og pensjonskostnadene vil være høye i årene som kommer. I følge KMD er tjenestepensjon en del av lønnsvilkårene og de får vi ikke automatisk kompensasjon for over statsbudsjettet.

2.4.4 Renter og avdrag

Renter

Fylkestinget vedtok reglement for finans og gjeldsforvaltning for Trøndelag fylkeskommune i desember 2017. Der framgår det bl.a. at:

- Lån med forfall inntil 1 år fram i tid skal maksimalt utgjøre 40 % av den samlede låneporteføljen.
- Gjennomsnittlig varighet/rentebinding på låneporteføljen skal være mellom 0 og 4 år.
- Andelen lån med flytende rente skal minimum være 20 %.
- Andelen lån med fast rente skal minimum være 20 %.

Vi har i løpet av 2017 og 2018 tilpasset låneporteføljen til reglementet.

I løpet av de neste 12 månedene (pr. 31.8.2018) forfaller 3,6 milliarder kroner av den totale lånemassen på 9,0 milliarder kroner, dvs. 40,0 %.

Andelen lån med flytende rente er 54,6 %. Andelen lån med fast rente er 45,4 %.

Finansreglementet er selvsagt styrende både ved refinansiering og opptak av nye lån. Det innebærer en avbalansering mellom lån med kort løpetid (sertifikater) og lavere rente, og lån med lengre løpetider. Sertifikatlån/korte lån gir vanligvis en lavere rente enn lange lån. Samtidig løper vi en viss risiko for å få dårligere vilkår ved hver refinansiering, selv om refinansieringsrisikoen for Trøndelag fylkeskommune er svært lav.

Ved utgangen av 2017 hadde Sør- og Nord-Trøndelag samlet en netto lånegjeld på ca. 8,0 milliarder kroner. Det er i 2018 budsjettert med et låneopptak til egne investeringer på 1,6 milliarder kroner.

Samtlige lån i Trøndelag fylkeskommune er enten sertifikatlån med 3, 6, eller 12 mnd. rentebinding (pr. 31.08.2018 har alle en rentebinding på 12 mnd.) eller obligasjonslån med flytende rente.

For å tilfredsstille kravet om fast rente har vi inngått rentebytteavtaler slik:

- 10 avtaler à 200 millioner kroner med fast rente på i gjennomsnitt 1,757 % og sluttdato 15.01.2025.
- 6 avtaler à 100 millioner kroner med fast rente varierende fra 3,784 % til 3,889 % og sluttdato fordelt fra desember 2018 til desember 2026.
- 3 avtaler à 200 millioner kroner med fast rente på i gjennomsnitt 2,597 %. Disse har startdato 02.03.2020 og sluttdato 2.03.2033.

Fast rente gir over tid sannsynligvis en høyere rentebelastning. Dette fordi det ligger innebygget en «risikopremie». Fast rente gir også en større forutsigbarhet i økonomiplanleggingen.

Vi forventer en renteoppgang i økonomiplanperioden. På lån som ikke er sikret har vi derfor budsjettert med en rente økende fra 1,8 % i 2019 til 2,8 % i 2022 (antatt 3 mnd. NIBOR pluss margin). På den andelen som er sikret har vi budsjettert med den aktuelle faste renten pluss en margin.

Trøndelag fylkeskommune har videreført ordningen med rentebufferfond. Fondet skal iht. de foreslåtte handlingsreglene ha et «tak» på 3 % av den andelen av gjelden som ikke er rentesikret, men maksimalt 200 millioner kroner. Fondet er pr. i dag på ca. 180 millioner kroner.

Fylkestinget ønsket i sak 119/18 at rentebufferfondet skulle økes til et tilstrekkelig nivå ut fra økende gjeldsutvikling. Det vil bety at fondet i hvert fall bør økes opp til «taket» på 200 millioner kroner.

Avdrag

Både Sør- og Nord-Trøndelag fylkeskommune betalte i 2017 over Kommunelovens krav til minsteavdrag. Det er også for 2018 budsjettert med avdrag over minstekravet. I den nye kommuneloven (fra 2020) er reglene for årlige minsteavdrag noe skjerpet. Avdragsnivået fra økonomiplan 2018-2021, ligger fortsatt over minsteavdragene.

Foreslått rente- og avdragsbelastning i perioden 2019-2022

1000 kr	2019	2020	2021	2022
Budsjetterte renter	204 000	257 000	300 000	320 000
Budsjetterte avdrag	309 428	314 428	336 728	336 728

I perioden 2019 til 2022 vil rente- og avdragsbelastningen stige fra 8,2 % til 10,5 % av de frie inntektene.

2.4.5 Gjeldssituasjonen

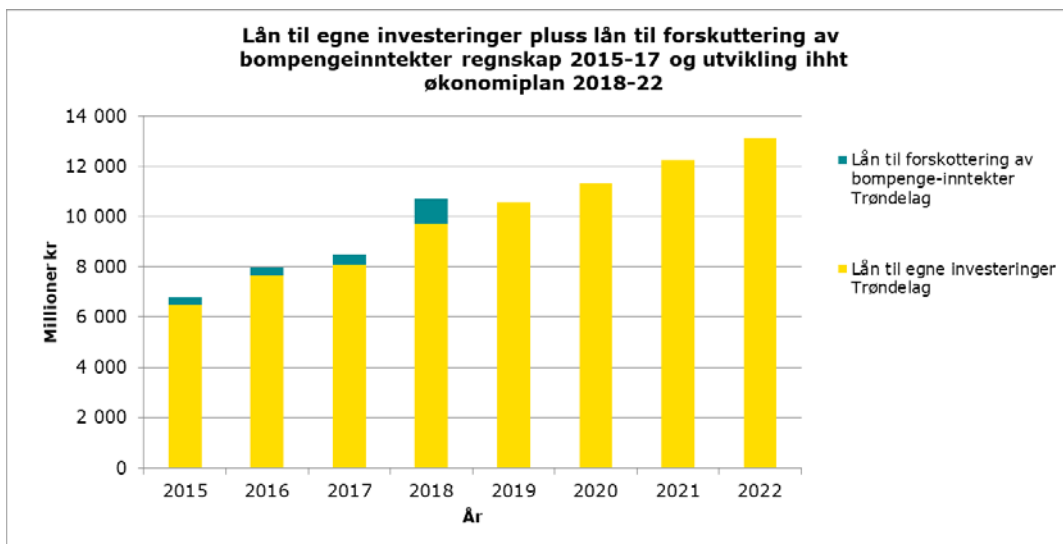
All merverdikompensasjon vedrørende investeringer skal føres til inntekt i investeringsregnskapet. Ut over dette blir investeringene stort sett lånefinansiert bortsett fra statlige tilskudd og bompengefinansiering.

For en del av lånene som gjelder fylkesvei og skolebygg mottar vi rentekompensasjon fra staten. Vi har utnyttet de statlige rentekompensasjonsordningene fullt ut. Det vil ikke bli godkjent ytterlige prosjekter for rentekompensasjon hverken innenfor ordningen for skolebygg eller fylkesvei. Det vil fortsatt bli gitt kompensasjon for allerede godkjente prosjekter.

Netto lånegjeld var ved utgangen av 2017 8,0 milliarder kroner. Det er i tillegg vedtatt låneopptak for å dekke udekte investeringer i 2017 på 315 millioner kroner.

Av netto lånegjeld er 2 324 millioner kroner lån med rentekompensasjon.

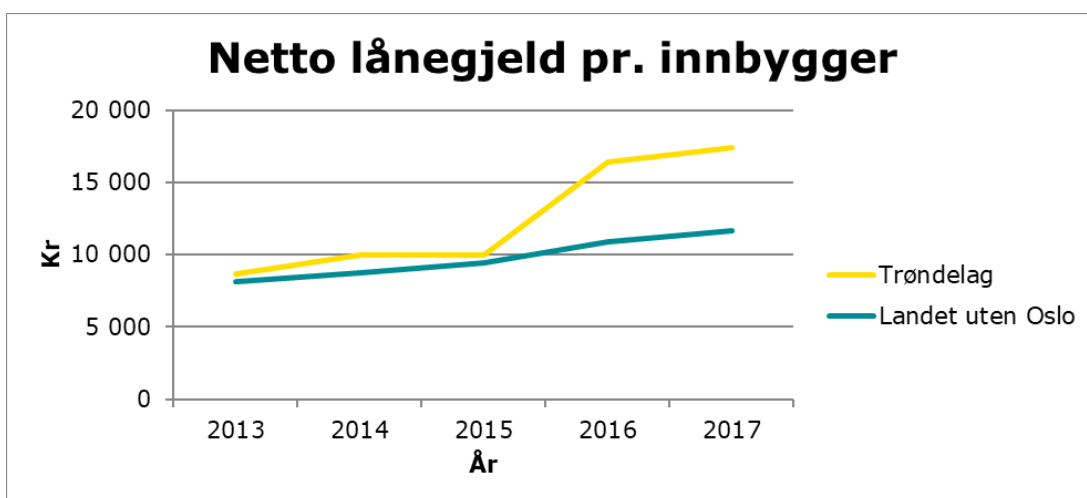
Trøndelag fylkeskommune forskotterer i dag bompenginntekter for Fosenvegene AS og utover i perioden også for fylkesvei 17. Vi har pr 31.12 2017, tatt opp lån på 417,7 millioner kroner som er lånt ut videre til Fosenvegene AS. Disse lånene framkommer ikke i netto lånegjeld. Renter og avdrag dekkes av framtidige bompenginntekter. Vegamot A/S vil overta lånene til Fosenvegene AS, inkludert lån påløpt i 2018, sannsynligvis fra 2019. Dette arbeides det med nå.

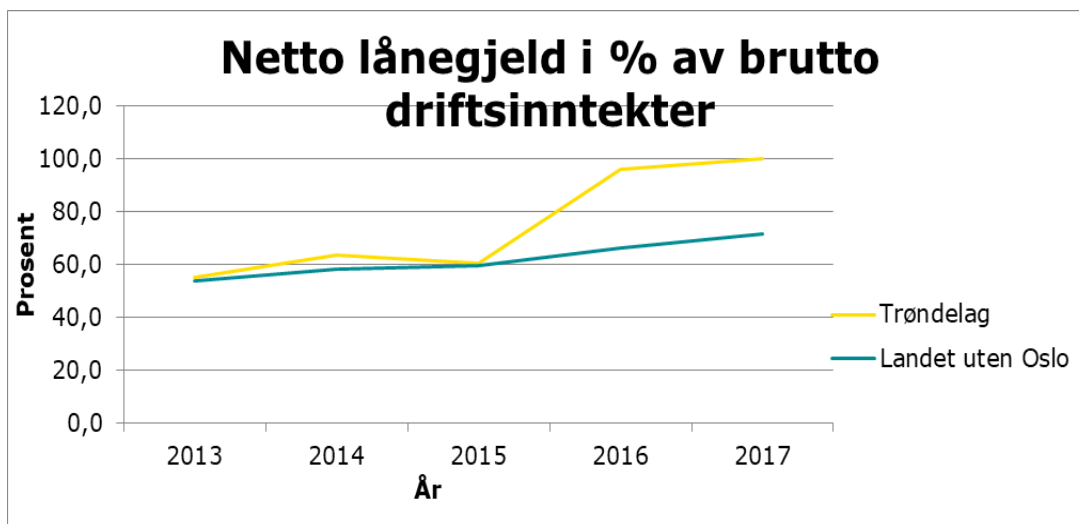
Som grafen viser øker lånegjelden betydelig i økonomiplanperioden. Lån til egne investeringer vil i 2022 beløpe seg til 13,1 milliarder kroner.

Det er i kapittel 2.2 beskrevet målsettinger for gjeldsgrad. I budsjettforslaget øker gjeldsgraden (lån til egne investeringer) fra ca. 168 % ved utgangen av 2018 til ca. 209 % i 2022.

KOSTRA-tall viser at Trøndelag fylkeskommune pr. 31.12.2017 lå godt over landsgjennomsnittet når det gjelder netto lånegjeld pr. innbygger.

Det samme gjelder netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter.

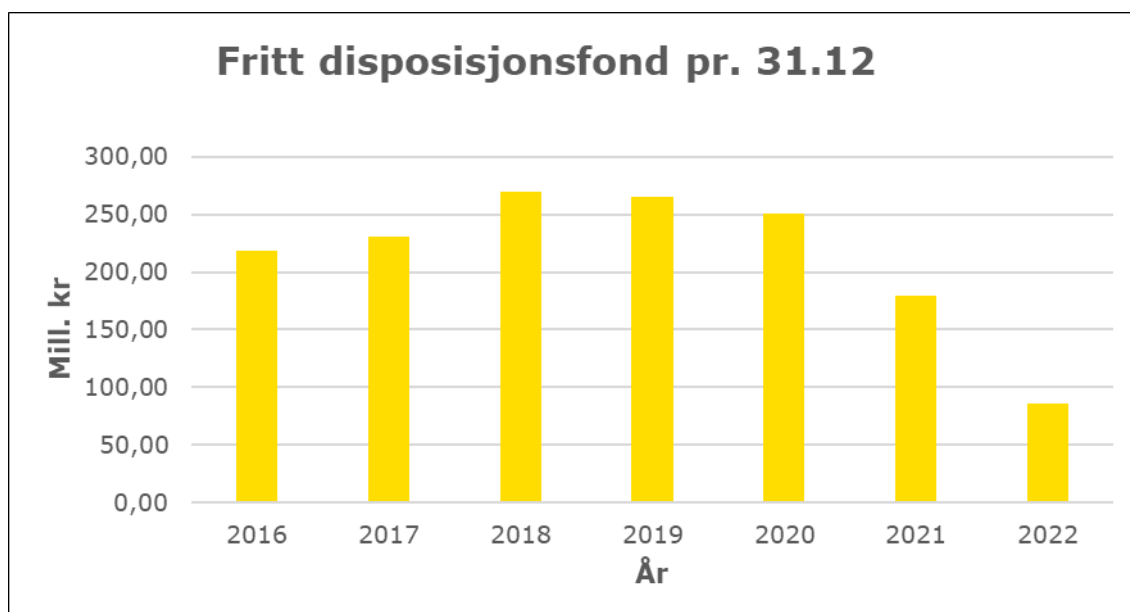

2.4.6 Disposisjonsfond

Den delen av fylkeskommunens disposisjonsfond som det ikke er vedtatt føringer for (fritt disposisjonsfond), var ved inngangen til 2018 på 231 millioner kroner, og vil ved utgangen av 2018 være på 269 millioner kroner dersom det ikke vedtas ytterligere bruk.

For å unngå for stor reduksjon i tjenestoområdenes driftsrammer i økonomiplanperioden, er det planlagt bruk av fritt disposisjonsfond på omlag 183 millioner kroner.

Dersom bruk av fritt disposisjonsfond videreføres på samme nivå videre, vil fondet være oppbrukt i 2023. Det er derfor nødvendig å sette av nye midler til disposisjonsfond så snart den økonomiske situasjonen gir rom for dette. Hvis dette ikke gjennomføres, vil det bli behov for å redusere tjenestoområdenes driftsrammer ytterligere i planperioden.

2.4.7 Hovedtabeller drift

Tall i hele 1000 kroner

Budsjettskjema 1A	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Økonomiplan		
	2 017	2 018	2019	2020	2021	2022
Frie disponible inntekter						
Skatt på inntekt og formue	-2 510 031	-2 547 400	-2 639 551	-2 641 487	-2 642 315	-2 641 938
Ordinært rammetilskudd	-3 466 252	-3 504 300	-3 632 015	-3 614 698	-3 603 457	-3 599 808
Skatt på eiendom	-	-	-	-	-	-
Andre direkte eller indirekte skatter	-	-	-	-	-	-
Andre generelle statstilskudd	-305 029	-26 000	-27 000	-28 000	-29 000	-30 000
Sum frie disponible inntekter	-6 281 311	-6 077 700	-6 298 566	-6 284 185	-6 274 772	-6 271 746
Finansinntekter/-utgifter						
Renteinntekter og utbytte	-76 845	-67 857	-25 700	-25 500	-29 000	-28 400
Gevinst finansielle instrumenter	-51	-	-	-	-	-
Renteutgifter, provisjoner og andre	145 350	171 812	204 000	257 000	300 000	320 000
Tap finansielle instrumenter	-	-	-	-	-	-
Avdrag på lån	302 519	319 358	309 428	314 428	336 728	336 728
Sum netto finansinntekter/-utgifter	370 972	423 312	487 728	545 928	607 728	628 328
Netto avsetninger						
Til dekning av tidligere års merforbruk	-	-	-	-	-	-
Til ubundne avsetninger	440 837	45 100	16 853	-	-	-
Til bundne avsetninger	36 414	-	-	-	-	-
Bruk av tidl. års mindreforbruk	-204 317	-	-	-	-	-
Bruk av ubundne avsetninger	-192 141	-200	-47 787	-38 841	-94 712	-118 093
Bruk av bundne avsetninger	-25 199	-	-	-	-	-
Sum netto avsetninger	55 593	44 900	-30 934	-38 841	-94 712	-118 093
Overført til investeringsregnskapet	96 705	15 800	8 856	8 856	8 856	8 856
Til fordeling drift	-5 758 041	-5 593 688	-5 832 916	-5 768 242	-5 752 900	-5 752 656
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	5 672 804	5 593 688	5 832 916	5 768 242	5 752 900	5 752 656
Merforbruk/mindreforbruk	-85 237	-0	0	0	0	0

Budsjettskjema 1B	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Økonomiplan		
	2 017	2 018	2019	2020	2021	2022
Fordelt slik						
Politisk styring og kontrollorganer	62 830	73 599	74 670	73 463	73 312	72 431
Administrasjon og adm.lokaler	335 032	283 710	297 136	283 280	282 591	281 901
Opplæring	2 764 125	2 833 777	2 946 450	2 944 185	2 941 080	2 953 390
Tannhelse	213 163	218 882	241 882	241 882	241 882	241 882
Nærings- og bostedsutvikling	145 822	114 228	184 818	123 990	123 764	123 539
Konsesjonskraft	-19 856	-2 052	-15 083	-15 083	-15 083	-15 083
Fylkeskommunal næringsvirksomhet	-4 228	-3 078	-3 150	-3 150	-3 150	-3 150
Fylkesveger	732 830	756 629	734 477	760 974	758 632	756 497
Kollektivtrafikk	1 217 840	1 100 193	1 146 322	1 135 044	1 126 779	1 118 720
Kulturaktivitet	225 247	217 799	225 394	223 657	223 093	222 529
Sum netto drift	5 672 804	5 593 688	5 832 916	5 768 242	5 752 900	5 752 656

2.4.8 Hovedtabeller investering

Budsjettskjema 2A	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Økonomiplan		
			2020	2021	2022
<i>i 1 000 kroner</i>					
Investering i anleggsmidler	3 060 800	2 688 200	2 157 900	1 899 300	1 816 100
Utlån og forskutteringer	596 900	8 856	8 856	8 856	8 856
Avdrag på lån	-	-	-	-	25 000
Avsetninger	-	-	-	-	-
Årets finansierungsbehov	3 657 700	2 697 056	2 166 756	1 908 156	1 849 956
Bruk av lånemidler	-2 211 400	-1 151 100	-1 074 200	-1 271 900	-1 248 000
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-	-	-	-	-
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-1 436 500	-1 466 039	-1 083 700	-627 400	-593 100
Andre inntekter	-	-	-	-	-
Sum eksternt finansiering	-3 647 900	-2 617 139	-2 157 900	-1 899 300	-1 841 100
Overført fra driftsbudsjettet	-5 100	-8 856	-8 856	-8 856	-8 856
Bruk av avsetninger	-4 700	-71 061	-	-	-
Sum finansiering	-9 800	-79 917	-8 856	-8 856	-8 856
Udekket/udisponert	-	-	-	-	-

Budsjettskjema 2B	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Økonomiplan		
			2020	2021	2022
<i>i 1 000 kroner</i>					
Fordelt slik					
Videregående skoler	475 800	433 800	537 100	820 000	824 100
Fylkesveier og mindre samferdselsanlegg	2 369 500	2 149 900	1 528 400	1 043 800	981 500
Bussdepot, selvfinansierende	10 000	50 000	54 900	-	-
Nye hvilebrakker AtB, selvfinansierende	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
Park & Ride	3 500	-	-	-	-
Elektrifisering av linjer i rutestrukturprosjektet	16 200	-	-	-	-
Fergekai Vaset	61 400	-	-	-	-
Fergekai Brekstad	95 400	-	-	-	-
Knutepunktutvikling	-	4 000	4 000	4 000	4 000
Investeringer i ferjekaier	-	-	25 000	25 000	25 000
Nye dieseltanker hurtigbåtterminalen i Trondheim	-	6 000	-	-	-
Veikantutstyr AutoPASS ferje Flakk og Rørvik	-	3 000	-	-	-
Planlegging investering ferjekaier	-	2 000	-	-	-
Sjøsikkerhet, vindmålere	-	-	2 000	-	-
Kjøp av eiendommer	25 000	25 000	-	-	-
Fylkets Hus, Trondheim - Teknisk oppgradering	-	3 000	-	-	-
Fylkets Hus, Trondheim - Ombygging av areal	-	1 500	-	-	-
Planlegging prosjektkontor Schønning	-	1 000	-	-	-
Planlegging nytt administrasjonsbygg Steinkjer	-	2 500	-	-	-
Tannhelse	-	2 500	2 500	2 500	2 500
Sum Investeringer	3 060 800	2 688 200	2 157 900	1 899 300	1 841 100

KAPITTEL 3

ORGANISASJON OG INTERNE STRATEGIER

3 Organisasjon og interne strategier

3.1 Organisasjonsutvikling og bemanningstilpasning

Avdelingene i sentraladministrasjonen har utarbeidet bemanningsplaner fram mot 2023 som ivaretar dagens behov, effektiviseringsønske, utfordringer og naturlig avgang. Utfordringene kan være nye oppgaver, nye politiske bestillinger på utredninger, nye byggeprosjekt og digitaliseringsprosjekt. Utfordringen knyttet til kompetanse er at ansatte som slutter på grunn av naturlig avgang har en spisskompetanse som det ikke er lett å erstatte internt, eller at flere ansatte med samme kompetanse slutter i samme tidsperiode. Fylkeskommunen må derfor regne med både rekruttering og kompetanseheving av egne ansatte. Utgangspunktet med bemanningsplanene er arbeidsmålet om å oppnå effektivisering basert på vurderinger av stordriftsfordeler og forventet automatisering av oppgaver gjennom bruk av ny teknologi. To lokasjoner i sentraladministrasjonene kan føre til noe reduksjon i stordriftsfordeler. Flere digitale verktøy vil føre til mer effektive arbeidsprosesser innenfor flere områder, men det er mulig at det også vil bli behov for flere ressurser i drift av systemene og til kontrolloppgaver. Hver avdeling i sentraladministrasjonen har vurdert:

- stordriftsfordeler
- muligheter for bruk av ny teknologi
- nye oppgaver og satsningsområder
- kompetansebehov ved seksjonen
- antatt naturlig avgang
- bruk av egne ansatte vs. leie av tjenester
- andel ansatte i Steinkjer og Trondheim

Nye oppgaver og andre rammevilkår fra 2020 vil gjøre at fylkeskommunen må tilpasse bemanningsplanene etter hvert. Fylkesrådmannen vil evaluere den administrative organisasjonsstrukturen i slutten av 2019. Fylkesrådmannen vil komme tilbake til realistisk effektiviseringsgrad for 2023.

Nye oppgaver

Det er knyttet usikkerhet til hvilke nye oppgaver som vil bli overført til fylkeskommunene, jfr. ekspertutvalgets forslag som er ute på høring og stortingets vedtak om å overføre oppgaver fra sams vegadministrasjon fra 2020. Oppgavemeldingen for regionreformen (Stortingsmelding 6-2018-2019) ble lagt fram av regjeringen den 19.oktober.

Følgende oppgaver foreslås overført fra 1/1-2020 i meldingen:

Næringsutvikling og næringsrettet forskning

- Oppdragsgiveransvaret for næringspolitiske virkemidler som i dag forvaltes av Innovasjon Norge og Siva.

Landbruk

- Forvaltning av tilskudd til utrednings- og tilretteleggingstiltak i landbruket som i dag gjøres av fylkesmannen.
- Forvaltning av tilskudd til kystskogbruk som i dag gjøres av Landbruksdirektoratet.
- Ansvar for å utarbeide regionalt næringsprogram som i dag gjøres av fylkesmannen.

Samferdsel

- Ansvar for de statlige fiskerihavnene som i dag ligger hos Kystverket.
- Kjøp av innenlandske flyruter som i dag gjøres av Samferdselsdepartementet.
- Tilskudd til ikke-statlige lufthavner som i dag forvaltes av Samferdselsdepartementet.

- Det tas sikte på å overføre støtteordningen for bredbåndsutbygging som i dag forvaltes av Nkom. Nkoms faglige rolle knyttet til tilskuddsordningen vurderes.
- Den statlige tilskuddsordningen for utvidet TT-tilbud innlemmes, ansvaret overføres etter at ordningen har blitt finansiert som en nasjonal ordning.
- Tilskudd til skredsikring av fylkesveger innlemmes i 2020.
- Tilskuddet til gang- og sykkelveger langs fylkeskommunalt og kommunalt vegnett innlemmes i 2020.
- Tilskudd til fiskerihavneanlegg innlemmes i 2020.
- Fylkesdelen av sams vegadministrasjon.
- Koordinering av kollektivtrafikken mellom fylke og stat utvides for å bidra til at begge parter når målsettingene innenfor kollektivområdet. Dagens samarbeidsavtaler mellom Jernbanedirektoratet og fylkeskommunen utvides til også å omfatte ruteendringsprosesser, herunder når og hvordan prosessen skal være, fylkeskommunen tar ansvar for dialogen med kommunene, produksjon av transporttjenester, utforming av krav til hele eller deler av tilbudet, byvekstavtale, avtale for øvrige deler av fylkene, samspillet mellom buss- og togtilbud og forpliktende samarbeide om ruteinformasjon.

Kompetanse og integrering

- Utvidet ansvar for regional kompetansopolitikk.
- Tydeliggjøre fylkeskommunens rolle i kompetansereformen.
- Tilskudd til karriereveiledning som i dag forvaltes av Kompetanse Norge.
- Arbeidsmarkedstiltaket bedriftsintern opplæring (BIO) som i dag forvaltes av Arbeids- og velferdsetaten.
- Tilskudd til etablereropplæring som i dag forvaltes av IMDi.
- Tilskudd til mentor- og traineeordninger som i dag forvaltes av IMDi.
- Tilskudd til jobbsjansen del B.
- Fylkeskommunene skal utarbeide planer som også omfatter tiltak for å kvalifisere flyktninger og innvandrere til å møte regionale arbeidsmarkedsbehov.
- Utvidet ansvar for forsterket grunnopplæring til ungdom som mangler dette, slik at flere får reell mulighet for å gjennomføre videregående opplæring.

Kultur

- Hagen-utvalgets forslag vurderes i den kommende kulturmeldingen. Et større fylkeskommunalt ansvar for kulturoppgaver varsles i denne meldingen.

Folkehelse

- Tilskudd til friskliv, mestring og læring.
- Tilskudd til tverrfaglig innsats på rusfeltet.
- Midler i program for folkehelsearbeid som i dag forvaltes av Helsedirektoratet innlemmes i rammetilskuddet til fylkeskommunene etter programperioden.

Klima og miljø

- Alle oppgaver hos fylkesmannen som innebærer politisk skjønn innenfor artsforvaltning, utenom truede arter og verneområdeforvaltning, er overført til fylkeskommunen.
- Vannressursforvaltningen overføres ikke fra fylkeskommunen til staten.
- Oppgaver knyttet til statlige sikrede friluftsområde som i dag utføres av fylkesmannen, samt deler av Miljødirektoratets forvaltningsansvar for de statlig sikrede friluftsområdene.
- Oppgaver på kulturminneområdet som i dag utføres av Riksantikvaren. Deler av tilskuddsordninger til formål som inngår i ev. nye bevaringsprogrammer kan overføres etter inneværende programperiode som løper til 1.1.2020.

- NVE skal konsultere fylkeskommunene og vektlegge fylkeskommunal planlegging i konsesjonsbehandlingen til utbygging av vannkraft på 1-10 MW og vindkraft over 1 MW/5 turbiner.
- Fylkeskommunene skal involveres i utarbeidelsen av samfunns mål for KVVU-arbeidet i store statlige infrastrukturprosjekter.

Sams vegadministrasjon

Oppgavene i sams vegadministrasjon blir overført til fylkeskommunene, dette betyr en betydelig økning av antall stillinger. Beregninger viser 150 - 200 årsverk for Trøndelag. En prosjektgruppe bestående av ansatte både fra Trøndelag fylkeskommune og Statens vegvesen jobber med overtakelse av oppgavene. Det er viktig med god samhandling. Ansatte i vegvesenet involveres slik at de er trygge på at fylkeskommunen trenger deres kompetanse og at overføring vil gjennomføres på en profesjonell måte. Kartlegging av oppgaver og ressursomfang i Statens vegvesen gjøres i 2018, men TRFKs behov for kompetanse og ressursomfang vil utredes nærmere i 2019. Hvordan ansatte skal rekrutteres/overføres er enda ikke avgjort. KS og Statens vegvesen jobber med en avtale for dette. Fylkesrådmannen mener prosjektet trenger ekstra ressurser i gjennomføringen. Fylkeskommunene samarbeider om IKT verktøyene. Det er et stort prosjekt slik at det må leies inn ressurser for å anskaffe og utvikle de digitale utfordringene.

I tillegg varsles det om mulige nye oppgaver etter nye utredninger på flere områder blant annet innen næringsutvikling, kompetanse og integreringsområdet.

De nye oppgavene er ikke endelig vedtatt i Stortinget. Rådmannen vil komme tilbake til ressursbehovet for mottak og integrering av de nye oppgavene ved budsjettrevisjoner i løpet av budsjettåret.

3.2 Arbeidsgiverpolitikk

2018 har vært preget av etablering av ny organisasjon i forbindelse med sammenslåingen. Det er et stort arbeidspress i sentraladministrasjonen og et behov for større administrative ressurser enn når aktiviteten og organisasjonen går som normalt. På grunn av oppstart av store digitale effektiviseringsprosjekt og mottak av nye oppgaver, er det forventet at behovet for ekstra ressurser vil vare til 2023. Arbeidsgiverpolitikken er nå vedtatt og vil danne grunnlag for arbeidet med å styrke en organisasjonskultur preget av våre verdier «åpen og nysgjerrig i holdning» og «modig og ansvarlig i handling».

Arbeidsgiverpolitikken presenterer et sett av forventninger til alle som jobber i fylkeskommunen. Den peker på ønskede arbeidsmåter og utdypes gjennom idealer for ønsket handling og holdning. Prosessen med implementering er ikke fullført før arbeidsgiverpolitikken er meningsfull og tilgjengelig for alle den gjelder for. Medarbeidernes forståelse av politikken henger nøye sammen med lederne praktisering av den. Lederne får en viktig rolle i «oversettelsesarbeidet» på sine enheter.

I omstillingsårene 2019-2022 er det fire innsatsområder som er spesielt viktige; organisasjons- og arbeidskultur, leder- og medarbeiderforventninger, etikk og samfunnsansvar samt organisasjons- og kompetanseutvikling.

Arbeidsgiverpolitikken legger opp til en god balanse mellom ledelse og selvledelse. Dette bidrar til medarbeiderinnflytelse gjennom stor grad av tillit og ansvar. Lederne har et ekstra ansvar for å skape oppslutning om endring samt å fremme mestring. Fylkeskommunen vil blant annet forsøke mentorordning for nye ledere og utarbeide systematisk lederutvikling. Det vil også vurderes på hvilken måte medarbeiderutvikling skal ivaretas.

Målet er at arbeidsgiverpolitikken bidrar til trinnvis forandring og skaper noe nytt.

Fylkeskommunen vil skape entreprenørskapskultur internt i organisasjonen (intreprenørskap) slik at talenter forløses og skaperlysten økes. For å lykkes med dette må samhandlingen mellom alle

relevante parter fungere godt. Det gode partssamarbeidet skal fortsette gjennom implementeringsprosessen. Økende grad av samhandling på tvers av faggrenser, med forskermiljø, forvaltningsnivåer og brukere gir dypere forståelse, større iderikdom, bredere eierskap og flere engasjerte ansatte – som resulterer i handlingskraft.

Digitalisering internt i TRFK vil føre til en endring i arbeidsprosesser. For at digitaliseringsprosessene skal skape effektivisering, økt mestring og engasjement vil Fylkeskommunen informere, involvere, ivareta og utvikle kompetansen til ansatte.

Det er et mål å oppnå økende grad av fellesskaps- og VI-følelse som stimulerer til god samhandling og arbeidsglede i organisasjonen. Det jobbes aktivt for et helsefremmende og inkluderende arbeidsmiljø. Det vil bli gjennomført medarbeiderundersøkelse som ledd i kartleggingen av arbeidsmiljø. Resultatet vil være en hjelp i utviklingen av organisasjonen. Fylkeskommunene vil utarbeide egne aktiviseringsmål i Inkluderende arbeidsliv (IA) for å fremme nærvær, tilrettelegge for arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne og forlenge avgangsalderen.

Fylkeskommunen vil tydeliggjøre TRFKs rolle som sørsamisk fylke og gi ansatte kunnskap om samisk språk og kultur.

Strategier som etiske retningslinjer, rekrutteringsstrategi, kommunikasjonsstrategi, og varslingsrutiner må være internt konsistente med arbeidsgiverpolitikken. Grensegangen mellom ytringsfrihet og lojalitetsplikt er eksempel på tidsaktuelt tema som berøres i flere strategier. Sammenhengen mellom disse vil komme tydelig frem slik at de gir økt mening, virker forsterkende på hverandre og bidrar til endring i ønsket retning.

3.3 Informasjonssikkerhet og personvernombud

Informasjonssikkerhet er en del av den samlede internkontrollen og handler om å sikre at informasjon, deriblant personopplysninger:

- ikke blir kjent for uvedkommende (konfidensialitet).
- ikke blir endret utilsiktet eller av uvedkommende (integritet).
- er tilgjengelig ved behov (tilgjengelighet).

Fylkesrådmannen startet opp et prosjekt i 2018 for å få en godt fungerende organisasjon for å ivareta informasjonssikkerheten. Utarbeidelse av policy, mål, klargjøring av roller og kompetanse - og kulturutvikling er prioritert i 2018 - 2019. System for styring og kontroll vil bli satt i gang og overført til drift i løpet av siste halvdel av 2019.

Personvern handler om retten til et privatliv og retten til å bestemme over egne personopplysninger. For å ivareta personers rettigheter knyttet til personopplysninger, tilpasser nå fylkeskommunen sine rutiner, gjør ansvaret for å ivareta pliktene i henhold til det nye personvernregleverket tydelig, og har styrket personvernombudet. Størrelsen på personvernombudsressursen vil bli evaluert sammen med organisasjonsstrukturen i 2019. Fylkeskommunen vil fullføre arbeidet med å utvikle godt system for personvernet i 2019.

3.4 Risiko og sårbarhetsanalyser

Staten har forsterket kravet til skoleeier om gjennomføring av helhetlige ROS-analyser.

Forebygging av uønskede hendelser og utvikling av beredskapsplanen starter med en ROS-analyse.

Trøndelag fylkeskommunes skal organisere arbeidet med ROS - analyser slik at kartlegging av hendelser dekker hele bredden av oppgaver i organisasjonen. Dette vil sikre at fylkeskommunen får identifisert flest mulig uønskede hendelser. Det kan gjelde hendelser som faller inn under

samfunnssikkerhet, HMS, informasjonssikkerhet, internkontroll og hendelser relatert til mål og resultatstyring. På samferdsel er oppgaven ivaretatt av sams vegadministrasjon og AtB gjennom avtaler.

3.5 Virksomhetsstyring

Arbeidet med å etablere et helhetlig system for virksomhetsstyring i Trøndelag fylkeskommune ble satt i gang høsten 2017.

Virksomhetsstyring omfatter all ledelsesmessig aktivitet, styring og kontroll som skal bidra til at Trøndelag fylkeskommune skal kunne gi tjenester av høy kvalitet til innbyggerne i fylket, ivareta rollen som samfunnsutvikler og sørge for demokratiske prosesser og god oppfølging av politiske vedtak. Virksomhetsstyringen tar utgangspunkt i gjeldende lovverk og forskrifter, i Trøndelagsplanen, i egne strategier og planer og i Økonomiplan med budsjett som fylkeskommunen utarbeider årlig.

Ledelse som evner å skape oppslutning om formål og retning og som tar et helhetlig ansvar for fylkeskommunens tjenester og oppgaver, og **en organisasjon, inkludert motiverte og kompetente medarbeidere**, der ansvar og roller er tydeliggjort, er en forutsetning for god virksomhetsstyring.

Fullmakter, reglement og rutiner skal bidra til å sikre gjennomgående kvalitet i organisasjonens tjenester og interne prosesser.

Intern kontroll og risikostyring er en integrert del av virksomhetsstyringen og skal sikre at organisasjonen følger lovkrav og fylkeskommunens egne mål, regler og rutiner.

Kvalitetsstyring kjennetegnes ved å implementere visjon og verdier, etablere dialog og involvering, diskutere kritiske suksessfaktorer og oppnå enighet om hvordan en måler resultatoppnåelse.

Arbeidet har tatt utgangspunkt i hovedmålene for et sammenslått Trøndelag, i vedtatt visjon og verdier, Trøndelagsplanen (høringsutkastet), vedtatte strategier og lover og forskrifter som regulerer de ulike tjenesteområdene.

Styringsperspektiv	Brukere/tjenester	Samfunnsutvikling	Medarbeidere	Økonomi
Strategiske mål:	Yte tjenester av god kvalitet til innbyggerne i Trøndelag. *) Avdelingene har ulike formuleringer her	Trøndelag skal være en attraktiv region ved å utnytte regionens fortrinn, utvikle bolyst og livskvalitet og fremme bærekraft, verdiskaping og kompetanse i hele Trøndelag.	Trøndelag fylkeskommune er en utviklingsorientert organisasjon med engasjerte og kompetente medarbeidere som samarbeider for å nå felles mål.	Trøndelag fylkeskommune skal ha en bærekraftig økonomi og sikre at oppgavene blir løst gjennom optimal utnyttelse av ressursene.

*) Avdelingenes strategiske mål og kritiske suksessfaktorer på tjenesteområdet

Tannhelse:

Trøndelag fylkeskommune skal fremme god tannhelse og tilby tannhelsetjenester av god kvalitet til befolkningen i alle deler av fylket.

Utdanning:

Opplæringen skal gi elevene framtidshåp og fremme danning, nysgjerrighet og lærelyst for å utvikle kompetanse og livsmestring i et samfunn i endring.

Samferdsel:

Økt tilgjengelighet gjennom bedre mobilitet og kommunikasjon i hele Trøndelag. Vi skal tenke nytt for å bidra til økt bærekraft.

Kultur og folkehelse:

Gi tjenester av høy kvalitet, og i samspill med andre legge til rette for gode kulturopplevelser i hele regionen.

Plan og næring:

I samhandling med andre yte gode tjenester til kommuner, næringsliv og øvrige interessenter i Trøndelag.

Figuren under viser ansvarsforhold og sammenhengen mellom strategiske mål fastsatt av Fylkestinget og rapportering tilbake på oppnådde resultater fra avdelingene og skolene.

Oppfølging av politiske vedtak ut over dette skjer gjennom egen rapportering.

Det har vært stort engasjement i utvikling av styringskort som er en oversikt over styringsperspektiv, strategiske mål, kritiske suksessfaktorer (det vi *må* lykkes med) og måleindikatorer. Selv om det har vært et krevende år for alle ledere og ansatte i Trøndelag fylkeskommune, gjenstår det nå kun detaljer i utviklingen av kvalitetsstyringssystemet.

3.6 Eiendomsstrategi

Organisering

Trøndelag fylkeskommune er en stor regional eiendomsforvalter med en ambisjon om å være en ledende aktør innen eiendomsforvaltning og å være en tydelig pådriver for klimanøytrale bygg.

TRFK har ansvaret for om lag 500 000 m² bygningsmasse. Det omfatter utvikling, utbygging og vedlikehold av alle fylkeskommunale bygg. Eiendomsseksjonen gir videre rådgivning ovenfor ytre enheter innenfor gjeldende ansvarsorganisering om bygningsdrift. Bygningsmassens realverdi er vurdert til 7,5 milliarder kroner. Omfanget av utvikling og gjennomføring av byggeprosjekter årene fremover, samt størrelsen på forvaltet eiendomsmasse stiller krav til kontinuerlig kompetanse- og kvalitetsutvikling.

Utviklingsmål

Bygningenes samfunnsverdi, realverdi og bruksverdi skal ivaretas med utviklingsmål innen:

- Strategisk eiendomsutvikling
- Effektive bygg for brukeren
- Verdibevaring av bygg
- Bærekraftig eiendomsforvaltning

Hvor egnet eiendommene er til bruksformålet, samt forskriftskrav til bygninger og tjenesteproduksjon, vil være bestemmende for gjennomføring av seksjonens oppdrag.

Verdioptimalisering er en grunnleggende faktor for at dette kan oppnås.

Strategisk eiendomsutvikling

Det er nødvendig med et helhetlig og langsiktig perspektiv på eiendomsutvikling for å optimalisere verdier og skape grunnlag for høy bruksverdi. Dette gjelder både undervisningsbygg, samferdselsanlegg og administrasjonsbygg. I pressområder som Trondheim vil det være avgjørende å ha en langsiktighet i eiendomsutvikling for å sikre seg tomteareal til fremtidige tjenestebehov.

Eiendomsutvikling, utbygging, drift og forvaltning skal preges av effektiv bruk av digitale verktøy slik at våre systemer gir pålitelige nøkkeltall og rapporter.

Effektive bygg for brukeren

Byggene skal være funksjonelle og effektive for brukerne og dette innebærer god samhandling med interessentene.

Samhandling med lokale interessenter i utvikling og bruk av våre bygg er viktig for å på en god måte å ivareta samfunnsutviklerrollen. Våre bygg skal fremstå som «24/7 samfunnsbygg» som har en bruk utover egne tjenesteformål.

Bærekraftig eiendomsforvaltning

Byggeieransvaret skal utøves slik at våre bygg og vår organisasjon fremstår fremoverlent for å nå klimapolitiske målsetninger knyttet til energi- og miljøbelastning

Dette innebærer:

- Kravspesifikasjon med tydelige mål for material- og energibruk i byggeprosjekter.
- En miljø- og miljøoppfølgingsplan vil følge det enkelte prosjekt og sikre de prosjektspesifikke målsettinger ivaretas fra konkurransefasen inn i byggets driftsfase.
- Prosjektorganisasjoner med tydelig fagkompetanse på energi- og miljøfaktorer.
- Innkjøpskompetanse som stimulerer til innovative energi- og miljøløsninger.
- Krav om klimanøytralitet/ nullutslipp (ZEB-O) og NærNullenergi (nNEB) i drift av nybygg.
- Mulighet for energiutveksling med nabobygg/ nærområdet vurderes i større rehabilitering og nybygg.
- Klimafotavtrykket fra bygningsmaterialer skal reduseres. Herunder vil verdien av gjennombbruk inngå i klimaregnskapet.
- Vedlikehold og rehabilitering av eksisterende bygningsmasse med fokus på energi- og materialbruk.
- Driftsorganisasjoner med kompetanse og systemer for oppfølging av mål om energi- og klimautslipp.
- Lokalisering av fylkeskommunale bygg i henhold til bærekraftig areal og transportplanlegging.
- Arealeffektiv bruk av bygninger.

Fylkeskommunen skal være en tydelig bestiller og premissleverandør på veien mot lavutslippssamfunnet ovenfor næringsliv og andre aktører, regionalt og nasjonalt. Mål for energibruk og miljøutslipp fra egen bygningsmasse framgår av klimabudsjettet.

Verdibevaring av bygg

Forvaltningen skal gi optimal realverdi av egen bygningsmasse og dette krever:

- Kompetansebasert leie, erverv, utvikling og salg av egen eiendomsmasse.
- Helhetlig og langsiktig tenking i eiendomsutviklingen.

- FDV-organisasjon med kompetanse på teknisk byggdrift, avgrenset fra intern brukerstøtte.
- God oppfølging av periodisk vedlikehold og systematiske tilstandsvurderinger.
- Konkrete måltall på tilstandsgrad for bygninger.

Vedlikehold av bygg

Vedlikeholdsbudsjettet for undervisningsbygg videreføres i 2019.

Midler til vedlikehold av samferdselsbygg overføres etter avtale/meldt behov fra samferdselsbudsjettet.

Kvalitetsutviklingsprosjekter

For å sikre at byggeprosjekter og eiendomsforvaltning er i samsvar med målsetningene har følgende interne kvalitetsutviklingsprosjekter fokus:

- Bygningsintegriert modellering (BIM) og FDV-verktøy
- Konkurransesgrunnlag og prosjekteringsanvisninger
- Slutføring av Renholdsprosjektet
- Internkontroll – ansvar/roller/rutiner
- Miljøsertifisering av alle virksomheter
- Prosjektregnskapssystemer
- Konkurransesmodeller i byggeprosjekt

Ved nye Heimdal vgs iverksettes et pilotprosjekt over 5 år hvor eiendomsseksjonen overtar ansvaret for bygningsdrift, herunder personalansvaret for drift- og renholdsoperatører.

Administrasjonen styrker internkontrollen ved anskaffelser av byggeprosjekt samt kontroll av at kontraktskrav knyttet til arbeidslivskriminalitet, sosial dumping, fagarbeidere og lærlinger etterleves.

Midlertidige bygg

Kommuneregnskapsloven stiller krav til at drift av midlertidige bygg mens byggeprosjekter pågår, regnskapsføres i driftsregnskapet. Investeringsvedtak for prosjekter angir kostnadene for dette, men det er nødvendig med rutiner som sikrer at ekstra driftskostnader er finansiert i driftsbudsjettet.

Kjøp/salg av eiendom

Gjennom helhetlig eiendomsforvaltning søkes det å gjennomføre en profesjonell tilnærming til salg av tomter/eiendommer og anskaffelse av nye. I den forbindelse er det viktig å ha en aktiv tilnærming til nye kommunale arealplaner og en langsiktig strategi for erverv/avhending.

Fig. eiendommer er i tillegg vedtatt/under vurdering for salg:

- Gamle Frøya videregående skole
- Brygge Frøya vgs
- Utmarksområde Skjetlein vgs
- Fredshaugen, Trondheim
- Øver Nauma ved Olav Duun vgs
- Brøset, Trondheim
- Ladejarlen vgs, Trondheim
- Heimdal vgs, Trondheim

I samarbeid med private interessenter og Trondheim Kommune utvikles Falkenborgområdet i Trondheim som lokalisering av ny videregående skole Trondheim Øst. Diverse omstrukturering av selskap/arealer vil gjennomføres.

Eiendomsverv for infrastruktur til kollektivtrafikk i et langsiktig perspektiv er krevende.

Ved Ole Vig vgs, Stjørdal er det nødvendig med avklaring av tomteareal og makeskifter med Stjørdal Kommune slik at det er samsvar mellom formelt eierskap og bruk. I den forbindelse vil fylkeskommunen avhende areal til ny basishall i regi av Stjørdal kommune.

Administrasjonsbygg

Fylkesutvalgets vedtak om lokalisering av nye administrasjonsbygg nært kollektivknutepunkt både i Trondheim og Steinkjer oppfølges gjennom utredninger og tomteavklaringer, herunder fylkestingets vedtak om at nytt kostnadseffektivt administrasjons-senter etableres i Steinkjer.

Trøndelag Fylkeskommune overtar Trondheim Bussterminal sine interesser i Trondheim Stasjonsenter i tråd med Fylkestingets vedtak.

Overtakelse av person/systemer knyttet til sams veiadministrasjon vil kreve økt areal. Dette omfatter også forberedende utviklingsfase før overtagelse av «sams», men også areal for prosjektgrupper for nytt ERP- og arkivsystem. Bruk av deler av Schønninganlegget i Trondheim kan være et alternativ og bør utredes.

Fylkets Hus i Trondheim har uavhengig av dette oppgraderingsbehov av tekniske anlegg samt diverse ombygging av lokaler knyttet til samlokalisering.

3.7 Politisk styring og kontrolloppgaver

Trøndelag fylkeskommune styres etter formannskapsmodellen, med fylkesutvalg (15 medlemmer). Fylkestinget har 78 representanter. Som følge av fylkessammenslåingen fra 2018 er det vedtatt at fylkestinget etter valget høsten 2019 skal bestå av 59 medlemmer.

Fylkestingets representanter er nå fordelt på 5 hovedutvalg:

- Utdanning – 15 medlemmer
- Veg – 13 medlemmer
- Transport – 15 medlemmer
- Kultur – 13 medlemmer
- Næring – 15 medlemmer

Det er etablert en møtefrekvens med ordinære 5 hovedutvalgssamlinger og 5 fylkestingssamlinger per år. Utover dette har det vist seg behov for noen flere møter i en del av hovedutvalgene. Fylkesutvalget har møter 2 ganger per måned.

Fylkestingets møter avholdes annenhver gang i Trondheim og på Steinkjer, med unntak av sommermøtet som legges til ulike deler av fylket. Hovedutvalgenes møter foregår samtidig men på forskjellige steder og med program tilpasset de respektive utvalgenes virksomhetsområder. Fylkesutvalget møtes annenhver gang på Steinkjer og i Trondheim, med unntak av møtedager som legges i tilknytning til befaringer eller arrangementer i andre kommuner.

Med bakgrunn i saksmengde og i behovet for å bli kjent med forholdene i hele det nye fylket er det grunn til å anta at møtefrekvens og geografisk spredning vil bli videreført i 2019.

Det er oppnevnt lovpålagte medvirkningsorganer og andre fylkeskommunale råd, herunder:

- Eldreråd
- Råd for likestilling av mennesker med nedsatt funksjonsevne
- Integreringsråd
- Trafikksikkerhetsutvalg
- Samisk råd

Arbeidet i rådene begynner å finne sin form i nye Trøndelag, og det etablerer seg et aktivitetsnivå i forhold til den rollen de ønsker å ha. For at rådene skal kunne ha en reell mulighet til å komme med innspill og synspunkter i politiske saker er det viktig å opprettholde møteaktivitet tilpasset andre politiske organer og prosesser på aktuelle saksområder.

Både heltidspolitikere og øvrige fylkestingsmedlemmer har stor møte- og reiseaktivitet gjennom året. Fylket strekker seg over et stort geografisk område og etterspørselen etter politisk deltakelse er stor. Dette innebærer at det både tidsmessig og økonomisk er behov for at det er tilgjengelige ressurser til at vervene kan ivaretas på en god måte.

Fylkestingsvalg høst 2019

Høsten 2019 er det fylkestingsvalg, det første i Trøndelag fylkeskommune, med påfølgende konstituering. Fram mot valget er det naturlig å evaluere nåværende politiske organisering, arbeidsform, reglementer m.m. Selve valggjennomføringen må også finne sin form i det nye fylket, noe fylkesvalgstyret i samarbeid med administrasjonen har et særskilt ansvar for. I vedtatt

møteplan for 2019 er det lagt opp til opplæringssamlinger etter valget. Det er grunn til å forvente et høyt aktivitetsnivå i de politiske organene også neste år.

Kontroll og tilsyn

Fylkestinget har oppnevnt kontrollutvalg til å forestå det løpende tilsyn med forvaltningen på sine vegne. Sekretariatsfunksjonen for kontrollutvalget ivareta av det interkommunale selskapet Konsek Midt-Norge IKS, mens Revisjon Midt-Norge SA er valgt som fylkeskommunens revisor.

3.8 Forslag til tallbudsjett

Drift administrasjon

Tjenester (1000 kroner)	Bud 2018	Bud 2019	ØP 2020	ØP 2021	ØP 2022
420-299 Administrasjon og adm.lokaler	270 568	285 444	271 657	270 992	270 325
500-599 Opplæring	75 255	76 423	75 839	75 644	75 450
600-699 Tannhelse	218 882	241 882	241 882	241 882	241 882
7101 Fylkeskommunal næringsvirksomhet	-3 078	-3 150	-3 150	-3 150	-3 150
Administrasjon	564 704	603 750	589 379	588 519	587 657

Politisk ledelse og kontroll

Tjenester (1000 kroner)	Bud 2018	Bud 2019	ØP 2020	ØP 2021	ØP 2022
400-401 Politisk styring og kontrollorganer	73 599	74 670	73 463	73 312	72 431
Politisk ledelse og kontroll	73 599	74 670	73 463	73 312	72 431

Investeringer administrasjonsbygg

Alle tall i millioner kroner							
Prosjektets navn	Total kostn.ramme	Finansiert pr. 31.12.2018	Budsjett 2018	Økonomiplanperiode			
				2019	2020	2021	2022
Fylkets Hus, Trondheim - Teknisk oppgradering	3,0	0,0	0,0	3,0			
Fylkets Hus, Trondheim - Ombygging av areal samlokalisering Trøndelag	1,5	0,0	0,0	1,5			
Planlegging prosjektkontor Schøning	1,0	0,0	0,0	1,0			
Planlegging nytt administrasjonsbygg Steinkjer	2,5	0,0	0,0	2,5			
Investering				8,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon				1,4			
Låneoptak som belaster driftsøkonomien				6,6			
				8,0	0,0	0,0	0,0

KAPITTEL 4

GJENNOMGÅENDE TEMA

4 Gjennomgående tema

I dette kapitlet omtales saks-/temaområder som skal følges opp på tvers av hele organisasjonen - gjennomgående tema. Dette er områder som hele virksomheten skal arbeide med, men der en av avdelingene har fått et særskilt koordineringsansvar og skal sørge for at det blir helhet og sammenheng i det som gjøres på området.

4.1 Klimabudsjettet

I 2015 ble om lag 200 land enige om Paris-avtalen. I avtalen har landene forpliktet seg til å gjøre det de kan for å unngå en temperaturøkning på mer enn 1,5 grader. I Norge har Stortinget vedtatt å redusere klimautslippene med 40 % innen 2030, sammenlignet med nivået i 1990.

Fellesnemda for Trøndelag fylkeskommune vedtok i 2016 å opprette et klimabudsjett som en del av den ordinære budsjett og virksomhetsstyringen. Vedtak knytta til klimabudsjettet skal kun gjelde utslipp som direkte eller indirekte kan relateres til egen virksomhet. Fylkestinget vedtok i sak 61/17 Budsjett og økonomiplan 2018-2022 å sette av 1 million kroner til arbeid med klimatiltak i Klimaråd Trøndelag. Videre ble det vedtatt at klimabudsjettene skal svare opp målsetningene i klimastrategien og at arbeidet med klimabudsjett skal intensiveres. Fylkestinget vedtok i sak 119/18 Utfordringsdokumentet at innsatsområder for opptak og binding av klimagasser, samt produksjon av ren energi måtte bli en del av klimastrategi og klimabudsjett.

Klimabudsjettet ble første gang presentert i budsjett og økonomiplan 2018-2021. I dette klimabudsjettet ble det ikke fastsatt konkrete mål for utslippskutt. I stedet ble det pekt på en rekke aktuelle tiltak som var mulig å gjennomføre i økonomiplanperioden eller senere. Disse tiltakene var innen samferdsel, eiendom og øvrig fylkeskommunal virksomhet. Tiltak innen disse områdene berører både direkte og indirekte utslipp. Direkte utslipp er typisk klimautslippene fra fylkeskommunens samferdselstilbud, men indirekte utslipp er klimautslippene i den eksterne energiproduksjonen som kan knyttes til fylkeskommunens energiforbruk.

Utfordringsdokumentet, sak 119/18, pekte på flere problemstillinger og utfordringer i arbeidet med klimabudsjett. Klimabudsjettet er i løpet av 2018 ikke i tilstrekkelig grad blitt fulgt opp og er ikke blitt inkludert i den ordinære virksomhetsstyringen.

Klimabudsjett - klimastrategi – handlingsprogram for klima og energi

Trøndelag fylkeskommune bruker sin rolle som regional utviklingsaktør til offensiv satsning på klima og miljø på en rekke områder. Her kan kort nevnes noen områder: grønt fokus innen næringsutviklingen, klima- og miljøvennlige bygg, omlegging innen samferdsel, grønne og innovative innkjøp, økt fokus i videregående skole, klima- og miljøfokus i arealplanleggingen.

Fylkeskommunens klimastrategi skal vedtas av fylkestinget i 2019. Strategien vil gjelde for 2020-2030 og danne grunnlaget for handlingsprogrammet for klima og miljø. Både klimastrategi og handlingsprogram gjelder direkte og indirekte klimautslipp utover egen virksomhet. Klimabudsjettet omhandler direkte og indirekte utslipp som kan knyttes til Trøndelag fylkeskommunes egen virksomhet. Men i noen sammenhenger vil det være vanskelig å trekke et klart skille mellom klimautslipp for egen virksomhet og utover egen virksomhet.

Elektrisitetsproduksjon og klimabelastning

Det er vanskelig å beregne den indirekte klimabelastningen fra vårt forbruk av elektrisk energi. Klimabelastningen ved elektrisitetsproduksjon måles i gram CO₂ per kWh. For norsk vannkraft er det beregnet en klimabelastning på 7 gram CO₂ per kWh. Men utveksling av strøm med Europa gjør at vi for norsk elektrisitetsforbruk beregner en høyere klimabelastning (48 gram CO₂ per

KWh). For den samlede europeiske elektrisitetsproduksjonen er det beregnet en klimabelastning på 290 gram CO₂ per KWh.

Gjennom at norsk vannkraftproduksjon er tilnærmet ren og fornybar, bidrar vår eksport og en regulering med kvotepris på CO₂-utslipp, til å erstatte klimautslipp fra ikkefornybar kraftproduksjon ellers i Europa. Vi velger derfor å la Trøndelag fylkeskommunes bruk av elektrisitet inngå i en større sammenheng, der redusert energibruk i Norge bidrar til å redusere det totale klimautslippet i Europa.

Gjennom EUs Roadmap 2050 ønsker EU nullutslipp fra europeisk kraftproduksjon fram mot år 2050. Dette gjør at klimabelastningen ved elektrisitetsforbruket i Norge vil gradvis bli redusert i årene framover. EUs ambisiøse målsetninger, samt høye virkningsgrader i elektriske motorer, gjør at tiltak for elektrifisering innen samferdsel er et godt klimatililtak. For fylkeskommunens bygg vil det være riktig å ytterligere optimalisere og redusere bruken av elektrisitet, eventuelt i kombinasjon med lokal el-produksjon, og legge om til andre fornybare energikilder.

4.1.1 Samferdsel

Fylkeskommunes samferdselsvirksomhet er innen kollektivtrafikk og mobilitet og bygging og vedlikehold av vei. Fylkeskommunens kollektivtilbud er innen buss, ferje og hurtigbåt. Samkjøring og taxideling er eksempel på nye samferdselsløsninger som inngår i begrepet mobilitet.

Klimautslippene fra fylkeskommunens kollektivtrafikk er for 2017 beregnet til om lag 57 000 tonn CO₂. Fra og med 2017 er rapporteringen endret slik utslippene fra kollektivtrafikk som krysser fylkesgrensene blir fordelt til det fylket hvor utslippene skjer. Vegbygging og vedlikehold av vei gir både direkte og indirekte utslipp. Vi har dessverre ikke tall for klimautslipp fra slik virksomhet for 2017.

En styrking av et fylkeskommunalt kollektivtilbud vil kunne gi økte utslipp fra vår egen virksomhet. Men med en overgang til null- og lavutslippsdrivstoff kan vi klare å redusere utslippene på tross av økt tjenesteproduksjon. Et styrket tjenestetilbud innen samferdsel vil normalt gi mindre utslipp fra privat sektor. Men størrelsen på utslippsreduksjonen fra privat sektor avhenger av hvorvidt et styrket kollektivtilbud gir færre biler på veiene eller færre syklistene og fotgjengere.

Veibygging og veivedlikehold medfører direkte utslipp i byggeprosessen, samt indirekte utslipp knyttet til materialene som benyttes. Nye og bedre veier kan gi drivstoffbesparende kjøring og derfor lavere utslipp fra privat sektor. Bedre veier kan også gi økt trafikk og derfor høyere utslipp. Nettoeffekten er derfor usikker.

Fylkeskommunens målsetninger om reduserte klimautslipp fra samferdsel er knyttet til nye teknologiske løsninger innen kollektivtrafikken. Energibærere kan ha utslipp knyttet til bruk og utslipp knyttet til produksjon. Utslipp knyttet til bruk vil være direkte utslipp fra fylkeskommunal virksomhet, mens utslipp knyttet til produksjon er indirekte utslipp. Hvis alternative energibærere har utslipp fra produksjonen er vi avhengig av lave utslipp i bruken for at vi skal få en nedgang nettutslippene.

Tabell 4.1 nedenfor presenterer målsetninger om utslipp fra kollektivtrafikken i Trøndelag fylkeskommune i økonomiplanperioden. Alle utslippstall som omtales er tonn CO₂. At elektrifisering, isolert sett, gir økt energiforbruk og derigjennom høyere indirekte utslipp, ser vi bort i fra i denne sammenheng. Vi har utslippstall for 2017, men ikke for 2018. Fylkeskommunen har ikke gjennomført noen betydelige endringer hverken i teknologi eller tjenestetilbud i 2018 og utslippstallene for 2017 kan derfor også gjelde for 2018.

Buss

CO₂-utslippene fra busstransporten var i 2017 om lag 23 000 tonn. Potensialet for utslippskutt ligger i nye anbud. Fra 2019 vil vi få en stor reduksjon i utslippene fra busstrafikken i Trondheimsområdet på grunn av overgang til biogass og noe biodiesel og elektrisk drift (hybridteknologi). Busstrafikken i dette området vil bli fossilfri, men ikke utslippsfri. For

Trondheimsområdet er det et potensial for et utslippskutt på mellom 40-70 %. Fra 2021 vil det kunne skje tilsvarende endring for regiontrafikken i Trøndelag.

CO₂-utslippene fra busstrafikken i Trondheimsområdet i 2017 er på om lag 8 500 tonn CO₂. Mulig utslippskutt fra og med 2019 er fra 3 400 tonn til 5 900 tonn. Med mulige endringer i regiontrafikken fra 2021 kan de samlede utslippskuttene bli fra 9 000 tonn til 16 000 tonn.

Ferje

Utslippene fra ferjetrafikken var i 2017 på om lag 20 000 tonn. Fra 2019 blir elektrifisering av ferjene mellom Brekstad – Valset og Flakk – Rørvik iverksatt. Dette reduserer CO₂-utslippene med inntil 75 % fra disse to ferjetilbudene og nesten 50 % samlet for hele fergeporteføljen. Det er teknisk mulig å elektrifisere alle fergesamband i Trøndelag fylke, men teknologiutviklingen går så fort at fylkeskommunen ønsker å utsette ytterligere elektrifisering av nye anbud etter 2023. Enkelte ferjesamband anbefales fortsatt operert med diesel av hensyn til beredskap.

Hurtigbåt

Utslippene fra fylkeskommunens hurtigbåter var i 2017 på om lag 14 000 tonn CO₂. Mulighetene for utslippskutt ligger i nye anbud. Fylkeskommunen har inngått et samarbeid med næringsliv og forskning om teknologiutvikling for å skape fremtidens hurtigbåt. Ambisjonen er stadig større grad av nullutslippsfartøy i kontrakter inngått etter 2022. Potensialet for kutt avhenger mye av ruteplan og tilrettelegging, men endret energibærer vil kunne gi reduksjoner på opptil 100 %. Men disse reduksjonene vil inntreffe senere enn økonomiplanperioden.

Tabell 4.1 CO₂-utslipp fra kollektivtrafikk i økonomiplanperioden, tonn CO₂

	2017/18	2019	2020	2021	2022
Buss	22 600	17 000 - 19 000	17 000 - 19 000	7 000 - 14 000	7 000 - 14 000
Ferje	20 000	10 000	10 000	10 000	10 000
Hurtigbåt	14 000	14 000	14 000	14 000	14 000
Sum	56 700	41 000 - 43 000	41 000 - 43 000	31 000 - 38 000	31 000 - 38 000

4.1.2 Bygg og Eiendom

Trøndelag fylkeskommune er en viktig regional eiendomsforvalter og en pådriver for klimanøytral bygningsdrift. Dette innebærer høyt fokus på både energibruk, energibærere og materialbruk. Fylkeskommunen skal utøve byggeieransvaret slik at vår organisasjon når våre klimamål knyttet til energi- og miljøbelastning.

Ved realisering av nye Heimdal videregående skole har Trøndelag fylkeskommune tatt en ledende rolle nasjonalt og til dels internasjonalt innen bærekraftig bygningsdrift. Trøndelag fylkeskommune har et godt grunnlag for å videreføre erfaring og kompetanse om bærekraftig byggeri og drift, i egne organisasjon, men også som regional utviklingsaktør og samfunnsutvikler. Nye Heimdal videregående er særskilt omtalt i faktaboksen nedenfor.

Trøndelag har landets fremste utdannings- og fagmiljøer innen bærekraftig bygg og områdeutvikling og regionen har en viktig rolle som tilrettelegger og fasilitator av gode miljøbygg. Fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør gir oss muligheten for å utnytte og styrke regionens kompetanse og naturlige fortrinn.

Redusert energiforbruk og klimabelastning

Trøndelag fylkeskommune skal ta sikte på å redusere klimabelastningen fra byggeplass og materialbruk i alle større byggeprosjekt som ferdigstilles pr 2025 opp mot 50 %, målt mot 2015. Fylkeskommunen arbeider nå med å videreutvikle konsistente modeller for å fremme en slik reduksjon av klimabelastningen. Dette vil vi gjøre blant annet med klare rammer for klimabudsjett og materialregnskap i alle større byggeprosjekt.

Nord og Sør-Trøndelag fylkeskommuner hadde i 2017 et samlet energibruk på 58,2 GWh fra sin bygningsdrift. Dette innebærer en reduksjon på 7 % fra 2016. Målrettet bruk av EMI-midler i begge fylkene og gradvis innføring av automatisert energioppfølging har bidratt til redusert energiforbruk.

Trøndelag fylkeskommune vil ha som mål å redusere energibruken med 30 %, fra 58,2 GWh til om lag 40 GWh, innen utgangen 2022. Dette tilsvarer 7 % reduksjon i energiforbruk årlig i økonomiplanperioden. Økt fokus på optimalisering av bygningsdrift, krav til netto nullutslipp i drift ved alle nybygg og større rehabiliteringer, ulike tiltak for energireduksjon og lokal energiproduksjon i øvrig bygningsmasse vil være viktige tiltak for å nå målsettingen.

I vårt klimabudsjett vil en slik målsetning om redusert energiforbruk gi en reduksjon i indirekte utslipp. Målsetningen innebærer en reduksjon på 40 % i samlet indirekte klimabelastning fra vår bygningsdrift. Avviket mellom prosentvis reduksjon i energibruk og klimabelastning skyldes en antatt bedre utvikling for energibærere og miljøvennlig fornybar energiproduksjon. Hvor mye reduksjon i indirekte CO₂-utslipp som følger av redusert energiforbruk avhenger av hvilken CO₂-faktor (gram CO₂ per kWh) som vi legger til grunn.

Gjennom tiltak som vist over vil Trøndelag fylkeskommune som byggeier være en tydelig bestiller og premissleverandør på veien mot lavutslippssamfunnet ovenfor næringsliv og andre aktører, regionalt og nasjonalt. Finansiering av klimatiltak innen eiendom vil være gjennom en videreføring av EMI-midler, tilskuddsprogram fra ENOVA, og som del av investeringsbudsjett i det enkelte byggeprosjekt.

Heimdal videregående skole

Nye Heimdal videregående skole er med sine 27 000 kvm et viktig pilotprosjekt hos FME ZEB (The Research Centre on Zero Emission Buildings), ledet av NTNU og SINTEF.

Bygget er et nullutslippsbygg med tanke på energibruk i drift, der klimabelastningen fra energibruken kompenseres gjennom lokal energiproduksjon. For å oppnå dette er det gjort en rekke tiltak for å redusere energibehovet og der energiproduksjon er ment å kompensere for restbehovet.

Den nye skolen har et beregnet energiforbruk på 38 kWh per kvadratmeter noe som er om lag 1/5 av forbruket til andre bygg innen utdanningssektoren. Noe av forklaringen på det lave energibruket er et godt isolert klimaskall, kortreist ventilering med lavt trykktap, LED-belysning med lys-styring etc.

Skolens fornybare energiproduksjon skal kompensere for energiforbruket fra driften av bygningen. Energiproduksjonen ved skolen skal foregå ved en CHP-maskin som produserer termisk- og elektriskenergi fra biogass, solcelleanlegg på taket, varmepumpe med geobrønner for å hente opp jordvarme. Skolen produserer nok energi til å levere varme til Husebybadet som nærmeste nabo.

4.1.3 Øvrig fylkeskommunal virksomhet

Fra øvrig virksomhet er det en rekke mulige tiltak med direkte og indirekte effekter på klimautslippene.

Innkjøp og anskaffelser

Trøndelag fylkeskommune kjøper varer og tjenester for om lag 3.3 milliarder kroner i året. Dette utgjør 46 % av fylkeskommunens årlige budsjett. Våre viktigste innkjøp gjøres innen samferdsel og eiendom og klimatiltakene i disse virksomhetene er beskrevet ovenfor.

Trøndelag fylkeskommune sin anskaffelsesstrategi ble vedtatt av fylkestinget i februar 2018. I denne strategien er det delmål om at fylkeskommunen skal redusere miljøbelastningene ved å stille miljøkrav i anskaffelsene. Etter vedtak om strategi for anskaffelser har det blitt laget en handlingsplan med tiltaksliste for bruk av miljøkriterier. Tiltakslisten omhandler blant annet punkter om kontraktkrav om miljøvennlige løsninger og hvordan fylkeskommunen skal gå fram for å finne informasjon om miljøbelastning ved innkjøp. Det skisseres også muligheter for premiering av det mest miljøvennlige tilbudet, ved ellers nokså like tilbud.

Reisepolicy

Trøndelag fylkeskommune har omlag 4 500 ansatte, 18 000 skoleelever og studenter og 4 500 lærlinger. Endrede reisevaner til jobb og skole er et viktig klimatiltak. Flere videregående skoler er store virksomheter, som preger lokalt miljø og trafikksituasjonen i byer og tettsteder i Trøndelag. Det er også viktig med retningslinjer for bruk av privatbil og fly på tjenestereiser for ansatte. Sammenslåingen til Trøndelag fylkeskommune har sannsynligvis ført til høyere reiseaktivitet, ikke minst for de ansatte ved de to fylkeshusene.

Fylkeskommunens ansatte bruker også digital teknologi i arbeidshverdagen og denne bruken reduserer reiseaktiviteten. Til gjennomføring av møter brukes Skype. Fylkeskommunen har en viss oversikt over hvor mye de ansatte kommuniserer via Skype, men det er vanskelig å fastslå hvor omfattende denne bruken er. Det er også vanskelig å fastslå hvor mange fysiske møter som blir erstattet med digital teknologi.

Fylkeskommunens ansatte etterstreber å reise kollektivt så mye som mulig, men i en arbeids-hverdag må også noe reiseaktivitet gjøre med privatbil. Vi har ikke lyktes å ferdigstille en reisepolicy i 2018, men vil prioritere dette arbeidet i løpet av 2019.

Videregående opplæring

Trøndelag fylkeskommune har om lag 18 000 skoleelever og studenter (ungdom, voksne og fagskolestudenter) og 4 500 lærlinger. Miljøbevissthet og respekt for naturen er gjennomgående tema i Opplæringsloven, i overordnet del om verdier og prinsipper for grunnopplæringen og i fagspesifikke læreplaner. Nye fagspesifikke læreplaner for videregående opplæring er under utvikling i forbindelse med fagfornyelsen og vil bli klare for elevene til skolestart høsten 2020. Bærekraftig utvikling vil bli ett av tre gjennomgående temaer som skal inngå i alle nye læreplaner. Det forventes at klima og miljøutfordringer vil bli et enda mer sentralt tema, enn hva det er i dagens læreplaner.

Mange ulike eksterne pedagogiske ressurser/læremidler er tilgjengelig i dag og flere har kommet på markedet de siste årene. Trøndelag fylkeskommune finansierer blant annet FN-sambandet, Læringsprogram Mausund Feltstasjon, Trøndersk Klimamesterskap og Ungenergi.no. Miljøverndirektoratet, Norad og Utenriksdepartementet finansierer også ulike pedagogiske ressurser slik som Den Naturlige skolesekken og Globalskolen.

De videregående skolene i tidligere Sør-Trøndelag er sertifisert som miljøfyrtårn. Vi tar sikte på at alle videregående skoler i Trøndelag fylkeskommune skal sertifiseres i 2019.

Mære landbruksskole

Mære landbruksskole er i ferd med å bygge opp et nasjonalt senter for klimatiltak i landbruket. Skolen har fått 1 million kroner pr år i støtte over de to siste statsbudsjettene. Det er også brukt regionale utviklingsmidler på Mære, samt at det er satset betydelig på lokal energiproduksjon, samt å gjøre bygningsmassen på Mære energieffektiv og benytte tre som byggemateriale.

Gjennom de fasilitetene Mære etter hvert har, er de en ettertraktet samarbeidspartner for FoU-miljøene. Det gjelder for eksempel utvikling av dyrefôr som er mest mulig effektiv og gir lave utslipp av klimagasser fra dyrenes fordøyelse, test av biodrivstoff til maskiner, uttesting av solceller, varmegjenvinning, m.m. De tiltakene som testes og gjennomføres på Mære brukes i undervisningen av egne elever og kursing av gårdbrukere. Det er mange planer for videre utvikling på Mære, blant annet planer om biogassanlegg.

4.1.4 Rapportering på klimabudsjettet

For alle tall for direkte og indirekte CO₂-utslipp vil det være usikkerhet. Tabell 4.1 ovenfor antyder at fylkeskommunen kan redusere sine direkte CO₂-utslipp innen 2021 fra samferdselstilbudet med 33-45 %. For fylkeskommunens eiendomsdrift har vi pga bedret og redusert energiforbruk i økonomiplanperioden som mål å redusere de indirekte klimautslippene med om lag 40 %. For fylkeskommunens øvrige virksomhet er det vanskelig å beregne reduksjoner i både direkte og indirekte CO₂-utslipp. I en kommende reisepolicy kan det være mulig å fastsette utslippsmål for reiseaktiviteten til ansatte og elever i fylkeskommunen.

Økonomirapporteringen i Trøndelag fylkeskommune ivaretas gjennom driftsrapportering to ganger i året og årsregnskapet. Når klimabudsjettet er inkludert i budsjett og økonomiplan bør vi også rapportere på klimabudsjettet i den ordinære økonomirapporteringen.

I rapporteringen på klimabudsjettet bør vi også omtale kostnadene med klimatiltakene. Flere av klimatiltakene kan være tiltak som har slik økonomisk betydning at de også er omtalt i den ordinære driftsrapporteringen.

4.2 Kompetanse

Arbeidskraft og kompetanse i Trøndelag

Trøndelag fylkeskommune vil ta en tydeligere samfunnsutviklerrolle ved å legge til rette for bedre tilgang på kompetent og relevant arbeidskraft som møter det regionale arbeidsmarkedets behov. Planleggingen skjer i partnerskap med utdannings-, arbeidsmarkeds- og næringsaktørene, og på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. Dette er i tråd med forventninger fra sentrale myndigheter.

Kommunal- og moderniseringsdepartement (KMD) og Kunnskapsdepartementet (KD) gjennomførte pilotprosjektet «*Bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse i regionale arbeidsmarkeder*» 2016 / 2017 for blant annet å bedre regional planlegging, samordne oppgaveløsning gjennom sektorovergrepene samarbeid og påvirke næringsutvikling og næringsrettet forskning i regionene med utgangspunkt i regionale planer og strategier. Rapport fra fylkene (februar 2018) beskriver forslag til felles standard. Fylkeskommunene vil ta hovedansvaret for utarbeiding og drift av regional kompetansestrategi, med tilhørende handlingsprogram, etablere regionalt partnerskap / regionalt kompetanseforum og utarbeide oppdatert kunnskapsgrunnlag. Fylkesrådmennene gav sin tilslutning i sitt møte juni 2018.

Et forslag til kompetansestrategi for Trøndelag legges fram som egen sak i fylkestinget desember 2018. Det skal gjennomføres høring / innspillrunder før endelig behandling i fylkestinget april 2019. Tilhørende handlingsprogram skal utarbeides i samarbeid med kompetanseaktørene i fylket.

Fylkeskommunens samfunnsoppdrag er å bidra til å skape en ønsket samfunnsutvikling gjennom å gi å gi strategisk retning til samfunnsutviklingen, mobilisere og koordinere ressurser fra statlige og kommunale organ, samt private aktører. Ved å etablere og drifte regionalt partnerskap / kompetanseforum på fylkesnivå – med bred deltakelse fra regionale kompetanseaktører, legges det til rette for helhetlig og samordnet samhandling mot felles omforent mål, koordinert innsats og avklart ansvarsfordeling for oppfølging av kompetansestrategien. Fylkeskommunen vil påta seg sekretariatsfunksjonen for kompetanseforumet og koordinere arbeidet med oppdatert kunnskapsgrunnlag.

4.3 Samisk

Det sørsamiske Trøndelag

Det tradisjonelle sørsamiske området strekker seg utover kommune- og fylkesgrenser. Det defineres tradisjonelt av reindriftsområder og utbredelsen av sørsamisk språk. Trøndelag utgjør den største delen av dette området på norsk side.

Innen utgangen av 2018 skal Sametinget og Trøndelag fylkeskommune ha ferdigforhandlet en samarbeidsavtale for 2019 – 2022 med mål om *å styrke og synliggjøre samisk, språk, kultur og samfunnsliv i Trøndelag*. Avtalen må sees i lys av Meld. St.nr.22 (2015-16) *Nye, folkevalgte regioner – rolle struktur og oppgaver* som tillegger fylkeskommunen en tydeligere og sterkere rolle som samfunnsutvikler. Samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Trøndelag fylkeskommune blir et fundament for det videre arbeidet med samiske samfunnsforhold i Trøndelag.

Avtalen vil berøre fremtidig arbeid med samisk språk, kultur, utdanning og folkehelse, regional planlegging, arealforvaltning og bypolitikk. Videre vil økonomi og samiske næringer så som reindrift, duedtie, kreativ næring med utgangspunkt i samisk kunst og kultur, samisk reiseliv være viktig.

Rapportene NOU 2016: 18 *Hjertespråket* og Meld. St.nr.22 (2015-16) *Nye, folkevalgte regioner – rolle struktur og oppgaver* legger føringer for fylkeskommunens arbeid med sørsamisk språk, kultur- og samfunnsliv, frivillig sektor og næringsliv.

Trøndelag fylkeskommune er tospråklig, norsk og sørsamisk, og har dermed et ansvar for sikring og utvikling av det sørsamiske språket. Vi har sørsamiske språksentra i alle de tre

tospråklighetskommunene i fylket. Gielem nastedh i Snåsa kommune, Gieleaerne i Røyrvik kommune (begge kommunale) og Aajege i Røros (fylkeskommunalt). Grong og Røros videregående skoler er ressurskoler i samisk språk- og fagopplæring. Ressursskolene sammen med Sameskolen i Snåsa er viktige i språkarbeidet, og de er sentrale samarbeidsparter for språksentrene.

I 2018 har fylkestinget i Trøndelag opprettet *Trøndelagen Saemien Raerie/Samisk råd Trøndelag* som et rådgivende organ for samiske spørsmål og saker og som et instrument for å styrke og synliggjøre samisk, språk og samfunnsliv.

4.4 Inkludering

Inkludering betyr at alle kan oppleve mestring og tilhørighet –uansett bakgrunn, forutsetninger, og funksjonsevne.

God mestringsevne letter veien til deltakelse både i arbeidsliv og samfunnet generelt. I et stadig mer komplekst arbeidsliv og samfunn er det nødvendig å utnytte spektret av kompetanser vi har. I tillegg har ressursene hver enkelt av oss bringer inn en egenverdi som det er viktig å anerkjenne. Derfor er det viktig at vi som samfunn utvikler holdninger og kunnskap som ser mangfold som en ressurs, og noe som fremmer inkludering.

Vi vet at god språkopplæring, tilgang på arbeid og aktiv deltakelse i frivillig virksomhet er innganger til samfunnsdeltakelse. Redusert bosetting av flyktinger fører til at kommunene nå må bygge ned sine mottaksapparat. Samtidig viser befolkningsframskrivingene at kommunene vil møte et økende behov for tilflytting for å opprettholde livskraftige samfunn. I dette bildet er godt inkluderingsarbeid avgjørende.

4.5 Digitalisering

Trøndelag fylkeskommune har ambisjoner innenfor digitalisering og effektiv utnyttelse av ny teknologi. Satsing på digitalisering skal gjelde både når det gjelder effektivisering av våre interne arbeidsprosesser, måten vi kommuniserer med brukerne av våre tjenester på, og vår rolle som samfunnsutvikler.

Digitalisering som tema for å underbygge vår rolle som samfunnsutvikler, handler om å bidra eksternt til at infrastruktur, digital kompetanse og digitale tjenester utvikles i regionens næringsliv, kommuner og organisasjoner. Arbeidet fylkeskommunen gjør når det gjelder utbygging av bredbånd og bedre mobiltelefondekning er et godt eksempel på dette. Et annet eksempel er Digitaliseringsutvalg Trøndelag – DiguT – som jobber opp mot kommunene i regionen for å bidra til tjenesteutvikling med digital støtte.

Internt i egen organisasjon skal det satses videre på effektivisering av prosesser ved hjelp av teknologi. Økt bruk av digital kommunikasjon, automatiserte prosesser for raskere og sikrere saksbehandling, bedre integrasjon mellom ulike fagsystem og bruk av digitale assistenter (robotteknologi) der dette er egnet, er stikkord i denne sammenheng.

Alle møterom på fylkeshusene i Steinkjer og Trondheim er oppgradert med utstyr som gjør det mulig å gjennomføre videomøter over Skype. Dette benyttes daglig og har blitt en del av de ansattes arbeidshverdag. Teknologiutviklingen går imidlertid raskt på dette området også, og fylkesrådmannen vil legge vekt på stadig bedre tilrettelegging for denne type kommunikasjon mellom våre lokaliteter.

Fylkesrådmannen vil i løpet av 2019 utarbeide en strategi for digital utvikling i TRFK hvor prinsipper for dette arbeidet vil bli beskrevet.

I løpet av 2019 og 2020 skal det innføres nytt skoleadministrativt system for de videregående skolene (Visma In School), samt at økonomi-/regnskap-/personalsystemet (ERP-systemet) og sak-/arkivsystemet skal ut på anbud. Dette er store prosjekter som vil kreve betydelige ressurser, men som også gir oss mulighet til å ta i bruk siste tilgjengelige teknologi innenfor disse områdene.

Innføring av Visma In School er allerede finansiert i økonomiplanen. For prosjektene nytt ERP-system og sak-/arkivsystem foreslår fylkesrådmannen å sette av 11 millioner kroner for 2019.

4.6 Folkehelse

Folkehelse er et viktig perspektiv å ivareta i den regionale samfunnsutviklerrollen. Områder som tannhelse, videregående opplæring, friluftsliv, kultur, kultur- og idrettsarenaer, samferdsel, og ikke minst rollen som regional planmyndighet, er viktige for hvordan befolkningens helse utvikler og fordeler seg.

Folkehelseloven tillegger fylkeskommunen ansvar og oppgaver innen folkehelseområdet som favner samfunnsutviklerrollens dimensjoner; bidra til å gi strategisk retning for en tilsiktet samfunnsutvikling, mobilisering av ressurser og samordning og koordinering av innsats. *Program for folkehelsearbeid i kommunene* og *Folkehelsealliansen i Trøndelag* er eksempler på hvordan fylkeskommunen bidrar innenfor alle de tre dimensjonene. Fylkeskommunene får ytterligere virkemidler i folkehelsearbeidet når en del oppgaver overføres fra fylkesmannen til fylkeskommunen fra 2020.

Fylkeskommunen har ansvar for, og en viktig oppgave i å ha oversikt over helsetilstanden i fylket. Samtidig skal fylkeskommunen være en støtte for kommunene i deres arbeid med å ha lokale oversikter over befolkningens helse og dens påvirkningsfaktorer. Erfaringsmessig vet vi at det må til lokale folkehelsedata for å skape politisk interesse og engasjement. Å kunne dokumentere lokale ressurser og utfordringer i helse og atferd ved bruk av lokale data, er den sterkeste motivasjonsfaktoren for lokal planlegging og handling.

Trøndelag har sterke FoU-miljø og flere faglige fyrtårn innenfor folkehelseområdet og er derfor godt posisjonert for etablering av et *Nasjonalt senter for implementering av folkehelsearbeid*. Dette krever samlet innsats fra regionen.

KAPITTEL 5

UTDANNING

5 Utdanning

5.1 Kort sammendrag

Hovedutfordringen i perioden blir å kunne skape balanse mellom den økonomiske ramma og målet om økt gjennomføring, riktig kvalitet og forbedring av læringsresultat.

Det er en klar utfordring at elevtallet i Trøndelag som helhet synker i perioden. Reduksjonen kommer i distriktene, mens Trondheim har elevtallsøkning. Vi må i perioden arbeide for en bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel i det regionale arbeidsmarkedet samtidig som vi tilpasser opplæringstilbudet til ny nasjonal yrkesfaglig struktur. Vi skal i samme periode innføre ny ressurstilodelingsmodell for de videregående skolene.

Kostnadene knyttet til flere læreplasser er en betydelig økonomisk utfordring i 2019 og videre utover i økonomiplanperioden. Dette samtidig med at vi lykkes med målsetningen om å få flere ut i lære. I tillegg er det økt ressursbehov til voksenopplæring, psykisk helse og nettskolen.

Det er betydelige økte pensjonskostnader i 2019. Arealkostnadene ved Heimdal vgs utgjør også en betydelig utgiftsøkning.

Seksjonene ved Avdeling for utdanning har startet arbeidet med å redusere administrative ressurser, og vi vurderer løpende om vakante stillinger skal erstattes eller ikke.

5.2 Mål og ambisjoner

Avdeling for utdanning vil jobbe målrettet for å få best mulig gjennomføring, læringsmiljø og læringsresultater i videregående opplæring og fagskolen. Avdeling for utdanning har i tillegg en samfunnsutviklerrolle og ansvar for kompetanse i et livslangt perspektiv for befolkningen i Trøndelag fylke. Arbeidet for å bidra til å oppfylle regionens arbeidskraftbehov er et arbeid som går på tvers av sektorer i fylkeskommunen, der avdeling for utdanning har det koordinerende ansvaret.

Trøndelag fylkeskommune skal utvikle en desentralisert videregående skole som kan gi ungdommene våre muligheter til en fremtidsrettet utdanning, som svarer til behovet i næringslivet og offentlig sektor, der kunnskap er driveren i utviklingen.

5.3 Økonomisk situasjon

Tjenesteproduksjon

Trøndelag fylkeskommune har om lag 16000 elever med ungdomsrett i videregående opplæring, fordelt på 32 videregående skoler. Skolene varierer i størrelse fra Charlottenlund videregående skole med ca. 1200 elever til Leksvik videregående skole med ca. 100 elever. Åtte videregående skoler ligger i Trondheim, mens de øvrige skolene er spredt over hele fylket.

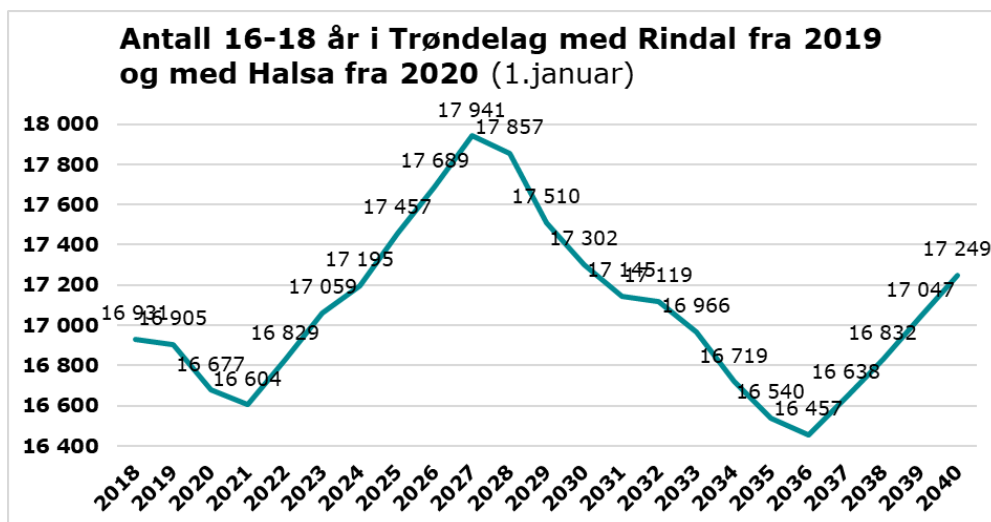
Det vil være over 4500 lærlinger og lærekandidater i Trøndelag. I tillegg har voksenopplæringen mellom 1600 og 1700 voksne elever hvert år. Trøndelag har sju fagskoler: Levanger fagskole, Trondheim fagskole, Chr. Thams fagskole, Gauldal fagskole, Stjørdal fagskole, Ytre Namdal fagskole og Steinkjer fagskole. Tabellen nedenfor viser kapasiteten ved de videregående skolene i Trøndelag de siste fem skoleårene.

Skole / Antall kapasitetsplasser	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19
Norddelen av Trøndelag					
Grong videregående skole	322	301	303	315	313
Inderøy videregående skole	229	236	231	235	211
Leksvik videregående skole	104	94	114	101	107
Levanger videregående skole	789	752	732	782	754
Meråker videregående skole	182	176	194	203	197
Mære landbruksskole	151	149	144	159	145
Olav Duun videregående skole	817	774	815	788	789
Ole Vig videregående skole	985	1 014	1 016	1 025	978
Steinkjer videregående skole	1 058	1 054	1 036	1 043	970
Verdal videregående skole	617	561	544	532	536
Ytre Namdal videregående skole	296	307	301	293	283
Sum Norddelen av Trøndelag	5 550	5 418	5 430	5 476	5 283
Sørddelen av Trøndelag u/Trondheim					
Fosen videregående skole	351	320	326	341	347
Frøya videregående skole	220	192	-	-	
Gauldal videregående skole	354	339	342	311	344
Guri Kunna videregående skole	-	-	356	350	325
Hemne videregående skole	181	169	194	173	147
Hitra videregående skole	158	162	-	-	
Malvik videregående skole	471	416	454	448	435
Meldal videregående skole	268	261	301	281	257
Melhus videregående skole	536	534	562	519	523
Oppdal videregående skole	291	252	287	257	266
Orkdal videregående skole	478	500	467	423	408
Rissa videregående skole	171	145	144	152	151
Rørros videregående skole	278	273	278	231	191
Selbu videregående skole	108	111	112	126	110
Åfjord videregående skole	159	153	162	163	157
Sum Sørddelen av Trøndelag u/ Trondheim	4 024	3 827	3 985	3 775	3 661
Trondheim					
Byåsen videregående skole	1 038	1 019	1 050	1 041	1 075
Charlottenlund vgs skole	1 249	1 215	1 175	1 167	1 182
Heimdal videregående skole	708	728	699	709	833
Skjetlein videregående skole	319	302	317	329	333
Strinda videregående skole	1 074	1 067	1 075	1 061	1 074
Thora Storm videregående skole	851	847	897	921	924
Tiller videregående skole	754	713	755	715	598
Trondheim Katedralskole	670	655	674	646	636
Sum Trondheim	6 663	6 546	6 642	6 589	6 655
Sum Trøndelag	16 237	15 791	16 057	15 840	15 599

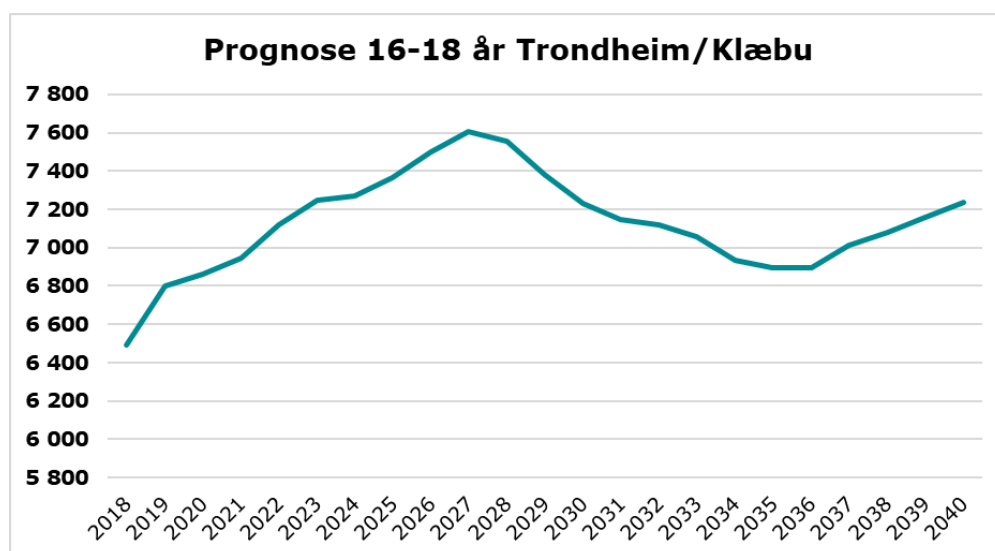
I tabellen ovenfor er elevtallet for «norddelen av Trøndelag» inkludert elever i alternativ opplæring i skole og lærekandidater i skole frem til og med skoleåret 2017/2018.

Tabellen viser utviklingen i kapasitet ved skolene over tid og kapasiteten i «regionene». Dagens kapasitet er nullpunktet som endringen i antall 16-18-åringene må sees opp mot, jf. teksten under.

Utviklingen i antall 16-18 åringer

Figur: Antall 16-18-åringar fra 2018 til 2040. - Prognose fram til 2040 (MMMM fra SSB)

Prognosene for utviklingen i antall 16-18 åringer i Trøndelag viser et synkende elevtall fram mot 2021, før det stiger igjen mot 2027. Elevtallet avtar deretter mot 2036 og stiger så jevnt mot 2040. Forskjellen mellom prognosen for 2016 og 2018 er at fødselsraten har falt og det samme har innvandringen. Dette har medført at elevtallet faller fra 2027 mot 2037 istedenfor å øke, jf. prognosen fra 2016. Fallet for hele Trøndelag er på ca. 1500 elever mellom de to prognosene. For Trondheim er fallet på i overkant av 500 elever. Med fall forstås her mindre vekst i Trondheim.

For enkelte skoler og regioner kan endringene bli store. Noen kommuner kan oppleve store reduksjoner i elevgrunnlaget fra det ene året til det neste. Samlet gjelder dette fram mot 2021/22 for Trøndelag unntatt Trondheim. Et sterkt voksende senter og nedgang i enkelte distrikt er en utvikling som Trøndelag har felles med de fleste andre fylker.

Ifølge prognosene vil denne utviklingen nå bunnen i 2021, men dette vil også variere innad i Trøndelag. Å planlegge, og opprettholde, en robust og desentralisert tilbuds- og skolestruktur i tider med fortsatt synkende og varierende elevtall vil være utfordrende. Det er viktig at vi i perioder med lavere elevtall likevel klarer å beholde viktig kompetanse i skolene.

Trondheim og Klæbu hadde sitt laveste antall 16-åringar i 2015, og framskrivinger fra SSB viser at antallet ungdommer vil øke fram mot 2027. Etter 2027 faller elevtallet fram mot 2037 for å så i stige mot 2040. I forhold til kapasitetsoppbyggingen i Trondheim må vi skille mellom det nye

normalområdet og toppen i perioden rundt 2027. Trondheim har tradisjonelt vokst raskere enn det SSBs middelsvekstprognose viser.

Fram mot 2024 må det være på plass økt opplæringskapasitet i Trondheim, dersom det skal være plass til ungdommene ved nærskolene i Trondheim. Vi må planlegge hvordan vi skal gjennomføre utvidelse av kapasiteten og hvilke utdanningsprogram vi skal øke ved skolene, eventuelt refordere mellom dem.

I Trøndelag utenom Trondheim må vi planlegge hvordan vi skal løse reduksjonen i antall ungdommer når det gjelder opplæringskapasiteten ved skolene. Å løse dette innenfor rammene av en desentralisert tilbudsstruktur vil være krevende.

Antall ungdommer i Trøndelag vil gå ned fram mot 2021. Nedgangen er noe større enn ellers i landet. Dette vil gi en reduksjon i rammeoverføringen fra staten. Det blir svært utfordrende å finansiere vekst i antall ungdommer i Trondheim samtidig som kostnadene skal ned totalt sett i Trøndelag.

Ressurstilodelingsmodell og tilbudsstruktur

Fylkestinget vedtok ny modell for ressurstilodeling for de videregående skolene i juni 2018. Den kommer til å gjelde fra skoleåret 2019/20 og vil prøves ut i to år før eventuelle justeringer. Det ble bevilget 40 millioner kroner til overgangsordning for innføring av ny ressurstilodelingsmodell og utfordringer som følge av endret tilbudsstruktur.

Sak om overgangsordning for innføring av modellen vil bli lagt fram for fylkestinget i desember. I saken vil fordelingen av midlene mellom overgangsordning og reserve for tiltak knyttet til tilbudet bli drøftet. Overgangsordningen bør innrettes slik at skolene som skal vesentlig opp i ny modell bør få økningen realisert så raskt som mulig.

Utfordringer i økonomiplanperioden

Det er økonomiske utfordringer spesielt knyttet til elevtallsutvikling og til økning i antall læreplasser. I tillegg er det et økt ressursbehov knyttet til voksenopplæring, psykisk helse og nettskolen.

Variierende elevtallsutvikling i perioden gir utfordringer for de videregående skolene utenfor Trondheim. Færre elever gir lavere ressurstilodeling, noe som krever omstilling på den enkelte videregående skole. Samtidig er det svært viktig at vi beholder tilstrekkelig pedagogisk personale til å ivareta den faglige produksjonen i et langsiktig perspektiv.

Innføringen av ny ressurstilodelingsmodell fra skoleåret 19/20 vil skje gjennom en trinnvis innfasing. Det er bevilget særskilte midler for å ivareta skolenes behov for omstilling over en fire års periode.

Trøndelag fylkeskommune skal bidra til å oppfylle regionens arbeidskraft- og kompetansebehov. Fylket har mange læreplasser i forhold til folketallet, og det er et uttrykt behov for flere fagarbeidere både på kort og lang sikt. Søkertallene til videregående skole for 2018 viser at stadig flere velger yrkesfag. Det gjør at den økonomiske utfordringen vil forsterke seg i årene framover.

Målet er å få flere ungdommer ut i lære, og i 2017 fikk rekordmange læreplass. Nye tall for 2018 forsterker denne utviklingen da antall lærekontrakter ligger 6% over nivået fra 2017. Det gir en økonomisk utfordring pga. økning i lærlingtilskudd til lærebedriftene og kostnader ved fag- og svenneprøver. Økningen fra 2017 til 2018 er dekt gjennom omprioritering av 13 millioner kroner fra gjenbevilgning.

I 2019 vil behovet ligge på 20 millioner kroner over opprinnelig budsjett for 2018. I tillegg vil det trolig være behov for ytterligere 10 millioner kroner pr. år videre i økonomiplanperioden.

Det er økende behov for voksenopplæringstilbud - også for minoritetsspråklige søkere. Dette gir et økt ressursbehov i 2019 på ca. 4 millioner kroner. En del av VO-tilbudet vil kunne gis gjennom

nettskolen. Nettskolen har behov for en styrket administrativ ressurs tilsvarende 1 million kroner for å legge til rette for brede opplæringstilbud.

Det er nå klart at premiesatsen for Statens pensjonskasse (SPK) øker fra 13,4 % til 14,2 % (arbeidsgivers andel) i 2019. Dette innebærer en merutgift på 12,6 millioner kroner i 2019. Rammen til utdanning er øket med 12,6 millioner kroner i hele økonomiplanperioden.

Premiesatsen til KLP (arbeidsgivers andel) er i 2019 øket fra 18 % til 18,5 %. For utdanning medfører dette en merutgift på 2,1 millioner kroner i 2019. Rammen til utdanning er øket med 2,1 millioner kroner i hele økonomiplanperioden.

Fylkesrådmannen foreslår en opptrappingsplan for utdanningssektoren med 50 millioner kroner i løpet av fire år. Dette forslaget er i tråd med fylkestingets vedtak i utfordringsdokumentet, FT-sak 119/18. Fylkesrådmannen har også lagt frem et gradvis økende innsparingskrav på tjenestekområdene i planperioden. Viser til nærmere beskrivelse av endringene i kap. 2.1.1.

Tabellen nedenfor viser netto endring i rammen til utdanningssektoren som følge av styrket ramme og krav om innsparing.

Tall i hele 1000	2019	2020	2021	2022
Styrking av ramme	10 000	25 000	30 000	50 000
Trekk i ramme	-6 931	-27 722	-34 652	-41 583
Netto endring	3 069	-2 722	-4 652	8 417

5.4 Strategier og prioriteringer

Kompetanse

En av de mest sentrale oppgavene vi står overfor er å bidra til bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse. Dette målet kan nås gjennom forpliktende samarbeid, koordinering og samstyring, for eksempel ved at det etableres partnerskap med ansvar for kompetansepolitikk. Det er i tillegg viktig å utvikle et felles kunnskapsgrunnlag, som kan gi bedre forståelse for behovet for kompetanse og arbeidskraft.

Et forslag til kompetansestrategi for Trøndelag legges fram som egen sak i fylkestinget desember 2018. Det skal gjennomføres høring / innspillsrunder før endelig behandling i fylkestinget april 2019. Tilhørende handlingsprogram skal utarbeides i samarbeid med kompetanseaktørene i fylket.

Fylkeskommunen vil:

- Etablere kompetanseforum og regionale kompetansefora
- Utvikle felles kunnskapsgrunnlag

Økt gjennomføring av videregående opplæring

Arbeidet med å få flere ungdommer til å fullføre og bestå videregående opplæring vil fortsette med uforminset styrke. Vi vil jobbe for en enda bedre forståelse av årsaker til frafall og avbrudd i videregående opplæring.

Samarbeid og erfaringsutveksling på tvers av skoleslagene er viktig for å lykkes bedre med å gi økt læringsutbytte for barn og unge i Trøndelag og bidra til at flere fullfører grunnopplæringen. Dette kan gjøres gjennom å etablere arenaer der skoleeiere og skoleledere møtes for å dele kunnskap, drøfte felles utfordringer, og bli enige om gode tiltak som skal bidra til en bedre overgang og bedre skole.

Gjennomføringsproblematikken er sammensatt. Vi må blant annet ta stilling til hvordan vi skal ivareta elever og lærlinger med stryk i ett eller flere fag. Det utredes nå om det er hensiktsmessig å videreføre modellene med sommerskole og/eller intensive eksamensrettede kurs ilt skoleåret for denne målgruppen. Det er like viktig med gode tiltak for å styrke gjennomføringsgraden for elever med høyt fravær og elever med manglende karakter i ett eller flere fag.

IKO-prosjektet er et treårig skoleutviklingsprosjekt med følgeforskning fra Høgskolen i Oslo og Akershus, som avsluttes i mars 2019. IKO er en modell for tidlig identifisering, kartlegging og oppfølging (IKO) av elever som står i fare for å avslutte videregående opplæring. IKO-modellen er utviklet for å hjelpe skolene i deres frafallsforebyggende arbeid, slik at skolene raskt kommer i gang med målrettede tiltak rettet mot elever som står i fare for å avslutte opplæringen. Det er i hovedsak tre viktige elementer i IKO-modellen: systematikk, holdningsarbeid og kompetanseheving. Alle disse elementene blir ivaretatt gjennom modellen. Vi har hatt anledning til å delta med fem skoler i forskningsprosjektet, og det er ønskelig å fase inn alle skolene i Trøndelag i bruken av modellen. Det vil bli tatt hensyn til andre satsinger som foregår på de ulike skolene i fylket, og vi satser på en gradvis innfasing i løpet av en femårsperiode.

Fylkeskommunen vil:

- Jobbe målrettet og helhetlig for å øke gjennomføringen i videregående opplæring.
- Jobbe for at gjennomføringsarbeidet har forankring i alle ledd av organisasjonen.
- Utvikle og etablere en skoledialog i alle regioner i Trøndelag.
- Videreføre tilbud for å ivareta elever og lærlinger med stryk i flere fag.
- Innføre IKO-modellen på de videregående skolene i Trøndelag.

Læringsmiljø og psykisk helse

Det finnes en klar sammenheng mellom elevenes læringsutbytte og skolens læringsmiljø. Et godt læringsmiljø fremmer mer enn trivsel, helse og en positiv sosial utvikling. Det fremmer også den faglige læringen. Et godt fysisk og psykososialt miljø hvor verken elever eller lærer opplever mobbing, utestenging, rasisme, vold eller diskriminering er et godt miljø for læring og vil dermed kunne bidra til en god sosial og faglig utvikling for den enkelte.

Det å sikre at alle elever har et trygt og godt skolemiljø inngår som en viktig del av arbeidet med å øke gjennomføringen i videregående opplæring. Det var forrige skoleår 4,5% av elevene ved de videregående skolene i Trøndelag fylkeskommune som svarte at de ble mobbet av medelever, mobbet digitalt (på skolen) og/eller mobbet av voksne på skolen. Dette er 0,7 prosentpoeng lavere enn nasjonalt snitt, men likevel alt for høyt.

Opplæringsloven kapittel 9 A ble med virkning fra høsten 2017 endret, slik at skolenes ansvar for å følge med, gripe inn, varsle rektor, undersøke og sette inn tiltak i forbindelse med kjennskap til eller mistanke om at en elev ikke har det trygt og godt på skolen, ble tydeliggjort. Skolene skal varsle Fylkesdirektøren ved alvorlige saker.

Trøndelag fylkeskommune vil i kommende økonomiplanperiode videreføre og styrke det eksisterende arbeidet med å sikre alle elever ved de videregående skolene våre et trygt og godt skolemiljø. På overordnet nivå gjøres dette blant annet ved å videreføre og styrke det systematiske arbeidet knyttet til opplæringsloven kapittel 9A. Vi vil også fortsatt ha et godt samarbeid med elev- og lærlingeombudet i dette arbeidet.

Et trygt inkluderende læringsmiljø er en forutsetning for at elever skal lære og utvikle en god psykisk helse. Det er viktig å bygge videre på rammebetingelse for gode læringsfelleskap der forståelse for og ivaretagelse av elevens psykiske helse står sentralt. Fylkeskommunen vil sammen med skolene, aktuelle støttetjenester lokalt og aktuelle kompetansemiljøer sentralt se på hvordan skolene kan utvikle sin elevtjeneste slik at denne bidrar til å støtte opp under arbeidet opp mot den enkelte elev og læringsfelleskap. Videre vil vi se nærmere på hvordan skoleledere og lærere kan

få hjelp til å skape forebyggende og helsefremmende læringsmiljøer, som tar initiativ til at det blir satt i gang tiltak som kan forebygge psykiske vansker og lidelser gjennom tilpasset undervisning.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre og styrke det eksisterende arbeidet med å sikre alle elever ved de videregående skolene et trygt og godt skolemiljø.
- Utvikle elevtjenesten slik at denne bidrar til å støtte opp under arbeidet opp mot den enkelte elev og læringsfellesskap.
- Styrke arbeidet med kompetanseutvikling innenfor psykiske helseutfordringer og hvordan skolen kan sette inn tiltak som bidrar til å forebygge psykiske vansker og lidelser gjennom tilpasset undervisning.
- Sikre at ansatte har tilstrekkelig kompetanse for å oppdage og håndtere mobbing, vold og seksuell trakassering i skolen.

Utvidet skolehelsetjeneste

Skolehelsetjenesten er et kommunalt ansvar. Satsingen på utvidet skolehelsetjeneste og tiltak rettet mot psykisk helse vil bli belyst i egen sak til fylkestinget i desember. Dette innebærer blant annet at det skal utredes om modellen med utvidet skolehelsetjeneste som har vært gjennomført i tidligere Nord-Trøndelag, kan utvides til å omfatte hele Trøndelag. Utvidet skolehelsetjeneste innebærer et tettere samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten ved BUP, kommunens skolehelsetjeneste og elevtjenesten på de videregående skolene - ved at BUP er fast tilstede på skolene. Det legges opp til en utviklingsfase i to skoleår fra og med skoleåret 2019/2020. Videre utvikling av denne modellen forutsetter at det er tilstrekkelig interesse fra kommunenes side. Det forventes en tilbakemelding på dette. Denne type samarbeid må bygge på et bærekraftig, strukturert og målrettet system for samarbeid om, og en helhetlig bruk av, felles virkemidler. Det er viktig at skolen får kompetanse på å oppdage elever med psykiske vansker tidligere, og melder eventuelle bekymringer til hjelpeinstansene på et tidlig tidspunkt. Arbeidet sees også i sammenheng med de erfaringene man har med psykologer i den fylkeskommunale PP-tjenesten fra tidligere Sør-Trøndelag.

Fylkeskommunen vil:

- Videreutvikle skolehelsetjenesten i tråd med elevenes og skolenes behov og i tett dialog med kommunene og andre kompetansemiljøer.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste for videregående opplæring

Det pågår et arbeid som skal samordne PP-tjenesten i de to tidligere fylkene. Tjenesten var opprinnelig ulikt organisert. Arbeidet forventes ferdigstilt til sommeren 2019 og skal bidra til at fylkeskommunen får en enhetlig tjeneste. I Trøndelag fylkeskommune skal PP-tjenesten jobbe tett med og i stor grad være en integrert del av skolenes egen elevtjeneste. Det er ønskelig at PP-tjeneste i størst mulig grad er organisert som egen fylkeskommunal tjeneste og ikke må basere seg på kjøp av kommunale tjenester. PP-tjenesten har gjennom sin organisering med et sentralt nivå mulighet til å bistå med kompetanse på tvers av skolene. Tjenesten består i dag av både spesialpedagoger og psykologer, og disse benyttes i stor grad fleksibelt og ut fra beskrevet behov.

Det er ønskelig at PP-tjenesten i større grad enn i dag kan støtte skoleeier i utviklingen av det spesialpedagogiske feltet i skolen. Når det satses på utviklingsområder i skolen bør PP-tjenesten være inkludert som en del av satsingen.

Fylkeskommunen vil:

- Etablere en enhetlig PP-tjeneste for videregående opplæring.

Oppfølgingstjenesten

Det tas sikte på å legge fram en sak for politisk behandling våren 2019 som omhandler felles organisering av Oppfølgingstjenesten (OT) i Trøndelag fylkeskommune. OT skal følge opp alle ungdommer med ungdomsrett som ikke er i opplæring eller arbeid i aldersgruppa 15-21 år. Dette er en lovpålagt tjeneste som er tilstede ved alle videregående skoler. Tjenesten har vært noe ulikt organisert og dimensjonert i de tidligere fylkene, og det tas sikte på en felles organisering fra skoleåret 2019/2020.

Fylkeskommunen vil:

- Etablere en felles organisering av oppfølgingstjenesten fra skoleåret 2019/2020.

Tilbudsstrukturen ved de videregående skolene

Nye prinsipper for fordeling av ressurser til skolene vil føre til at det blir nødvendig å gjennomføre en helhetlig gjennomgang av tilbudsstrukturen ved skolene med mål om best mulig kvalitet og ressursutnyttelse. Denne gjennomgangen er påbegynt i sak om tilbudet for 2019 -2020 og vil bli samkjørt med innføringen av ny struktur for de yrkesfaglige utdanningsprogrammene fra skoleåret 2020/21. Nye tilbud og endring i tilbud vil dessuten kreve ressurser til utstyr og ny kompetanse i de videregående skolene. Det innebærer også god informasjon knyttet til karriereveiledning for elever i grunnskolen og videregående opplæring. Skolene vil bli involvert i arbeidet med å utvikle opplæringstilbud som møter behovene for kompetanse i framtidssamfunnet innen blant annet digitalisering, fornybar energi og realisering av det grønne skiftet

Utdanningsprogrammet naturbruk vil i løpet av 2018/19 utredes med tanke på tilbud og ressursbruk. Hensikten med dette er å få en gjennomgang slik at tilbudet tilpasses det nye fylket, med de behov ulike næringer har innenfor blå og grønn sektor. Utredningen vil ende opp i en politisk sak i 2019.

Seks av de videregående skolene har i dag ett eller flere tilbud innenfor spisset toppidrett. Dette er tilbud som trenger en gjennomgang for å undersøke kommunikasjon og samarbeid med Olympia-toppen, kvalitetskriterier og optimalt omfang av tilbudet. Første delutredning vil være ferdig høsten 2018, og behandles politisk i Fylkestinget i desember. Det gjenstår avklaringer knyttet til idrettens rolle i modellen for spisset toppidrett før økonomiske rammer kan fastsettes. Fastsetting av økonomiske rammer, lokalisering og antall idretter vil bli behandlet av fylkestinget i juni 2019.

Fylkeskommunen vil:

- Gjennomføre en helhetlig gjennomgang av tilbudsstrukturen ved skolene med mål om best mulig kvalitet og ressursutnyttelse.
- Utrede utdanningsprogrammet med tanke på tilbud og ressursbruk.
- Gjennomgå tilbudene innenfor spisset toppidrett.

Fag- og yrkesopplæringen

Fylkestinget ønsker å styrke kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen.

I økonomiplan 2018-2021 slås det fast at skolenes ansvar i arbeidet med formidling og læreplass skal videreføres i Trøndelag Fylkeskommune. Dette betyr en videreutvikling av skolenes formidlingsansvar, herunder et tettere samarbeid mellom skoler og bedrifter og arenaer for aktører i fagopplæringens 4-årsløp.

Fylkeskommunens oppfølgingsansvar i «Samfunnskontrakten for flere læreplasser» sees i tett sammenheng med «Plan 4-årig løp i Trøndelag fylkeskommune - formidling til læreplass». Skolene skal etablere nettverk med bedrifter, inngå intensjons- og partnerskapsavtaler og ha fokus på sammenhengen mellom faget yrkesfaglig fordypning og fremtidige læreplasser. Nettverksarbeidet skal også gi skolene innsikt i arbeidslivets kompetansebehov og knyttes opp mot fylkeskommunens arbeid med ny kompetansestrategi. Å rekruttere nye lærebedrifter og ivareta rekrutteringsbehovet til eksisterende lærebedrifter er sentralt.

Gjennom Yrkesfagløftet arbeides det med omdømmebygging og rekruttering av flere elever til yrkesfag. Målrettet, langsiktig og systematisk arbeid med karriereveiledning skal gi ungdommer, foresatte og lærere økt kunnskap om hvilke muligheter yrkesfagene gir. Tiltakene knyttes tett sammen med Samfunnskontrakten og formidlingsarbeidet. Tiltak for å forbedre lærlingenes mobilitet og motivere til utradisjonelle yrkesvalg for å forbedre kjønnsbalansen videreføres. Arbeidet med å tilby fleksible opplæringsløp ut i fra arbeidslivets behov må vektlegges særskilt i regioner som ikke kan tilby skoledelen av fag- og yrkesopplæringen.

Tiltak for å informere om og styrke omdømmet for fag- og yrkesopplæringen må foregå over tid for å sikre en varig effekt. Det må derfor legges opp til en langvarig satsing for å følge opp Yrkesfagløftet.

Oppfølging av kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen er krevende med knappe ressurser og det er desto viktigere med systematisk arbeid. Fylkeskommunen vil i løpet av 2019 fullføre arbeidet med kvalitetssikringssystemet for opplæring i bedrift. Lærling- og lærebedriftsundersøkelsene gir viktig kunnskap om kvaliteten på opplæringen, og det må iverksettes tiltak for å øke svarprosenten fra lærlinger og lære kandidater. Samtidig må arbeidet med veiledning av lærebedrifter og opplæringskontor prioriteres.

Det er viktig med god kompetanse hos aktørene i fag- og yrkesopplæringen. Som en del av styrkingen av yrkesfagene vil fylkeskommunen øke ressursinnsatsen knyttet til kurs, etterutdanning og samlinger for lærere, opplæringskontor, instruktører/faglige ledere i bedrift og prøvenemndsmedlemmer. Fagnettverkene for yrkesfagene vil også være arenaer for kompetanseutvikling og viktige for å videreutvikle samarbeidet i 4-årsløpet i fagopplæringen.

Opplæringen av de rundt 800 prøvenemndsmedlemmene er særlig kostnadskrevende og vil kreve ekstraordinær ressursinnsats i 2019 og 2020 i forbindelse med oppnevning og skolering av prøvenemnder for perioden 2020-2023. Dette vil utgjøre 1 million kroner i 2019 og 4 millioner kroner i 2020.

Lærlinger og lære kandidater med ekstra tilretteleggingsbehov krever ekstra veiledning i bedriftsopplæringen. Det er avsatt søkbare nasjonale midler til ekstra veiledningsmidler for denne gruppen. Fylkeskommunen innførte i 2018 en garantiordning til lærebedriftene for 65% av søknadssummen - forutsatt at formelle krav til søknaden er fylt opp. Det vil være avgjørende å videreføre denne ordningen for å sikre gjennomføring for lære kandidater og lærlinger med tilretteleggingsbehov.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide helhetlig med å styrke fag- og yrkesopplæringen i fylket.
- Videreføre skolens formidlingsansvar, herunder nettverksarbeid og lærebedriftsrekruttering.
- Gjennomføre tiltak for å forbedre rekrutteringen til bransjer som mangler fagarbeidere, forbedre mobiliteten blant lærlinger og motivere til utradisjonelle yrkesvalg for å forbedre kjønnsbalansen.
- Koordinere og systematisere samarbeidet med grunnskolen for å øke kunnskapen om hvilke muligheter yrkesfagene byr på.
- Videreføre tiltak for å styrke omdømmet og synliggjøre fag- og yrkesopplæringa.

- Gjennomføre kompetansehevede tiltak for aktørene i fag- og yrkesopplæringa og spesielt prioriterte tiltak for prøvenemnder i 2019-2020.
- Videreføre garantiordningen for veiledningsmidler til lærebedriftene for lærekandidater og lærlinger med ekstra tilretteleggingsbehov.

Internasjonalisering

Trøndelag fylkeskommune vil være aktiv i arbeidet med å søke mobilitetsmidler gjennom EU-programmet *Erasmus +*. Dette vil gjøre det mulig å fortsatt arbeide med mobilitet for elever og lærlinger for utplassering i bedrifter i Europa. Det gjør det også mulig med mobilitet for flere lærere og andre fagpersoner.

Vi vil i tillegg videreføre avtaler med internasjonale partnere i York, Brussel og Norfolk om et Vg2-tilbud for elever innenfor studieforberedende utdanningsprogram.

Fylkeskommunen vil:

- Legge til rette for at internasjonalisering kan være et virkemiddel i læringsarbeidet både for elever og lærlinger i videregående opplæring.

Kompetanseutvikling

Fylkestinget vedtok i juni 2018 Strategi for etter- og videreutdanning i videregående opplæring 2018-2021. Strategien retter seg inn mot lærere, ledere og aktører innen fag- og yrkesopplæring. Hovedmål er «økt læringsutbytte for elev og lærling». Den følges av en handlingsplan bestående hovedsakelig av ordninger for kollektiv, skolebasert kompetanseutvikling og statlige ordninger for individuell videreutdanning. Strategien vil ta opp i seg en ny modell for kompetanseutvikling i skolen (DeKom) som Fylkesmannen forvalter når den implementeres for videregående opplæring fra 2019.

Fagfornyelsen (fornyelsen av Kunnskapsløftet) er en sentral utviklingsprosess i 2019 og 2020. Fylkeskommunen vil tilrettelegge for kunnskapsutvikling på tvers av skoler i arbeidet med de nye læreplanene.

Trøndelag fylkeskommune vil ha skoleledere med høy kompetanse, og alle nye skoleledere skal ha minimum 30 studiepoeng lederutdanning eller ta slik utdanning etter tiltredelse i lederstilling. Vi vil tilrettelegge for deltakelse på nasjonale tilbud om skolelederutdanning.

Fylkeskommunen vil:

- Legge vekt på kollektiv og skolebasert kompetanseutvikling og samtidig ta del i statlige ordninger for individuell videreutdanning.
- Legge til rette for at arbeidet med fagfornyelsen kan skje i samarbeid mellom skoler.

Samisk i videregående opplæring

Samiske elever i videregående opplæring har rett til opplæring i samisk (jmf. § 6.3 i Opplæringslova). Ressurskolene Grong vgs og Røros vgs i samhandling med avdeling for utdanning utvikler en helhetlig opplæringsplan for samisk språk. Undervisningsinnholdet i samiskopplæringen har utgangspunkt i samiske tradisjoner, kultur og historie, i tillegg til selve språklæringen. Det er naturlig at de videregående skolene som har ansvar for samiskopplæringen i Trøndelag bruker de eksterne samiske institusjonene i samiskopplæringen. Det betyr blant annet at de etablerer samarbeid med Åarjel saemiej skuvle, den samiske barnehagen Suaja på Snåsa og de samiske barnehageavdelingene i Røros og Trondheim.

Språket er nært knyttet til samisk næringsvirksomhet, og det er viktig at elever som planlegger å studere Duedtie og/eller Reindrifft får tilbud om dette på en av ressurskolene i samisk.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide aktivt for å sikre den helhetlige opplæringen i samiske fag.

Realfag og fremmedspråk i videregående skole

Realfagenes viktighet og plass i utdanningen understrekes gjennom den nasjonale strategien «Tett på realfag» fra Kunnskapsdepartementet. Trøndelag fylkeskommune vil følge opp de nasjonale føringene gjennom en regional satsning på realfag.

Språkfagene og deres betydning for utdanningene vektlegges i Humaniorameldingen (St.meld.25) som ble lagt frem våren 2017. Trøndelag fylkeskommune vil følge opp nasjonale prioriteringer knyttet til fremmedspråkene.

Fylkeskommunen vil:

- Etablere en regional satsing på realfag.
- Følge opp nasjonale prioriteringer knyttet til fremmedspråkene.

Entreprenørskap i videregående skole

Trøndelag fylkeskommune gjennomfører høsten 2018 en kartlegging av entreprenørskap som arbeidsform og læringsstrategi i de fylkeskommunale videregående skolene. Kartleggingen vil gi en oversikt og forståelse av omfanget på området og vil være et viktig utgangspunkt for videreutvikling av arbeidsområdet.

Fylkeskommunen vil:

- Legge til rette for pedagogisk entreprenørskap i de videregående skolene.

Minoritetsspråklige elever

Målet er å gi alle en tilpasset opplæring som gjør at elevene kan bli deltakere i norsk utdanning, arbeids- og samfunnsniv. Norskopplæring er vesentlig for å lykkes med dette.

Antallet minoritetsspråklige søkere har økt i løpet av de siste årene. Det har i Trøndelagsfylkene vært en økning fra 1039 søkere i 2011 til 1500 søkere i 2018. Det vil komme færre i de nærmeste årene, men det er usikre prognoser. Denne målgruppen tilfører skolesamfunnet betydelige bidrag som fremmer mangfold og flerkulturell forståelse. Samtidig kan det også for deler av målgruppen kreves betydelige ekstra ressurser for å kunne gi et fullverdig tilbud. Anerkjennelse av allerede oppnådd kompetanse og fullført videregående opplæring har stor betydning for den enkelte sine muligheter videre i samfunnet. Spesielt er det viktig å se på kvaliteten på særskilt språkopplæring og grensedragningen mellom tilpasset opplæring og spesialundervisning for denne elevgruppen. Det er naturlig å ta høyde for en viss økning av ressursinnsatsen i økonomiplanperioden.

Trøndelag fylkeskommune vil fortsette arbeidet med å integrere minoritetsspråklige ungdommer, som i dag får et kommunalt opplæringstilbud, inn i videregående skoler i Trondheim. Dette arbeidet kan medføre behov for endringer i tilbudsstrukturen ved enkelte skoler. Fylkeskommunen vil også samarbeide med NTNU for å få mer sikker kunnskap om hvordan denne gruppen mestrer utdanningen som tilbys, blant annet for å videreutvikle denne.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre arbeidet med tilrettelegging av tilbud og styrking av språkopplæringen for minoritetsspråklige elever.

Spesialundervisning

Elevgruppen med behov for tilrettelegging i opplæringen er ikke homogen. Alle elever har rett på tilpasset opplæring, men noen elever kan ha rett på en mer spesiell tilpasset opplæring. Det er flere faktorer som avgjør om en elev har behov for noe ekstra tilrettelegging for å ha tilfredsstillende utbytte av opplæring. Det er viktig at man ikke har økonomiske drivere som legger press på behovet for spesialundervisning. I videregående opplæring ønsker vi en modell der spesialundervisning i størst mulig grad vil være et behov hos elever med store avvikende læreplaner. Organisatoriske tilretteleggingstiltak eller andre pedagogiske virkemidler eller metoder som skal bidra til at en elev oppnår full kompetanse, skal så langt som mulig vurderes innenfor den ordinære tilpassede opplæringen.

Antallet elever med store tilretteleggingsbehov holder seg relativt konstant innen videregående opplæring. Samtidig svinger tallene fra år til år i grunnskolen. Budsjetteringen på dette området er noe usikker på grunn av at ganske få elever med ekstra store tilretteleggingsbehov kan gjøre store utslag i den totale rammen. Det er igangsatt et arbeid for å utvikle elementer i ressursfordelingsmodellen som skal ivareta tildelingen til tilrettelagt opplæring og spesialundervisning.

Fylkeskommunen vil:

- Sikre gode rutiner for å ivareta elever med behov for tilrettelagt opplæring og særskilt tilretteleggingsbehov.

Barnevern og sosialmedisinske institusjoner

Gjennom opplæringsloven §§ 13-2 og 13-3a er fylkeskommunen pålagt ansvar for å sikre retten til opplæring for barn og unge som bor i barneverninstitusjoner eller som er pasienter i helseinstitusjoner innenfor somatikk, psykiatri og rusproblematikk. Vi har plikt til å oppfylle de rettighetene elevene har, herunder retten til å gå på nærskolen, spesialundervisning, retten til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø og skyss.

Det er åtte statlige institusjoner i Trøndelag, og for tiden er det sju private institusjoner. For fylkeskommunen er det krevende å etablere et forutsigbart utfordringsbilde, da vi verken har kontroll på tidspunkt for plassering eller antall plasser.

I Trøndelag har den fylkeskommunale PP-tjenesten et eget team på fire rådgivere som har fulgt opp disse elevene. Det er behov for at vi ser mer helhetlig på hele dette ansvarsområdet og hvordan vi sikrer at fylkeskommunen har et forsvarlig system for å sikre at elevenes rettigheter blir ivaretatt. Det er i underkant av 200 plasser totalt i Trøndelag.

Innenfor rusomsorgen er det et eget tilbud som vi organiserer fra Trondheim katedralskole. For å oppfylle fylkeskommunens plikt til opplæring av elever innenfor rusomsorgen er det behov for å øke kapasiteten. Omfanget er i dag under utredning.

Fylkeskommunen har også ansvaret for opplæringstilbudet for elever innlagt i medisinske institusjoner. Fylkeskommunen finansierer et skoletilbud gjennom Lianvatnet skole for pasienter innlagt på BUP klinikk avd. Lian i Trondheim. Denne klinikken planlegges flyttet til St.Olav sitt sentrale sykehusområde på Øya i Trondheim. Dette vil kunne få konsekvenser for hvordan dette tilbudet organiseres.

Fylkeskommunen vil vurdere å samordne denne opplæringen i større grad for et mer helhetlig opplæringstilbud for pasienter med rett til opplæring.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide for en bedre forutsigbarhet innenfor barnevern og sosialmedisinske institusjoner.
- Vurdere å samordne og organisere opplæringen innenfor øvrige opplæringssituasjoner i et helhetlig opplæringstilbud for pasienter med rett til opplæring.

Trøndelag nettskole

Elevene vil møte et arbeidsliv som er i stadig endring og må forberedes til livslang læring. Trøndelag nettskole gir elever og voksne deltakere et innblikk i fremtidens læringsarena og har utviklet fleksible, digitale fagtilbud for hele fylket. Det har vært en sterk økning i elevtallet (se tabell nedenfor) siden oppstart av nettskolen i 2016/17, og det regnes med ytterligere vekst.

	2016-2017	2017-2018	2018-2019	Prosentvis økning over 2 år
Elever	77	118	200	160%
Nettlærere	5	6	11	120%

Antallet voksne i nettskolen for skoleåret 2018-19 er ca. 90 deltakere. Det er sju lærere tilknyttet voksenopplæringstilbudet. Totalt utgjør dette 290 elever/deltakere og 18 nettlærere. Elevene er fordelt på 23 skoler og nettlærerne kommer fra elleve ulike skoler.

Fagene som tilbys gjennom nettskolen regnes som supplement og erstatter ikke eksisterende stedlige tilbud. Nettskolen tilbyr åtte fag til elever (fysikk2, fransk II og III, spansk III, tysk III, kinesisk I, Informasjonsteknologi 2 og programmering X), og ni fag til voksne (studiekompetanse, helse- og oppvekstfag og helsefagarbeider). Nettskolen bidrar til å øke kompetansen på både nettpedagogikk og pedagogisk bruk av IKT. Administrative ressurser ved Trøndelag nettskole utgjør i dag en avdelingsleder (100%) og kontorstøtte (25%). Med elevtallsveksten, en eventuell økning i tilbudet til voksne og spredningen av elever og nettlærere på ulike skoler er det sterkt behov for å øke den administrative kapasiteten i nettskolen.

Fylkeskommunen vil:

- Øke de administrative ressursene til nettskolen for å kunne møte elevtallsveksten.

Universitetsskolesamarbeidet (UssiT)

UssiT er et forskningsbasert prosjektsamarbeid mellom Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og NTNU hvor overordnet mål er å oppnå en bedre skole og en bedre lærerutdanning. Prosjektplanperioden utløper 01.01.2019. Det strategiske samarbeidet videreføres, og med bakgrunn i evalueringer vil nye former for organisering og samarbeid vurderes i modellen for Universitetsskolen.

UssiT utleder to nye satsninger hvor Trøndelag fylkeskommune vil pilotere både en ordning for Off.phd. (doktorgradstipendiater) og phd-lærer i tilknytning til videregående opplæring, og en pilotering av delte stillinger med Institutt for lærerutdanning (ILU), NTNU.

Den offentlige PHD-ordningen gjennom Forskningsrådet gir muligheten for at ansatte i offentlig sektor kan gjennomføre en doktorgrad. Målet for ordningen er å bygge forskningskompetanse i stat og kommune, og ordningen er første gang benyttet på utdanningsfeltet i tilknytning til universitetsskolen. Der ble det høsten 2016 ansatt en PHD-stipendiat som skulle drive forskning i skolen. Evaluering av universitetsskoleprosjektet viser at en PHD-stipendiat i tillegg til egen forskning tilfører skolen verdifull FoU-kompetanse som benyttes av andre lærere, det bygges forskerkompetanse direkte i skolen. Dette er i tråd med nasjonale myndigheters forventninger om at offentlige virksomheter støtter opp under egen FoU- og innovasjonsstrategi, og å styrke samspillet med academia. Trøndelag fylkeskommune vil utvikle forskerkompetanse i egen virksomhet gjennom å videreføre ordningen og utvikle en egen strategi for offentlig PHD innen utdanning.

Trøndelag fylkeskommune har ansatte i pedagogiske stillinger som i tillegg har en prosentvis ansettelse ved en av lærerutdanningene. Disse delte stillingene har separate stillingsbeskrivelser og individuelle avtaler, og det kan derfor være utfordrende å hente ut potensielle synergier mellom

lærerutdanningen og praksisfeltet i videregående opplæring. Trøndelag fylkeskommune vil i samarbeid med Institutt for lærerutdanning ved NTNU etablere et prosjekt for systematisk utprøving av delte stillinger. Mål for prosjektet er en modell som bidrar til utvikling av både praksisfeltet og lærerutdanningene. Modellen skal bidra til å styrke FoU-arbeid og lærer/realkompetanse.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre arbeidet med universitetsskolen.
- Videreutvikle ordningen med offentlig PHD og stipendiatstillingen tilknyttet universitetsskolen.
- Etablere et prosjekt for systematisk utprøving av delte stillinger i samarbeid med Institutt for lærerutdanning ved NTNU.

Karriereveiledning

Karriereveiledningsfeltet omfatter skoleeieransvaret for karriereveiledning i grunnopplæringen, karriereveiledningstjenester for voksne og for arbeids- og næringslivet. I et samfunn i omstilling vil det være økende behov for karriereveiledningstjenester, både som førstelinjetjeneste og andrelinjetjeneste.

Ungdom opp til 19 år får kunnskap i skolen om utdanningsveier, arbeidsmarked og mulighet for å reflektere rundt hva de vil bli, og hvilke utfordringer de vil møte i framtidig utdanning og arbeidsliv. Skoleeier har et ansvar for å drive kompetanseutvikling og nettverksarbeid for karriereveiledere i grunnskole og videregående opplæring.

Ungdom og voksne over 19 år har tilgang på karriereveiledning i karrieresenteret i Trøndelag som har avdelinger i Namsos, Verdal og Trondheim.

Fylkeskommunen vil sammen med eksterne aktører etablere et partnerskap for karriereveiledning og bidra til å samordne innsatsen på feltet. Med eksterne aktører menes NAV, kommunene, arbeidsliv- og næringsliv, UH-sektoren og attføringsbedrifter.

Karrieresenteret i Trøndelag tilbyr profesjonell karriereveiledning for voksne i Trøndelag og skal være et ressurs- og kompetansesenter innenfor fagfeltet. Senteret tilbyr også karriereveiledningstjenester for arbeids- og næringsliv og etterspørres i arbeidet med nyankomne innvandrere/flyktninger. Digital karriereveiledning vil være en satsning framover, ikke minst med tanke på å nå flere veisøkere og sette flere i stand til å ta kvalifiserte valg. Dette er i tråd med en satsning fra nasjonale myndigheter på karriereveiledningsfeltet.

Karriereveiledningssenterets tjenester vil være et særlig godt verktøy for overgang fra kommunal til fylkeskommunal voksenopplæring i en situasjon med mange minoritetsspråklige søkere.

Fylkeskommunen vil:

- Videreutvikle karriereveiledningen slik at feilvalg reduseres og bidra til økt ressursutnyttelse for den enkelte og samfunnet.
- Etablere et bredt partnerskap for karriereveiledning.

Voksenopplæring

Fylkeskommunens satsing på voksenopplæring bidrar til å kvalifisere voksne for arbeidslivet. En andel voksne har, av ulike årsaker, mangelfull videregående opplæring. De vil framover ha stadig større utfordringer med å finne arbeid. Denne gruppen har etter ny lovgiving flere rettigheter og må ofte møtes med en skreddersøm av opplæringsløp.

Et økende antall minoritetsspråklige voksne med rett til videregående opplæring vil framover kreve mer tilrettelegging og mer tid for å gjennomføre opplæringen. Opplæringstilbudene til voksne

etableres med bakgrunn i søkerens ønsker om sluttkompetanse. Noen tilbud vil være opplæring på fulltid, andre komprimerte løp i kombinasjon med jobb og omsorgsoppgaver.

Nyankomne til Norge har ekstra behov for god samhandling mellom fylkeskommunen som opplæringsaktør og NAV, kommune, næringsliv og andre. Behovet for opplæring for voksne minoritetsspråklige er økende og bør i stor grad foregå i en veksling mellom opplæring i skole og opplæring i arbeidslivet. En slik veksling vil bedre ivareta behovet for å lære språk og bli kjent med det norske samfunnet, parallelt med en yrkesopplæring.

Opplæring i arbeidslivet vil også kunne gi nyankomne et nettverk og større muligheter for arbeid etter endt utdanning. En pilot med modulbasert fagopplæring innenfor salgsfaget og kokkefaget er i gang i utvalgte regioner i Trøndelag. Dette tilbudet vil møte behov hos voksensøkere og på sikt dekke rekrutteringsbehov i lokalt arbeidsliv.

Voksenopplæringen i Trondheim er fra mai 2018 lokalisert i Trondheimsporten sammen med den kommunale voksenopplæringen. Trondheim voksenopplæringssenter (TROVO) er et samarbeid mellom Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune, og et eget styre er opprettet.

En ny modell for organisering av voksenopplæringen i Trøndelag utredes fram mot Fylkestinget i februar 2019. Modellen skal i størst mulig grad gi muligheter for opplæring lokalt og bidra til å ivareta målsettinger om integrering og økt yrkesdeltakelse. Tilbud i nettskolen og økt bruk av nettstøttede tilbud vil være en del av en desentralisert voksenopplæring.

Fylkeskommunen vil:

- Innføre en ny voksenopplæringsmodell innen skoleåret 2019/20.
- Sørge for finansiering av et godt voksenopplæringstilbud innenfor videregående opplæring i hele fylket.

Høyere yrkesfaglig utdanning (fagskole)

Under Stortingets behandling av ny lov om fagskoleutdanning (Prop. 47 L, 2017–2018) ble lovens navn endret til lov om høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleloven). Loven trådte i kraft 1. juli 2018.

Fylkestinget vedtok i sak 9/18 å etablere et felles styre for de sju fylkeskommunale fagskolene i Trøndelag. Dette styret ble konstituert i juni 2018 og har til nå hatt to møter.

Fylkeskommunene har et helhetlig ansvar for høyere yrkesfaglig utdanning og skal sørge for at det tilbys slike utdanninger i samsvar med behovet for kompetanse lokalt, regionalt og nasjonalt

Ved Stortingets behandling av Stortingsmelding 9 (2016 - 17) Fagfolk for fremtiden – fagskoleutdanning ble fylkeskommunene gitt et tydeligere forvaltningsansvar for feltet framover. Dette er også understreket i Prop. 47. I dette ligger blant annet at den enkelte fylkeskommune nå skal tildele midler til både offentlig (egne) fagskoler og til private fagskoler som har tilhold i det respektive fylke. Det må ut fra dette perspektivet gjøres en nærmere vurdering av hvordan høyere yrkesfaglig utdanning kan forvaltes bedre og mer helhetlig av Trøndelag fylkeskommune. Blant annet må det arbeides for å fastsette en dynamisk tilbudsstruktur i tråd med regionens skiftende kompetansebehov. Aktuelle private fagskoler må her innlemmes, i tråd med de forutsetninger Stortinget har satt. Videre må det gjøres en avklaring av forhold knyttet til tildeling til egne fagskoler og aktuelle private fagskoler. (Når det gjelder tildeling til private skoler, bør tildelingssetser og forvaltningsrutiner i størst mulig grad harmoniseres nasjonalt).

Styret for fagskolene er det øverste ansvarlige organet for all aktivitet ved skolene. Dette prinsippet står i noe kontrast til bestemmelsene i kommuneloven, hvor fylkestinget er øverste ansvarlige organ for all fylkeskommunal aktivitet. Det operative ansvarsforholdet mellom fagskolenes styre og fylkeskommunens administrasjon og ledelse må tydeliggjøres. Særlig gjelder dette innenfor personaladministrasjon.

Fagskolenes primære oppdrag er å tilby utdanninger basert på arbeids- og næringslivets kompetansebehov, og det er et uttalt mål at skolene raskt skal kunne etablere nye studietilbud som svarer på disse behovene. Med dagens godkjenningsordning kan det imidlertid ta inntil to år fra et slikt behov blir avklart til en godkjenning foreligger. I lov om høyere yrkesfaglig utdanning er det en åpning for at fagskoler kan søke om områdeakkreditering for å raskt kunne opprette nye utdanninger. Det bør arbeides mot at fylkeskommunale fagskoler kan oppnå slik akkreditering. En slik ordning vil medføre at fagskolestyret selv tildeles akkrediteringsfullmakt av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanning (NOKUT) innenfor avgrensede fagområder, eksempelvis maritime fag og helsefag.

Styret for de fylkeskommunale fagskolene i Trøndelag behandlet den 26.10.2018 sak om struktur for fylkeskommunal høyere yrkesfaglig utdanning. Styret anbefaler fylkestinget å slå sammen dagens fylkeskommunale fagskoler til Trøndelag høyere yrkesfagskole hvor dagens skoler blir avdelinger. Styret mener at en slik struktur forutsetter at det etableres en ordning med én felles rektor med stab. Det anbefales at denne staben har en grunnbemanning på tre personer, inkludert rektor. Fylkesrådmannen støtter denne vurderingen, og mener at det vil være behov for at fylkeskommunen i stor grad finansierer denne staben utenfor de midlene som i dag benyttes til drift av fagskole. Fylkesrådmannen anbefaler derfor at det settes av fylkeskommunale midler til å finansiere to av disse stillingene. Videre bør det gjøres en nærmere utredning av hvordan en tredje stilling kan finansieres innenfor eksisterende midler som i dag benyttes til drift av fylkeskommunale fagskoler.

Fylkeskommunen vil:

- Slå sammen dagens sju fagskoler til én skole, Trøndelag høyere yrkesfagskole, med en felles administrasjon ledet av én rektor med én sentral stab/administrasjon.
- Finansiere to stillinger i en sentral stab/administrasjon med friske fylkeskommunale midler.
- Utrede nærmere hvordan en tredje stilling kan finansieres innenfor eksisterende midler som i dag benyttes til drift av fylkeskommunale fagskoler.
- Arbeide mot områdeakkreditering for fylkeskommunal høyere yrkesfaglig utdanning.
- Utrede en mest mulig hensiktsmessig forvaltning av fagskolefeltet, herunder økonomisk tildelingsmodell for både egne og private fagskoletilbydere.
- Klargjøre ansvarsforholdet mellom fylkeskommunens administrasjon og ledelse og styret for Trøndelag høyere yrkesfagskoles, bl.a. når det gjelder personaladministrasjon.

Sektorens IT-systemer

I løpet av perioden 2018-20 skal vi gjøre store endringer i sektorens IT-systemer. Dette vil medføre både en økonomisk belastning og en personalmessig belastning på grunn av mange endringer i løpet av relativt kort tid.

Den største endringen er knyttet til innføringen av InSchool (tidligere omtalt som Visma Flyt Skole). Vår bruk av systemet er planlagt til å gå i drift 1.8.2020. Dette er ett år senere enn antatt på samme tid i fjor. Vi opplever samtidig en betydelig ustabilitet i dagens systemer og har vært nødt til å styre egne supporttjenester med ett årsverk. Dette årsverket må være i organisasjonen inntil nytt skoleadministrativt system er på plass.

Skifte til nytt system vil medføre et opplæringsbehov når det gjelder superbrukere og sluttbrukere i løpet av høsten 2019 og våren 2020. Opplæringen av superbrukere er tidligere stipulert til å koste om lag 3 millioner kroner. Leverandør endrer nå konseptet for opplæring, og vi er usikre på i hvor stor grad dette vil redusere våre kostnader. På grunn av forsinkelsene i utviklingen av systemet, vil vi i de tre første driftsårene ha 34 % lavere pris enn antatt.

Det er også behov for å gjøre en del endringer innen sektorens ulike skjema brukt av elever og andre brukere. Dagens prosesser bærer i for stor grad av manuelt arbeid. Denne satsingen vil starte når nytt sak- og arkivsystem er på plass.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide for gode og helhetlige løsninger for sektorens IT-systemer.
- Være i front på digitale tjenester innen utdanning.
- Sørge for bred og målrettet opplæring innenfor nye IT-systemer gjennom hele økonomiplanperioden.

Skolebruksplan for Trøndelag

Innholdsmessige endringer i utdanningsprogrammene vil føre til endrede krav til det fysiske læringsmiljøet. Med en økende endringstakt i arbeids- og samfunnsliv må skolebyggene være tilpassningsdyktige og fleksible slik at de kan videreutvikles over tid.

Ny skolebruksplan skal omfatte skoleanleggene i hele Trøndelag fylkeskommune med sikte på å sikre likeverdige fysiske rammer for skolene og en utvikling av skoleanleggene. Dette må samsvare med demografisk utvikling i de trønderske kommunene, krav til framtidssrettede læringsarenaer og være i tråd med den faglige og sosiale kompetansen som ungdommene vil møte i studier og arbeidsliv.

Gjennom dialogkonferanser vil det bli lagt til rette for innspill på tema/momentene som skal være førende for det videre arbeidet, og gi grunnlag for fokusområder i skolebruksplanarbeidet.

Fylkeskommunen vil:

- Videreutvikle skolebyggene i tråd med endrede krav til det fysiske læringsmiljøet som følge av innholdsmessige endringer i utdanningsprogrammene.

5.4.1 Investering

Generelt/organisering

Det legges stor vekt på brukermedvirkning når fylkeskommunen planlegger og gjennomfører byggeprosjekter. Erfaringsmessig skjer det mer innovasjon i en brukerprosess når denne kobles opp mot organisasjonsutvikling og/eller har føringer gitt av skoleeier om kvalitetsprinsipper for utforming av skolebygg.

Investeringsprosjektene gjennomføres som en portefølje hvor 2,5 % av vedtatt ramme avsettes til en felles usikkerhetsreserve.

Rammen for alle prosjekter tillegges kompensasjon for lønns- og prisstigning med deflator som for øvrig i driftsbudsjett

Pågående investeringsprosjekter med basis i vedtatte rammer

Fylkeskommunen gjennomfører følgende pågående byggeprosjekter i planperioden innenfor tidligere vedtatte rammer:

- Gjennomføring utbygging Røros videregående skole med byggestart sommer 2017 – ferdigstilles 2019
- Opparbeiding av tomt for ny videregående skole Vanvikan, tomt som ferdigstilles 2019
- Gjennomføring utbygging av lokaler for TIP (anleggsmaskinreparatør) med vaskehall ved Skejtlein vgs som ferdigstilles i 2019
- Gjennomføring utbygging av Idrettshall i Oppdal som ferdigstilles i 2019
- Oppgradering av parkeringsplass ved Ole Vig vgs gjennomføres inkl. riving av gamle verkstedbygg i løpet av 2019. Prosjektet krever en avklaring med veimyndigheter før realisering

- Ombygging av G-bygg ved Ole Vig vgs for flytting av elever (MK) fra D-bygg (som saneres) samt tilhørende konsekvenser
- Gjennomføring av utbygging av fagskole ved Ytre Namdal vgs som ferdigstilles i 2019
- Prosjekt inngangsparti ved Meråker vgs utvides til å omfatte et mindre tilbygg med garderober samt ombygging av diverse tilstøtende anlegg. Prosjektrammen utvides til 8,5 millioner kroner og gjennomføres i 2019
- Paviljonger som midlertidige bygg for elevvekst i Trondheim, herunder for minoritetsspråklige, gjennomføres i planperioden ved diverse byskoler
- Etablering av midlertidige lokaler for Tiller vgs i gamle Heimdal vgs innen skolestart 2019

Fylkeskommunen gjennomfører planarbeid på følgende prosjekter i planperioden innenfor tidligere vedtatte rammer. Prosjektene vil bli fremlagt til vedtak om realisering med endelige investeringsrammer etter gjennomført planarbeid:

- Planlegging av ny videregående skole Vanvikan til endelig vedtak om investeringsramme i 2019/20 med sikte på ferdigstillelse 2022
- Planlegging av Tiller vgs endres til en totalentreprisemodell hvor en gjennom samhandling fremlegger et forprosjekt til vedtak om endelig realisering høsten 2019.
- Planlegging/utvikling av bygningsmassen ved Trondheim Katedralskole sammen med antikvariske og arkeologiske myndigheter samt byplan pågår. Det vil bli gjennomført en konsept-/designkonkurranse som grunnlag for videre vedtak om realisering/ramme med sikte på ferdigstillelse 2023
- Etter gjennomført felles utviklingsplan med Melhus kommune på området, har kommunen vedtatt en utvikling av området med fokus på sine egne anlegg. Dette medfører at vedtatt planlegging av Melhus videregående skole fortsetter i egen regi med kapasitet 600 elever og hvor elevvekst i nabokommuner/Skaun ikke kan ivaretas ved Melhus vgs. Planarbeid fortsetter med sikte på endelig vedtak om realisering med ferdigstillelse i 2022
- I anlegget for tidligere Gerhard Schønings skole er det rehabilitert lokaler i «50-tallsbygget» for bruk innen opplæring i sosiale og medisinske institusjoner og rusområdet. Resterende del av «50-tallsbygget» planlegges rehabilitert og vil etter ferdigstilling dekke manglende behov for opplæringslokaler til denne elevgruppen. Flytting av PPT fra Thora Storm og Fylkeshuset vil også inngå i ombygging. Det blir også vurdert å gi plass til PPT for resten av Trondheim. Planmidler er vedtatt og utviklingsplan fremlegges som grunnlag for realisering i 2019/2020
- Utviklingsplan for Verdal vgs inkl kroppsøvingshall og parkering med sikte på fremlegging av vedtak om realisering i 2020 og ferdigstillelse i 2023. Kroppsøvingshall/p-plass forutsettes ferdigstilt tidligere
- Utviklingsplan for Olav Duun vgs med sikte på fremlegging av vedtak om realisering i 2020 og ferdigstillelse i 2023. Nye verkstedfasiliteter forutsettes ferdigstilt tidligere
- Utviklingsplan ved Oppdal vgs med sikte på vedtak om realisering i 2019/20 og ferdigstillelse i 2023
- Utviklingsplan ved Guri Kunna vgs avd Hitra vedr. automatteknikerutdanning med sikte på vedtak om realisering i 2019 og ferdigstilling i 2021

Skolebruksplanlegging

Det avsettes 2 millioner kroner årlig i økonomiplanperioden for generelt planarbeid knyttet til felles skolebruksplan for hele Trøndelag utover utviklingsplaner som er vedtatt/vedtas for konkrete prosjekter.

For å ha god likviditetsplanlegging er det valgt å estimere en kostnadsrammene for realisering av prosjekter hvor planarbeid er vedtatt og pågår. Estimatenes er grove anslag siden planarbeidet ikke er ferdigstilt, men er iht. rammer som informert:

Skole							Status høsten 2018	Bakgrunn	Total ramme mill. NOK
	2019	2020	2021	2022	2023	2024			
Melhus vgs	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.			Utredning	Kapasitet	194,0
Oppdal vgs	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.		Utredning	Regelverk/tilbud	209,3
Indre Fosen, tomt	Prosj.						Konkurranse	Etablering tomt	60,3
Indre Fosen, skole	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.			Planlegging	TrFK FT-sak 47/18	311,5
Røros vgs	Prosj.						Under bygging	STFK FT-sak 134/16	172,6
Skjetlein vgs, TIP/vaskehall	Prosj.						Prosjektering	TrFK FT-sak 28/17 og 48/18	48,5
Gerhard Schøning	Prosj.	Prosj.					Planlegging	TrFK FT-sak 101/18	67,0
Guri Kunna vgs avd Hitra	Plan	Prosj.	Prosj.				Planlegging	Regelverk/tilbud	25,0
Tiller vgs	Prosj.	Prosj.	Prosj.				Prosjektering	TrFK FT-sak 99/18	531,5
Trondheim Katedralskole	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.		Regulering/Plan	TrFK FT-sak 98/18	405,0
Trondheim øst - ny skole	Plan	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.	Tomteavklaring	TrFK FT-sak 100/18	754,9
Olav Duun vgs	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.		Planlegging	Regelverk/tilbud/elevtall/utv.	256,3
Oppdal vgs, idrettshall	Prosj.						Under bygging	TrFK FT-sak 8/18	107,6
Verdal vgs	Plan	Plan	Prosj.	Prosj.	Prosj.		Planlegging	Regelverk/tilbud/elevtall/utv.	281,8
Ytre Namdal fagskole	Prosj.						Prosjektering	TrFK FT-sak 103/18	20,8
Åfjord vgs	Plan	Prosj.					Planlegging	Regelverk/tilbud	46,4
Hemne vgs	Plan	Prosj.					Planlegging	Regelverk/tilbud	24,7
Mære landbruksskole, stall	Prosj.	Prosj.					Planlegging	TrFK FT-sak 95/18	11,4
Ole Vig vgs, Sutterøy	Prosj.	Prosj.					Planlegging	Tilbud	17,6
Ole Vig vgs, Bygg G. (MK/MDD)	Prosj.	Prosj.					Prosjektering	Regelverk/tilbud	10,1
Meråker vgs, inngang mv	Prosj.						Planlegging	Sikkerhet/tilbud	6,5
Charlottenlund vgs, paviljonger mv	Prosj.						Prosjektering	Elevtall/tilbud	25,7
Paviljonger i Trh, elevtallsvekst		Prosj.					Planlegging	Elevtall	13,5
Midl. anlegg Tiller vgs, tidl. Heimdal vgs	Prosj.						Under bygging	TrFK FT-sak 99/18	18,0
Opplæringsfartøy	Plan						Planlegging	TrFK FT-sak 95/18	0,5
SUM avrundet									3620,4

Figur 2: Oppdatert langsiktig investeringsprognose 2019-2024

Følgende nye prosjekter er vedtatt utredet/planlagt knyttet til vedtak i Skolebruksplan Trøndelag og som tidligere ikke er behandlet i økonomiplan/budsjett:

- Utvikling av Åfjord vgs, hovedsakelig knyttet til HMS-krav, med planlegging i 2019 med sikte på ferdigstilling i 2020.
- Utvikling av Hemne vgs, knyttet til HMS-krav byggfag/TIP/laboratoritekniker og endring i inntaksområde ved kommunesammenslåing, med planlegging i 2019 og realisering i 2020.
- Utvikling av Mære landbruksskole knyttet til hestestall, med planlegging/gjennomføring i 2019/2020.
- Utvikling av Ole Vig vgs avd. Sutterøy, knyttet til anleggsmaskin/transportfag med planlegging/gjennomføring i 2019/2020.
- Utredning om nytt felles opplæringsfartøy for Ytre Namdal vgs og Guri Kunna vgs. Planarbeid gjennomføres i 2019.

Måloppnåelse knyttet til klimabudsjett for egen bygningsmasse innebærer en økt investeringskostnad på ca. 5 % (2000 kr/m²) i nybyggprosjekter

Andre nye prosjekter

Følgende nye prosjekter ønskes gjennomført

- Oppstart planlegging av nye garderober for Levangerhallen ved Levanger videregående skole.
- Ny redskapsbu/maskinhall inklusiv riving av gammelt storfe fjøs ved Mære vgs tas inn i økonomiplanen. Prosjektet er tidligere vedtatt i NTFK men er ved en inkurie uteglemt i økonomiplan 18-21 og må derfor formelt vedtatt.

Løpende investeringsprogrammer i planperioden

Eiendomsmassen krever kontinuerlig utvikling for å ivareta effektiv tjenesteproduksjon som formålsbygg, for å opprettholde realverdien gjennom verdibevaring, og for å nå politiske målsetninger knyttet til energi og miljø.

Vi opprettholder samlede rammer for ny felles fylkeskommune i hele planperioden, men splitter dem opp i følgende enkeltprogram som i STFK i dag:

- Bedre skolebygg (BSB) for mindre pedagogiske tilpasninger til endring av tilbudsstruktur og utdanningsprogram- 14,6 millioner kroner.
- Energi – og miljøinvesteringer (EMI) for tiltak for å oppnå vedtatte klimamålsetninger- 37,8 millioner kroner.
- Teknisk oppgradering (TEKOPP) inkludert universell utforming for tiltak for verdibevaring og forskriftskrav med basis i periodiske tilstandskontroller - 30 millioner kroner.

Videre foreslås etablert 2 nye prosjekt knyttet til gjennomføring av byggeprosjekt og forvaltning av bygningsmassen:

- System for kvalitets- og internkontroll med 1,5 millioner kroner pr. år i økonomiplanperioden.
- FDV- og BIM-verktøy med 1,5 millioner kroner pr. år i økonomiplanperioden.

5.5 Forslag til tallbudsjett

Drift

Tjenester (1000 kroner)	Bud 2018	Bud 2019	ØP 2020	ØP 2021	ØP 2022
500-599 Opplæring	2 756 695	2 868 143	2 866 469	2 863 562	2 876 069
730-739 Kollektivtrafikk	627	644	639	638	636
800-899 Finansiering	-200	0	0	0	0
Utdanning	2 757 322	2 868 787	2 867 108	2 864 200	2 876 705

Post 500-599 gjelder drift av utdanningssektoren

Post 730 gjelder ledsager til skoleskys

Post 800 gjelder bruk av fond

Investeringer

Alle tall i millioner kroner							
Prosjektets navn	Total kostn.ramme	Finansiert pr. 31.12.2018	Budsjett 2018	Økonomiplanperiode			
				2019	2020	2021	2022
Vedtatte prosjekter planlegging/utførelse							
Idrettshall Oppdal	107,6	107,6	103,6				
Røros vgs, rehab./tilbygg	172,6	169,0	0,0	3,6			
Ole Vig - Ombygging bygg G	10,1	5,1	5,1	5,0			
Ole Vig - Parkeringsplass/sanering bygg	15,3	3,0	0,0	12,3			
Ytre Namdal fagskole	20,8	4,8	4,1	16,0			
Meråker - etablere ny inngang	8,5	2,5	0,0	6,0			
Mære vgs, Maskinhall inkl. riving fjøs	6,5	0,0	0,0	6,5			
Skolebruksplan Trøndelag (inkludert planmidler)							
Verdal - utviklingsplan/realisering inkl idrettshall/parkeringsplass	281,8	27,4	11,1			50,0	100,0
Olav Duun - utviklingsplan/realisering/midl.bygg	256,3	5,0	0,0	25,0		50,0	100,0
Felles Rissa og Leksvik vgs, tomt	60,3	10,3	9,3	50,0			
Felles Rissa og Leksvik vgs	311,5	34,6	33,6		36,9	110,0	130,0
Melhus videreg skole (600 elever)	194,0	7,7	2,1	9,6	15,0	80,0	81,7
Oppdal videreg skole	209,3	5,1	1,0	5,0	8,0	75,0	75,0
Skjetlein videregående skole STO	44,2	44,2	44,2				
Skjetlein videreg. skole TIP/vaskehall	48,5	17,1	15,4	31,4			
Skjetlein videreg. skole Lager paviljonger	1,5	0,0	0,0	1,5			
Gerhard Schøning	67,0	17,4	15,4	10,0	39,6		
Guri Kunna vgs avd Hitra	25,0	2,1	2,1	2,0	10,5	10,4	
Tiller videregående skole inkl. tannklinikk	531,5	59,0	59,0	60,0	160,3	252,2	
Tiller vgs, midl. anlegg Heimdal	25,0	25,0	25,0				
Trondheim Katedralskole	405,0	15,8	10,3	65,0	50,0	75,0	100,0
Trondheim øst - ny skole	754,9	11,0	3,3	21,0	30,0	30,0	150,0
Charl. vgs, pavilj./ombygg pga min.språklige	25,7	25,7	25,7				
Paviljonger pga elevtallsvekst Trondheim	12,3	0,0	0,0		12,3		
Årfjord vgs	46,4	0,0	0,0	5,0	41,4		
Hemme vgs	24,7	0,0	0,0	3,0	21,7		
Ole Vig vgs, avd Sutterøy	17,6	0,0	0,0	3,0	14,6		
Mære Landbruksskole, ny stall	11,4	0,0	0,0	3,0	8,4		
Opplæringsfartøy, plan	0,5	0,0	0,0	0,5			
Mindre prosjekter utenom skolebruksplan							
Levanger vgs, garderobes, plan	1,0	0,0	0,0	1,0			
Prosjekter med årlig tildeling							
Skolebruksplan TRFK (ny)	10,0		2,0	3,0	3,0	2,0	2,0
Bedre skolebygg/ped. Oppgradering (BSB)	58,4		14,6	14,6	14,6	14,6	14,6
Energi- og miljøinv. 2015-21 (EMI)	151,2		37,8	37,8	37,8	37,8	37,8
Teknisk oppgradering skolebygg (TEKOPP)	120,0		30,0	30,0	30,0	30,0	30,0
Kvalitet - og internkontrollsystem byggeprosjekt	6,0			1,5	1,5	1,5	1,5
FDV- og BIM-verktøy	6,0			1,5	1,5	1,5	1,5
Investering				433,8	537,1	820,0	824,1
Merverdiavgiftskompensasjon				78,0	96,9	147,9	148,6
Finansiert av kommuner				25,0			
Låneopptak som belaster driftsøkonomien				330,8	440,2	672,1	675,5
Finansiering				433,8	537,1	820,0	824,1

KAPITTEL 6

PLAN OG NÆRING

6 Plan og næring

Plan og næringsavdelingen består av seksjonene plan, næring og kulturminner. Trøndelagsplanen 2019-2030 og Strategi for innovasjon og verdiskaping er førende for arbeidet. I tillegg har vi føringer i regionale planer fra Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag på følgende områder: Areal, klima, miljø og kulturminner. Disse plandokumentene vil bli erstattet av nye regionale planer i 2019.

For øvrig arbeider avdelingen i henhold til felles styringskort hvor vi har følgende mål:

- Trøndelag skal være en attraktiv region ved å utnytte regionens fortrinn, utvikle bolyst og livskvalitet og fremme bærekraft, verdiskaping og kompetanse i hele Trøndelag.
- I samhandling med andre yte gode tjenester til kommuner, næringsliv og øvrige interessenter i Trøndelag.

Seksjonene utarbeider virksomhetsplaner som skal sikre at vi følger opp vedtatte planer og strategier. Avdelingen legger vekt på HMS-arbeid og bygging av Vi-kultur som et ledd i byggingen av ny organisasjon. I en overgangsperiode betyr det at vi har behov for en del fysiske møter for å bli godt kjent.

Det finnes et eget mål- og resultatstyringssystem for de regionale utviklingsmidlene.

6.1 Mål og ambisjoner

6.1.1 Kulturminner

Det overordnede målet for kulturminnefeltet er å bevare et representativt utvalg kulturminner for fremtiden, minimere tapet av kulturminner og legge til rette slik at kulturarven blir en ressurs for samfunnet. Hovedarbeidsoppgaven er forvaltning av regionalt og nasjonalt viktige kulturminner.

Ny ansvarsforskrift for kulturminneloven var på høring våren 2018 og fylkeskommunen utalte seg positivt til forslaget som innebærer at mesteparten av førstelinjeoppgavene som i dag ligger til Riksantikvaren (RA) blir overført til fylkeskommunene. Nye oppgaver gir behov for økt kapasitet og kompetanse som vi må skaffe i løpet av 2019.

Fylkeskommunen forventer at fredningen av kulturmiljø Levanger blir vedtatt høsten 2018. Dette innebærer at fylkeskommunen overtar forvaltningsansvaret for kulturmiljøet, 240 bygninger.

6.1.2 Næring

Arbeidet innenfor næring styres i stor grad av *Strategi for innovasjon og verdiskaping*, med tilhørende handlingsprogram vedtatt i februar 2018. Her jobber fylkeskommunen ut fra hovedmålsettingen: Økt bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkuranseevne i Trøndelag. Hovedarbeidsoppgaver er forvaltning av økonomiske virkemidler knyttet til næringsutvikling, samfunnsutvikling og FoU, samt forvaltning av juridiske virkemidler på marin sektor. En del ressurskrevende oppgaver som ikke direkte faller innenfor næringsområdet legges til seksjonen. De er nødvendig for å fylle innhold i samfunnsutviklerrollen.

Vi arbeider kontinuerlig med å tilpasse virksomheten til ny organisering og forventninger fra ulike interessenter. I forbindelse med Regjeringens forslag til oppgaveoverføring i regionreformen, vil fylkeskommunen få flere nye oppgaver innenfor kompetanse, landbruk, næringsutvikling og muligens næringsrettet forskning. Dette vil sannsynligvis kreve økt kapasitet og kompetanse og en reorganisering av seksjonen. Dette må vi komme tilbake til når mer er avklart.

6.1.3 Plan

Fylkeskommunen har som samfunnsutvikler ansvar for å utarbeide regionale planer som bidrag til avveining og styring av ulike samfunnsinteresser. Regionale planer skal forankres hos og forplikte berørte kommuner og statlige myndigheter. Regional plan for arealbruk skal være retningsgivende for en differensiert arealbruk i Trøndelag.

Vi har igangsatt arbeid med en Regional planstrategi for 2020 – 2024 og har startet arbeidet med et kunnskapsgrunnlag og analyser som skal belyse viktige problemstillinger og dilemmaer og være grunnlag for politikkkutforming. Fylkeskommunen deltar som pilot i KS FoU hvor målet er å få bedre sammenheng mellom regional planstrategi som en utviklingsplan for Trøndelag og økonomiplanen.

Overføring av nye oppgaver vil ha betydning for områdene plan, klima og miljø, men omfanget er ikke avklart. Stortinget ga i behandlingen av Prop. 84 S (2016–2017) *Ny inndeling av regionalt folkevalt nivå* viktige signaler om økt legitimitet til regionale planer og at både kommunene og staten i større grad må forplikte seg til planene.

SAMS vegadministrasjon utfører i dag planforvaltning for fylkesvegene. Dette blir overført til fylkeskommunenes planforvaltning og vi må øke vår kunnskap om veg og samferdsel. SAMS utfører strategisk arbeid som også blir vurdert overført. Det er opprettet eget prosjekt som skal ivareta overføringen.

Planseksjonen har ansvar for plan, klima og miljø som er tverrfaglige oppgaver som har betydning for hele fylkeskommunen. Det er avgjørende å lykkes med det interne tverrfaglige samarbeidet for å være strategisk samordnet i møte med kommunene, statlige myndigheter/etater og næringsliv.

Fjellkommunene har særlige utfordringer og muligheter. I arbeidet med å utvikle samarbeidsmodeller for regionrådene er det en spesiell utfordring at kommuner i fjellområdene dekker flere regionråd og fylker. Nettverksarbeid er en del av fylkeskommunens mobiliseringsrolle og samordnet innsats over kommunegrenser og fylkesgrenser er nødvendig for å løfte innlandet. Det er derfor viktig å ivareta og utvikle arenaer for samhandling og for å dra veksler på erfaringer fra andre fylker.

6.2 Økonomisk situasjon

I henhold til vedtatt Økonomiplan 2018-2021 skal avdelingen effektivisere med 784 000 kroner i 2019. Fylkesrådmannen foreslår i tillegg en generell reduksjon i budsjetttrammen på 0,25% i 2019 økende til 1,50% i 2022. Dette utgjør 256 000 kroner i 2019 økende til 1,537 millioner kroner i 2022. Reduksjonen vil tas av avdelingens frie driftsmidler, egne virkemidler og nedbemanning gjennom naturlig avgang. Kulturminneseksjonens driftsramme er i all hovedsak bundet opp i lønn, så i 2019 skjermes dette området for reduksjon. Nye oppgaver vil medføre behov for ny kapasitet og kompetanse og behov for økte budsjettrammer.

6.2.1 Kulturminner

Drift

Kulturminneseksjonen har knapp kapasitet i forhold til de oppgavene vi er satt til å løse. I økonomiplanperioden har vi en ambisjon om å få gjennomført en del utviklingsoppgaver med ekstern medfinansiering.

Oppgaveoverføringen fra Riksantikvaren (RA) samt fredning av kulturmiljøet Levanger innebærer en vesentlig økning av Trøndelags oppgaveportefølje på kulturminneområdet, noe som stiller krav både til økt kapasitet og kompetanse på kulturminnefeltet. Det er behov for en økning i budsjetttrammen for å tilpasse antall ansatte slik at fylkeskommune skal kunne ivareta nåværende oppgaveportefølje, nødvendige utviklingsoppgaver og ta imot nye oppgaver fra RA. Kapasiteten må

styrkes senest høsten 2019 og. Kartlegging av samlet behov er gjennomført i 2018 og beregning av behov vil foreligge når ansvarsforskriften er endelig vedtatt. Foreløpige anslag indikerer et samlet behov på om lag 4-5 årsverk. Ordinær fredning av Britannia må starte opp i 2019. Dette krever midlertidig kjøp av tjenester tilsvarende 0,5 årsverk.

Virkemidler

Det er behov for en nivåheving for de regionale fjellplanene, hvorav kulturminner har ansvaret for oppfølging av Regionalplan for Røros bergstad og Circumferensen. Fylkeskommunen setter av 100.000 kroner årlig til oppfølging av handlingsprogrammet til denne planen innenfor budsjettrammen.

Fylkeskommunen forvalter 11 millioner kroner (2018) til fredete bygninger og anlegg og 400 000 kroner (2018) til verdensarv Røros bergstad og Circumferensen på vegne av Riksantikvaren. Fylkeskommunen forvalter videre ca. 300 000 kroner (2018) til sammen for bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner (BARK) og bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG) på vegne av Riksantikvaren. Tildeling for 2019 blir kjent i første kvartal 2019.

6.2.2 Næring

Drift

Næringsseksjonen arbeider med å få på plass ny organisasjon, effektiviserer drifta og etablerer samtidig nye nettverk og partnerskap. Dette har ført til at en del utviklingsoppgaver som normalt ville bli igangsatt, har blitt satt på vent.

Regjeringens prosess med å kanalisere de regionale utviklingsmidlene over til nasjonale programmer, videreføres. Dette innebærer mindre arbeid knyttet virkemiddelforvaltning hos oss. Samtidig vil behovet for et mobiliserende og tilretteleggende arbeid mot næringslivet bli betydelig større. Grunnen til dette, er at det vil være mer krevende å komme i posisjon for å hente ut nasjonale virkemidler enn det vil være å kunne benytte regionale virkemidler. Dette innebærer at fylkeskommunen må jobbe mer i felt, alternativt kan vi bruke næringshager og inkubatorer til å ruste næringsliv og kommuner til å konkurrere om de nasjonale midlene. Fylkeskommunens oppgave vil da være å øke kunnskapen omkring nasjonale og internasjonale virkemidler i det regionale partnerskapet.

Virkemidler

Regionale utviklingsmidler

Regionale utviklingsmidler skal brukes til innovasjon og verdiskaping i tråd med vedtatt strategi. Forslaget til statsbudsjett for 2019 innebærer en reduksjon i tildelingen av regionale utviklingsmidler fra KMD på 27 %, dvs. fra 100,5 millioner kroner i 2018 til 73,4 millioner kroner for 2019. I forslaget holdes andelen som skal videresendes til Innovasjon Norge omtrent på samme nivå, slik at reduksjonen i all hovedsak rammer fylkeskommunens virkemidler.

I tillegg til midlene fra KMD bidro Trøndelag fylkeskommune i 2018 med ca. 50 millioner kroner i egne midler til næringsutvikling. 15 millioner kroner av dette var en engangsbevilgning fra Fylkestinget i budsjett for 2018. For øvrig utgjorde egne midler utbytte fra rentebufferfondet i STFK, overføring fra drift i NTFK, inndragninger (NTFK/STFK), rentemidler og konsesjonskraftinntekter.

Fylkeskommunen budsjetterte med konsesjonskraftinntekter i 2018 på 2 millioner kroner som inngikk i rammen for regionale utviklingsmidler. I løpet av 2018 har konsesjonskraftinntektene økt. Merinntekt utover budsjettert inntekt, skal settes av til næringsformål til senere års bruk jfr. FT-sak 126/18. Som følge av økte konsesjonskraftinntekter, foreslår fylkesrådmannen å bruke 15 millioner

kroner av konsesjonskraftinntektene til næringsutvikling i 2019 for deretter å redusere beløpet til 5 millioner kroner fra 2020. Fylkesrådmannen foreslår å benytte resten til styrking av Utdanning.

Fylkesrådmannen foreslår å øke avsetningen av egne midler til næringsutvikling for å kompensere for den store reduksjonen i midler fra KMD. Trøndelag fylkeskommune mottok i oktober 2018 76,9 millioner kroner fra det nasjonale Havbruksfondet, en ny ordning, som fordeler inntekter fra framtidig vekst på statlig og kommunal sektor. Midlene fra Havbruksfondet skal i henhold til vedtak i FT-sak 85/18 tilføres Marint utviklingsfond. En økt avsetning av egne midler til næringsutviklingstiltak kan dekkes gjennom bruk av midler fra Havbruksfondet.

For 2019 foreslår fylkesrådmannen at inntil 20 millioner kroner fra Havbruksfondet benyttes til styrking av de regionale utviklingsmidlene og at resterende 56,9 millioner kroner vurderes tillagt kapitalen i marint utviklingsfond i tråd med FT-sak 85/18. Hovedutvalg for næring vil inviteres til å vurdere og gjøre deler av disse midlene tilgjengelig også for andre satsingsområder i vedtatt *Strategi for innovasjon og verdiskaping i Trøndelag*, noe som vil komme større deler av fylket til gode. Fylkesrådmannen vil legge fram en egen sak om framtidig bruk av tilførte midler fra Havbruksfondet, da inntektene ble så vidt høye og dette er frie midler.

Fylkesrådmannen foreslår videre et uttak på inntil 7 millioner kroner fra marint utviklingsfond og inntil 15 millioner kroner fra regionalt utviklingsfond til næringsutviklingstiltak i årene 2019-22 jfr. FT-sak 85/18.

Regjeringen foreslår i Meld. St. 6 (2018 – 2019) Oppgaver til nye regioner, å innlemme de regionale utviklingsmidlene helt eller delvis i inntektssystemet fra 2020. Fylkesrådmannen vil avvente statsbudsjett for 2020 for vurdering av størrelsen på avsetningen av egne midler til næringsutvikling for resten av økonomiplanperioden.

I forbindelse med behandling av sak 8/18 i hovedutvalg for næring varslet fylkesrådmannen en opprydding i hvilke tiltak som skal finansieres av henholdsvis drifts- og utviklingsmidler. Følgende bevilgninger overføres til driftsrammen i 2019 (tillegg til tiltak som er overført tidligere år):

Ordning/tilskuddsmottaker	Millioner kroner
Trøndelag Reiseliv	8,50
OI Trøndersk mat og drikke	1,00
Ungt Entreprenørskap, andel fra næring	0,80
Forskningssenter for miljøvennlig energi (FME)	0,35
Traineeordninger	1,50
Filminvest 3 (overføres til kulturbudsjettet)	1,27
Sum	13,42

Overføring av egne midler til regionale utviklingstiltak reduseres tilsvarende. Bevilgning til disse ordningene/virksomhetene vil fra i år behandles i budsjettsaken.

Rekrutterings- og kompetansemidler i landbruket

Fylkeskommunen forvalter 2,2 millioner kroner (2018) på vegne av Landbruks- og matdepartementet, til rekrutterings- og kompetansetiltak i landbruket (RK-midler). Tildeling for 2019 skjer i januar 2019.

Midler til DistriktForsk og Regionalt forskningsfond Midt-Norge (RFF)

Regjeringen har i statsbudsjettet for 2019 foreslått å redusere RFF Midt-Norge med 27%, dvs. fra 29,5 millioner kroner til 21,6 millioner kroner. Dette er en betydelig større prosentvis reduksjon

enn i andre fondsregioner. Det vil redusere handlingsrommet betraktelig. Fylkeskommunen forvalter 5,1 millioner kroner (2018) på vegne av Norges Forskningsråd til den nasjonale satsingen FORREGION, som vi kaller DistriktForsk (se kap. 6.3.2 for nærmere beskrivelse). I 2018 satte vi at 2,9 millioner kroner av egne midler til formålet. Hovedutvalg for næring får en egen sak om bevilgning for 2019 til RFF og DistriktForsk.

Hovedutvalg for næring får en egen sak om budsjett for regionale utviklingsmidler 2019.

Foreløpig budsjetttramme for regionale utviklingsmidler for 2019 ser slik ut:

	Vedtatt 2018	Foreløpig 2019	Merknad
Eksterne midler:			
KMD, regionale utviklingsmidler	100 430 000	73 400 000	Foreløpig tilsagn 8.10.2018
KMD, omstilling Lierne, årets bruk av fond på 30 millioner kroner	6 000 000	4 800 000	Fond bevilget i statsbudsjett 2015
Landbruks- og matdepartementet (RK-midler*)	2 198 000	2 198 000	Anslag
Forskningsrådet (FORREGION)	5 100 000	5 100 000	Anslag
SUM eksterne midler	113 728 000	85 498 000	
Egne midler TRFK:			
Opptjente renter, KMD-midler 2018	3 525 000	3 000 000	Anslag
"Utbytte" vedr. Innovasjon Norges utlånsvirksomhet TRFK	0	2 200 000	Mottatt i 2018, for regnskapsåret 2017
"Utbytte" vedr. Innovasjon Norges utlånsvirksomhet STFK	1 273 000	0	Mottatt i 2017, for regnskapsåret 2016
Ekstrabevilgning fra Fylkestinget	15 000 000	0	
Inndragninger fra tidligere tilsagn	1 763 000	3 000 000	Anslag
Konsesjonskraftmidler	2 000 000	15 000 000	
Rentebufferfond STFK	4 500 000	0	Avsetningen av avkastning til formålet videreføres ikke
Egne midler NTFK	19 900 000	0	
Egne midler TRFK	0	6 500 000	Tiltak tilsvarende 13,4 millioner kr er flyttet over til driftsbudsjett 2019
Regionalt utviklingsfond TRFK	0	15 000 000	Egne vedtekter
Marint utviklingsfond	7 000 000	7 000 000	Øremerket marint, jfr. egne vedtekter
Midler mottatt fra Havbruksfondet	0	20 000 000	TRFK mottok kr 76,9 millioner fra Havbruksfondet i 2018.
SUM egne midler TRFK	54 961 000	71 700 000	
SUM regionale utviklingsmidler	168 689 000	157 198 000	

6.2.3 Plan

Drift

Planseksjonen effektiviserer virksomheten som følge av sammenslåingen. Overføring av oppgaver vil ha betydning for antall ansatte og behovet for ny kompetanse og kapasitet. Vi har enda ikke oversikt over hvordan dette vil slå ut.

Det er viktig å ha tilstrekkelig økonomisk handlingsrom i budsjettet til å utarbeide kunnskapsgrunnlag i arbeidet med regional planstrategi, regional plan for arealbruk og strategi for klimaomstilling.

Virkemidler

Fylkeskommunen skal fortsatt ha ansvar for vannforvaltningen. Fylkeskommunen forvalter 1,6 millioner kroner (2018) på vegne av Miljødirektoratet, som skal gå til etablering av vannområdekoordinatorstillinger i kommunene. Beløpet er redusert med ca. 30% etter 2016. Vi har ikke avsatt andre midler til å opprettholde tilskuddet. Vannområdene er stort sett organisert med en vannområdekoordinator i 50% stilling hvor fylkeskommunen og kommunene til nå har finansiert halvparten av stillingen hver.

For å sikre god vannforvaltning og rent vann til næringsutvikling innenfor akvakultur og annen næringsmiddelindustri, er det viktig at fylkeskommunen søker å prioritere dette arbeidet når staten ikke bidrar med nok midler. Fylkesrådmannen erfarer at det er behov for å videreføre ordningen med en vannområdekoordinator pr vannområde i 50% stilling, for en fortsatt forsvarlig vannforvaltning i kommunene. Totalt tilsvarer dette et finansieringsbehov på ca. 2,5 millioner kroner pr. år. Fylkesrådmannen har ikke funnet rom for dette innenfor budsjettrammen.

Fylkeskommunen forvalter 800 000 kroner til vilttiltak på vegne av Miljødirektoratet, som fordeles etter søknad fra ulike organisasjoner.

Innenfor klimaområdet er det ikke avsatt midler i driftsbudsjettet til å bidra til ulike prosjekter og satsinger i kommunene. Tidligere år har slike satsinger vært finansiert av engangsbevilgninger fra fylkestinget. Fylkesrådmannen har ikke funnet rom for å prioritere dette innenfor driftsrammen i økonomiplanperioden.

Det er også behov for bevilgninger for å legge til rette for en søknadsbasert ordning for opprydding av marin forsøpling. Fylkesrådmannen har ikke funnet rom for å prioritere dette innenfor budsjett-rammen i økonomiplanperioden. I tråd med fylkestingets vedtak i behandlingen av interpellasjon 21/18 vil fylkesrådmannen komme tilbake med en sak om hvordan Trøndelag fylkeskommune kan ta en mer aktiv rolle for å fjerne marin forsøpling i hele fylket.

6.3 Strategier og prioriteringer

6.3.1 Kulturminner

Regional kulturminneplan

Fylkeskommunen ser behov for en regional kulturminnepolitikk uttrykt i en regional plan. Denne prosessen henger nært sammen med planseksjonens arbeid med Regional plan for arealbruk, og de to seksjonene vil se på hvordan prosessene kan sees i sammenheng. Planarbeidet skal lede fram til klare, felles målsetninger og satsninger og identifisere hvilke kulturminner som har regional og nasjonal interesse. Dette vil øke kvaliteten, effektiviteten og forutsigbarheten for kommuner, eiere og andre aktører så vel som fylkeskommunen. Det vil også muliggjøre økt mobilisering når det gjelder verdiskaping med basis i kulturminner.

Arbeidet skulle i henhold til økonomiplan 2018-2021 starte i 2018. På grunn av manglende kapasitet var ikke dette mulig, og oppstart er utsatt til 2019. Utsettelse gir også større muligheter for å inkludere nye oppgaver fra Riksantikvaren, samt nye kommuner i planen.

Digitalisering

I 2018 gjennomførte kulturminner digitalisering av saksbehandlingen av arkeologiske kulturminner samt arkeologisk feltarbeid. Vi ser en umiddelbar effekt i form av effektivisert saksbehandling, og forventer også en langsiktig effekt i form av at kunnskap om kulturminnebestanden i fylket produseres fortløpende som en del av saksbehandlingen. Arbeidet fortsetter i 2019 og utvides til saksbehandlingen av nyere tids kulturminner. Det er aktuelt å investere i system for digitalisering av nyere tids kulturminnedata innenfor driftsrammen. Behovsanalyser startes opp høsten 2018, som grunnlag for valg av system i 2019.

Kulturminnekompetanse i kommunene

Kommunene er myndighet etter plan- og bygningsloven og har dermed ansvar for å ivareta de fleste kulturminner. Dette krever at kommunene har tilgang på kulturminnekompetanse. Mange kommuner har lite slik kompetanse, og er dermed avhengige av oppfølging fra fylkeskommunen. Det kan også resultere i at fylkeskommunen tidvis må opptre som førstelinje for oppgaver det ikke er naturlig at regionalt nivå skal være førstelinje for. En sentral oppgave for fylkeskommunen er derfor å bidra til å øke kommunenes kulturminnekompetanse, slik at de blir i stand til å ta sitt ansvar som lokale kulturminneforvaltere.

Første steg er å utarbeide lokale kulturminneplaner (KIK). Planene gir både kommunene og fylkeskommunene kunnskap om kulturminner i kommunen og legger grunnlag for kunnskapsbasert og effektiv kulturminneforvaltning både på lokalt og regionalt nivå.

Det er et nasjonalt mål at alle kommunene vedtar kulturminneplan innen 2020. Riksantikvaren har så langt bidratt med 100 000 kroner i tilskudd til kommuner som lager slik plan. Ved hjelp av tilskudd fra RA satte TRFK i 2018 av 50 % stilling til veiledning av kommunene i planarbeidet. Det er behov for å opprettholde innsatsen i 2019 og 2020, og se arbeidet i sammenheng med regional plan. På grunn av den samlede kapasiteten i seksjonen ble den økte innsatsen utsatt til høsten 2018.

Flere kulturminneforvaltere i kommunene er også viktig for å styrke førstelinjetjenesten. Siden 2015 har både Fosen- og Orkdalsregionene med stimuleringsmidler fra fylkeskommunen fått på plass kulturminnekompetanse. Fylkeskommunen mener ordningen fungerer og at den bør brukes i flere regioner, i første omgang i verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen. I Handlingsprogram for regionalplan for Røros bergstad og Circumferensen 2019-2021 er ett av tiltakene å utrede mulighetene for å etablere en slik stilling. Det er behov for å sette av 200 000 kroner i 2019 og 2020 i stimuleringsstilskudd for å få på plass en slik stilling. Fylkestinget har tidligere finansiert slike satsinger Fosen- og i Orkdalsregionene gjennom engangsbevilgninger.

Trehusbyen Levanger er under fredning som kulturmiljø. Fylkeskommunen har fått signal om at fredningen blir vedtatt høsten 2018. Etter modell fra samarbeidet med Vikna kommune om Sør-Gjæslingan vil fylkeskommunen inngå et samarbeid med Levanger kommune om en bygningsvern håndverker tilknyttet trehusbyen. Fylkeskommunen har varslet kommunen om at vi vil finansiere inntil en 50% stilling tilknyttet kulturmiljøet under forutsetning av at Levanger kommune stiller med kontorfasiliteter. I inneværende år er det avsatt 200 000 kroner til en slik stilling. Det er behov for å doble dette beløpet i 2019. Tilsetting vil skje når fredningen er vedtatt og fylkeskommunen har fått delegert forvaltningsansvaret fra Riksantikvaren.

Kulturminner som ressurs og verdiskaper

Seksjonen vil fortsatt legge til rette for aktiv formidling og bruk av kulturarven for bærekraftig samfunnsutvikling. De kommende årene satser fylkeskommunen særlig på Bergkunstreisen, Kongevegen over Dovre og Vangfeltet.

Fylkeskommunen ønsker å ta initiativ til en tverrfaglig programsatsing på kulturminnebasert reiseliv. Programmet *Historienes Trøndelag* er en satsing for å koordinere og samordne initiativ relatert til kulturminner/ historiene i Trøndelag sett i sammenheng med verdiskaping og reiseliv. *Historienes Trøndelag* starter opp med utgangspunkt i tre piloter som allerede er initiert: Kulturminnereisen, Historiske Trondheim og Bergkunstreisen. Målet er å bruke de tre initiativene som piloter for å teste ut ulike løsninger og modeller.

Fylkeskommunen vil:

- Starte arbeidet med en regional plan for kulturminner i 2019.
- Bygge opp kapasitet og kompetanse til å ta imot nye oppgaver fra Riksantikvaren.
- Fortsette HMS-arbeidet for en styrket regional kulturminneforvaltning.
- Effektivisere forvaltningen gjennom digitalisering.
- Øke kulturminnekompetanse i kommunene gjennom.
- Prosjektet «Kulturminner i kommunen» .
- Tilrettelegging for flere kulturminneforvaltere i kommunene i Circumferensen.
- Følge opp utvalgte kulturminner og kulturmiljø med skjøtsel, tilrettelegging og formidling i samarbeid med kommuner, frivillige, eiere osv.
- Etablere Historienes Trøndelag - programsatsing for kulturminnebasert reiseliv.

6.3.2 Næring

Innovasjon og verdiskaping

Næringshager og inkubatorer er viktige brikker i innovasjonssystemet. De fungerer litt ulikt i ulike deler av Trøndelag. Næringshagene har fått oppgaver om å bidra til økt verdiskaping i bedriftene i «sin» region. I de deler av Trøndelag hvor næringshagene ikke er representert, vil et slikt tilbud mangle, hvis ikke kommunene er i stand til å ta en tilsvarende rolle.

Næringsutvikling handler også om samfunnsutvikling. Det er derfor viktig å se helhetlig og tverrfaglig på sammenhengene mellom næring og øvrige samfunnsområder.

Bioøkonomi

Bioøkonomi er verdiskaping basert på bærekraftig utnyttelse av fornybare ressurser. Jord- og skogbruk har stor betydning for verdiskaping, sysselsetting og bosetting i Trøndelag, spesielt i distriktene. Melk- og storfekjøtt er den aller viktigste produksjonen, målt i både sysselsetting og verdiskaping. En produksjonsøkning må kunne skje på en klima- og miljøvennlig måte, fortrinnsvis gjennom bruk av egne ressurser som grovforproduksjon og beite. Driftsenhetene blir stadig større og arbeidskraft erstattes med teknologi.

Skog- og trenæringen er en stor verdiskaper både nasjonalt og regionalt. Råstoff fra skogen har mange mulige utnyttingsmåter. Størst verdiskaping ligger i bearbeiding av råvaren, enten knyttet til spesialprodukter fra en industriell bearbeiding, eller ved bruk av tre i bygg og interiør. Økt satsing på utvikling av nye produkter gjennom FoU og innovasjon er derfor viktig. Samtidig må eksisterende og ny industri ha tilgang til nok råstoff framover.

Det er reindrift i 34 av 47 kommuner i Trøndelag. Det er 69 siidaandeler fordelt på ti reinbeitedistrikt, med ca. 350 reineiere. Antall rein i vårflokk pr 31.03.2018 er 28 000. Slakteuttak siste driftsår (2017/18) er på 314 tonn.

Bioøkonomi er ett av fem satsingsområder i *Strategi for innovasjon og verdiskaping*. I tillegg vil lokalprodusert mat både fra jordbruk og reindrift være en viktig brikke innenfor opplevelsesnæringene. Fylkeskommunen tar en ledende rolle innenfor begge disse områdene.

Sirkulærøkonomi

Sirkulærøkonomi har som mål at ressurser forblir i økonomien lengst mulig gjennom redusert råvarebruk, avfall, utslipp og energi. Innovasjonspotensialet i Trøndelag ligger i å utvikle samarbeid, forretningsmodeller og muliggjørende teknologi slik at ressursene utnyttes lengst mulig i verdikjeden. Fylkeskommunen bidrar til koblinger på tvers av verdikjeder og kobling med teknologimiljøene for å finne nye forretningsområder i regionen. Dette innebærer å styrke fokuset på næringsutvikling innenfor sirkulær økonomi. Fylkeskommunen deltar i flere internasjonale prosjekter.

Etablering av Thamsklyngen en industriell symbiose hvor tradisjonell prosessindustri gjennom samarbeid med andre, bidrar til å sette Trøndelag på kartet som en region hvor sirkulær økonomi er en viktig drivkraft for næringsutvikling.

Avfallsaktørene i fylket ønsker å etablere en lokal klynge som skal bidra til økt verdiskaping gjennom samarbeid i bransjen og ikke minst med regionens sterke FoU miljø.

I mineralnæringen er det et potensial for økt verdiskaping. For å bidra til å utnytte dette har fylkeskommunen i samarbeid med NGU etablert et 3-årig prosjekt.

Havrommet

Rapporten *Verdiskaping basert på produktive hav i 2050* peker på et betydelig potensial for økt verdiskaping i de marine næringene i Norge. Vekstambisjonen fordrer ekspansjon innenfor eksisterende teknologier, men og innovasjon mot nye teknologier knyttet til etablerte og nye bærekraftige oppdrettsformer. Trøndelag er særdeles godt posisjonert her med en betydelig leverandørindustri og sine sterke kunnskapsmiljøer.

Økt produksjon av sjømat betinger oppskalering av infrastruktur for transport og kommunikasjon.

Fiskeriene har også en sentral plass i enkelte kystområder i Trøndelag. Fiskerinæringen i Trøndelag er sammensatt og har sterke miljøer på flere områder. Vi har sterke havfiskemiljøer innen torske-sektoren og i foredlingsindustrien, men også miljøer som har en svakere stilling. Å opprettholde mottaksstruktur, muligheter i kombinasjon mot andre næringer og rekruttering er sentrale utfordringer. Fra 2020 overføres ansvaret for de statlige fiskerihavnene til fylkeskommunene. Pr. i dag er det 87 slike fiskerihavner i Trøndelag, men ikke alle er i drift.

Fylkeskommunen har konkrete oppgaver knyttet til deler av havbruksforvaltningen. Det er svært viktig at vi opprettholder tilstrekkelig kvalitet og kompetanse på dette området.

Smarte Samfunn

Utviklingen innenfor digitalisering og automasjon skjer svært raskt, og vil påvirke samfunnet sterkt. Det er avgjørende for næringslivet og offentlig sektor å følge med i denne utviklingen. Fylkeskommunen skal ta en koordinerende og tilretteleggende rolle. Det bærende element er å bidra til kompetanse og kapasitetsutvikling til å skape nye, bærekraftige produkter og forretningsmodeller på tvers av tradisjonelle bransjer.

Oppbygging av digital kompetanse i mikro-, og småbedrifter gjennom prosjektet *Industri 4.0 Trøndelag*, vil være en viktig regional utviklingsoppgave. Fylkeskommunen skal videre bidra til tjenesteutvikling i et digitalt perspektiv i kommunene i Trøndelag gjennom å videreføre vår ressursinnsats knyttet til DiguT – Digitaliseringsutvalg Trøndelag. DiguT er et firepartssamarbeid mellom fylkeskommunen, Fylkesmannen, KS og kommunene i Trøndelag.

Opplevelsesnæringer

Både etterspørselen etter og tilbudet av opplevelser vokser, globalt, nasjonalt og regionalt. I tråd med nasjonal politikk har opplevelsesnæringer fått egne strategi- og tiltakspunkter i strategien *Et verdiskapende Trøndelag*. Opplevelsesnæringerne, en kobling mellom reiselivet, opplevelser basert på mat, natur, kultur og større arrangementer er viktig for den økonomiske verdiskapingen i Trøndelag. Reiselivet er en viktig motor i dette arbeidet.

Konsum av opplevelser er en global tendens som går på tvers av bransjer, og som berører mange verdiskapingsperspektiv. Innenfor næringsområdet er det den økonomiske verdiskapingen som er vektlagt. Deler av opplevelsesnæringerne omfatter også områder som har kulturell og miljømessig verdiskaping som mål. Opplevelsesnæringsområdet behøver derfor et sterkt fokus på tverrfaglig samhandling, kunnskaps- og kompetansebygging, samordning og innovasjon. Fylkeskommunen vil utvikle et kunnskapsgrunnlag for deretter å angi tydelige retningsvalg og prioriteringer for feltet. Det er viktig for å kunne utvikle området med bakgrunn i de ressurser vi har, våre styrker og muligheter, og i tråd med trender og markedet. Det er nødvendig å fokusere på utvikling av en mer bærekraftig opplevelsesnæringer.

Kompetanse

I Trøndelag har det vært jobbet med en regional kompetansestrategi det siste året. Arbeidet er sektorovergripende og har vist seg både omfattende og ressurskrevende. Kompetansestrategien og handlingsprogrammet legges fram for fylkestinget i 2019. Kompetansestrategi for Trøndelag skal bidra til bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse og arbeidskraft gjennom forpliktende samarbeid mellom arbeidsliv, offentlig sektor og utdanningsaktørene.

Fylkeskommunen vil være pådriver i arbeidet og vil etablere et Kompetanseforum Trøndelag som skal være partnerskap på fylkesnivå med ansvar for kompetansepolitikk i fylket.

Internasjonalisering

Internasjonalt arbeid er en viktig del av samfunnsutviklerollen noe som påpekes i Prop. 84 S (2016-17). Stortinget ønsker å styrke fylkeskommunens rolle i europeisk samarbeid og det pekes på at fylkeskommunen har en viktig rolle med tanke på mobilisering og samordning gjennom nettverk og partnerskap. Arbeidet er integrert i de fleste avdelingene i fylkeskommunen. Fylkeskommunen vil derfor utarbeide et handlingsprogram for fylkeskommunens internasjonale arbeid.

Interreg, Horisont 2020 og Erasmus+ er viktige programmer som aktører i fylket er sterkt engasjert i. Deltakelse i europeiske prosjekter gir regionens aktører direkte tilgang til forskningsfronten, bidrar til kunnskap om og innsikt i beste praksis i innovasjonsarbeidet i Europa. Fylkeskommunen skal koordinere og fasilitere arbeidet i regionen. Prosjektene bidrar også indirekte til finansiering av utviklingsarbeid i regionen. Fylkeskommunen må legge til rette for at regionalt næringsliv, kommuner og organisasjoner kan ta aktivt del i internasjonale organisasjoner og i internasjonalt prosjektsamarbeid. Vi prioriterer internasjonal innsats innenfor vedtatte satsingsområder og der internasjonalt engasjement har en klar merverdi.

Sammen med de øvrige medlemmene av Trøndelags Europakontor, utarbeider fylkeskommunen en strategi for kontorets bidrag til internasjonalisering av Trøndelag.

FoU

Forskning og utvikling er viktige drivkraft for innovasjon og verdiskaping både i privat og offentlig sektor. Det er behov for nye og smartere løsninger og mer effektiv og bærekraftig bruk av ressursene innenfor en rekke områder. Trøndelag har med sine internasjonalt ledende forsknings- og universitetsmiljø, en unik mulighet til å gå i spissen i forsknings- og innovasjonsarbeidet. En kjerneutfordring i arbeidet med å få til mer FoU i regionen er imidlertid knyttet til arbeidet med å spre FoU-aktiviteten.

DistriktForsk er Trøndelag sitt lavterskeltilbud for bedrifter med liten forskningserfaring. Prosjektet er et samarbeid mellom fylkeskommunen og Forskningsrådet. I DistriktForsk benytter vi fylkets innovasjonsselskaper og klynger som kompetansemeglere. Deres oppgave er å veilede og koble bedrifter mot relevante forskningsmiljø og utvikle gode prosjektideer.

Et mobiliseringsprosjekt á la DistriktForsk for kommunene, vil kunne bidra til flere gode prosjekter. Det er viktig at kommuner uten forskningserfaring får mulighet til å styrke egen innovasjonskraft og FoU-kompetanse. I dag finnes det ikke et nasjonalt lavterskeltilbud for kommunal sektor, men på et høyere nivå, FORKOMMUNE. Fylkeskommunen vil vurdere å sette av regionale utviklingsmidler til denne satsingen.

DistriktForsk og Regionalt Forskningsfond (RFF) har som formål å mobilisere og kvalifisere nye og flere aktører til forskningsbasert innovasjon, og skal være et «springbrett» inn mot nasjonale og internasjonale forskningsprogrammer.

Økt innsats på FoU-området forutsetter imidlertid at FoU-teamet styrkes med flere ressurser. Vi ser også behov for økte ressurser som følge av at vi neste år vil starte arbeide med å forberede oppløsningen av RFF Midt-Norge.

Fylkeskommunen vil:

- Arbeide for god utviklingskapasitet og utviklingskompetanse i arbeids- og næringslivet.
- Lete etter muligheter på tvers av ulike bransjer der Trøndelag har sin styrke.
- Sammen med relevante aktører utvikle et effektivt innovasjonssystem i Trøndelag.
- Engasjere oss som partner i FoU-miljøenes satsinger innenfor prioriterte områder.
- Delta i internasjonale samarbeidsprosjekter som bidrar til å styrke regionale satsinger, samt være en døråpner for øvrige aktører i regionen som vil arbeide internasjonalt.
- Være en tilgjengelig partner for kommunene i deres arbeid med tilrettelegging for næringslivet, med et spesielt fokus på FoU og fornybare ressurser.
- Legge til rette for og bidra til koblinger på tvers av verdikjeder og kobling med teknologimiljøene for å finne nye forretningsområder i regionen.
- Arbeide for at Trøndelag skal kunne nå målet om å bli Nord-Europas matregion nr. 1 gjennom å ha et spesielt fokus på matproduksjon.
- Ta en tydeligere samfunnsutviklerrolle på landbruksområdet med bakgrunn i nye oppgaver.
- Utarbeide handlingsprogram for fylkeskommunens internasjonale arbeid.
- Delta som partner i FoU-miljøene sine satsinger innen digitalisering, sirkulær- og bioøkonomi.
- Etablere et FoU-lavterskeltilbud for kommunene.
- Få på plass en ny organisering av det regionale forskningsfondet fra og med 2020.
- Styrke dialogen med universitetene og etablere en møteplass/samhandlingsarena der kompetansemeglerne og fagmiljø ser på mulighetene for nye student- og forskningsprosjekt.

6.3.3 Plan

Et helhetlig plansystem er viktig for å knytte overordnede planer og strategier sammen med den daglige virksomheten gjennom økonomiplanen. Dette er et ansvar for alle avdelinger og samhandling samt gode interne prosesser er viktig for å lykkes. Vi vil etablere et eget internt forum for samordning og en veileder for planlegging i Trøndelag fylkeskommune i 2019.

Fylkeskommunen har som regional planmyndighet, anledning til å utarbeide regionale planer som skal forankres hos og forplikter statlige myndigheter og kommuner. Gode regionale prosesser er avgjørende for å utøve samfunnsutviklerrollen.

Viktige planoppgaver

Regional planstrategi

Fylkeskommunen skal utvikle *Regional planstrategi 2020 – 2024 (Regional utviklingsplan)* i 2019. Regional planstrategi skal bli en regional utviklingsplan med prioriterte mål og strategier.

Regional plan for (bærekraftig) arealbruk

Fylkeskommunen skal utarbeide *Regional plan for arealbruk for Trøndelag* i samarbeid med Fylkesmannen, kommunene og statlige etater for å samordne arealpolitikken i Trøndelag på tvers av kommuner/regioner. Fylkestinget sender planprogrammet på høring i desember 2018. Plandokumentet blir utarbeidet i 2019.

Planmyndighets- og planveilederrollen

Gjennom et KS-FoU-prosjekt fylkeskommunen deltar i, skal vi videreutvikle planmyndighets- og planveilederrollen. Vi ønsker å få på plass et koordinert plansystem med bedre samordning mellom planstrategi, regionale planer, handlingsprogram, fylkeskommunens økonomiplan og bruk av avtaler.

Strategi for klima(omstilling)

Fylkeskommunen skal sammen med Fylkesmannen, statlige etater, kommunene og næringslivet, utarbeide kunnskapsgrunnlag for og en *Strategi for klimaomstilling for Trøndelag* i 2019.

Universell utforming

Fylkeskommunen koordinerer arbeidet med universell utforming internt og samordne eksternt.

Oppfølging av regionale planer

Fylkeskommunen vil videreføre samarbeidet med Hedmark og Oppland om *Regional plan for Forollhogna og Dovrefjell* og våre felles fjellområder. Dette krever årlig avsetning på 100 000 kroner innenfor budsjettammen for hvert av handlingsprogrammene.

Utvikling av samarbeidsmodeller i regionrådene

Fylkeskommunen deltar politisk og administrativt i regionrådene og utvikler nye samarbeidsmodeller i dialog med dem. Samarbeid og samordnet innsats over kommunegrenser, blant annet gjennom kommuneoverskridende planer, er viktig innenfor mange samfunnssektorer.

Det er flere kommuner i Trøndelag som identifiserer seg som fjellkommuner. Det finnes et nasjonalt fjellnettverk for Sør- og Midt-Norge som arbeider for livskraftige bygder i fjellområdene. Fylkesrådmannen vil fremme en egen sak hvor vi vurderer om fylkeskommunen skal delta i fjellnettverket og hvilken rolle vi skal ha.

Utvikling og bruk av GIS i forvaltningen

Geografiske Informasjonssystemer (GIS) benyttes av alle avdelingene i fylkeskommunen blant annet som grunnlag for digitalisering av skoleskyssordningen og som bidrag til enklere saksbehandling.

Utvikling av statistikk og kunnskapsgrunnlag

Fylkeskommunen skal utarbeide et kunnskapsgrunnlag for regional og kommunal planlegging. Kunnskapsgrunnlaget inneholder fylkesstatistikk inklusiv en folkehelseoversikt og analyser av regionale utfordringer. Statistikken oppdateres kontinuerlig.

Planforvaltning og -veiledning

Planforvaltning er en sentral oppgave for fylkeskommunen som vil si å svare ut kommunale planer. Fylkeskommunens rolle er å gi kommunene tilbakemelding om nasjonale og regionale føringer som skal legges til grunn i planarbeidet og samtidig bidra til at planmateriale ivaretar de krav som stilles til prosess og plangrunnlag. Fylkeskommunen har en viktig veiledningsrolle overfor kommunene i deres planarbeid. Vi bidrar både i utvikling av prosesskompetanse og har etablert plannettverk sammen med Fylkesmannen.

Planforum er en viktig arena hvor kommunene presenterer sine foreløpige planer overfor statlige myndigheter og fylkeskommunen. Ordningen evalueres jevnlig for å sikre god og effektiv prosess.

Miljø

Vannforvaltning

Fylkeskommunen skal fortsatt ha ansvar for vannforvaltningsarbeidet og starter revisjon av *Regional vannforvaltningsplan* i 2019.

Viltforvaltning

Fylkeskommunens viktigste oppgave i viltforvaltningen er å være en god støtte for kommunene, utvikle et godt kunnskapsgrunnlag for bestandsvurderinger for høstbare arter, sikre kompetanseheving og samordning. Det er en utfordring å utvikle gode tiltak for å redusere antall viltpåkjørsler. I 2019 må vi få på plass en ny finansieringsordning for blant annet rydding av skog.

Plast

FN har vedtatt en nullvisjon om utslipp av plast og mikroplast. Det er behov for en global dugnad for opprydding av marin forsøpling. I tråd med fylkestingets vedtak i behandlingen av interpellasjon 21/18 vil fylkesrådmannen komme tilbake med en sak om hvordan Trøndelag fylkeskommune kan ta en mer aktiv rolle for å fjerne marin forsøpling i hele fylket.

Hvert år forsvinner store mengder mikroplast fra kunstgressbanene og utgjør en stor forurensningskilde i våre vassdrag. Prosjektet Kunstgress 2021, som omtales i kap 7.3.2 Folkehelse, idrett og frivillighet, kan bidra til å redusere spredning av gummigranulat (mikroplast), redusere avrenning av tungmetaller, samt redusere materialstrømmen.

Klima

Fylkeskommunen har etablert Klimaråd Trøndelag. Fylkeskommunen, Fylkesmannen og KS sikrer gjennom Klimarådet koordinering og målretting av klimaarbeidet. Reduksjon av klimagasser og økt klimatilpasning er de viktigste satsingene. Vi skal sammen med klimapartnerskapet utarbeide Strategi for klimaomstilling som verktøy for hele fylket. Strategien skal være førende for klimaplaner og handlingsprogrammer i kommunene, og skal gjøre det lettere for kommunene å sette mål og retninger i egen kommune.

I flere politiske vedtak, sist i fylkesting-vedtak 119/18, er det pekt på nødvendigheten av å få på plass et klimabudsjett for fylkeskommunen. Blant annet er det i vedtaket vist til at innsatsområder for «opptak og binding av klimagasser», samt «produksjon av ren energi» må etableres som en del av klimastrategi, planer og klimabudsjett.

Fylkeskommunen vil:

- Utarbeide kunnskapsgrunnlag for en ny regional planstrategi for 2020 – 2024.
- Utarbeide Strategi for klimaomstilling i Trøndelag.
- Utarbeide Regional plan for arealbruk i Trøndelag.
- Utarbeide planprogram og revidere Regional plan for vannforvaltning.
- Utvikle et helhetlig plansystem og en veileder for utarbeidelse av planer og strategier.
- Utvikle videre samarbeidsmodeller for vår samhandling med regionrådene.
- Ha gode løsninger for planforum slik at kommunene har en god arena for tidlig dialog med statlige og regionale myndigheter.
- Være utviklingsorientert i vår veiledningsrolle mot kommunene.
- Være pådriver i klimarelaterte spørsmål.
- Få på plass en ordning som bidrar til opprydding av marin forsøpling på kysten.
- Få på plass en ordning som ivaretar tiltak mot viltpåkjørsler

6.4 Forslag til tallbudsjett

Drift

Tjenester (1000 kroner)	Bud 2018	Bud 2019	ØP 2020	ØP 2021	ØP 2022
700-719 Nærings- og bostedsutvikling	100 555	145 718	114 928	114 716	114 504
711 Konesjonskraft	-2 052	-15 083	-5 083	-5 083	-5 083
740-799 Kulturaktivitet	16 581	17 210	17 032	16 988	16 943
800-899 Finansiering	0	-44 200	-24 000	-24 000	-24 000
Plan og næring	115 084	147 845	126 876	126 620	126 364

Post 700-719 omfatter drift av planseksjonen og næringsseksjonen

Post 711 omfatter bruk av konsesjonskraftinntekter til regional næringsutvikling

Post 740-799 omfatter drift av kulturminneseksjonen

Post 880 omfatter bruk av inntekter fra Havbruksfond, Marint utviklingsfond, regionalt utviklingsfond til regional næringsutvikling samt «utbytte» vedrørende Innovasjon Norges utlånsvirksomhet

KAPITTEL 7

KULTUR OG FOLKEHELSE

7 Kultur og folkehelse

7.1 Mål og ambisjoner

Kulturstrategi for Trøndelag er under utvikling og det planlegges vedtak i juni 2019. Mål og ambisjoner for fylkeskommunens innsats på kultur og folkehelseområdet er basert på Trøndelagsplanens overordnede målsettinger:

- Bidra til en samfunnsutvikling som fremmer helse, utjevner sosiale forskjeller i helse og samfunnsdeltakelse og skaper gode sosiale og miljømessige forhold knyttet tett opp til fylkesplanens innsatsområde bolyst og livskvalitet.
- Et tilgjengelig og profesjonelt kulturtilbud for alle.
- Bidra til å støtte opp under den kulturelle egenaktiviteten, den kulturelle grunnmuren og infrastrukturen i lokalsamfunn.
- Bidra til å understøtte den kulturelle egenaktiviteten i alle lokalsamfunn og den kulturelle grunnmuren og «infrastrukturen».
- Bidra til vekst i kulturbasert næringsliv og reiseliv basert på kulturattraksjon.
- Bidra til en aktiv og inkluderende frivillighetssektor.
- Bidra til utjevning av sosial ulikhet i kulturell og frivillig deltagelse.

Fylkeskommunens rolle for å bidra til å oppfylle ambisjonene er flerdelt:

- (Del)eier og tilskuddsgiver for ulike kulturinstitusjoner og muséer.
- Tilskuddsgiver overfor institusjoner, fylkesorganisasjoner og frivillig kultur- og idrettsliv.
- Prioritering og fordeling av statlige tilskudd overfor idrett, friluftsliv, og kulturbygg.
- Gjennom å understøtte kommunenes kultur-, folkehelse og bibliotekutvikling.
- Gjennom en del egne driftsoppgaver som kultur- og bibliotekbuss, den kulturelle skolesekken og kulturproduksjon gjennom fylkesmusiker-ordningen.
- Formidle innsikt i og oversikt over folkehelse- og kulturområdet gjennom systematisk innsamling, analyse og formidling av data og kunnskap.

7.2 Økonomisk situasjon

Rammen for kultur- og folkehelseavdelingen er samlet på 230 859 000 kroner.

Endringer fra 2018 – 2019:

- Kulturbudsjettet ble styrket med 3 millioner kroner til satsing på det frie kulturfeltet. Dette var en engangsbevilgning gitt for 2018 og er tatt ut av rammen for 2019.
- Innsparingskrav på 0,25% for 2019 som utgjør kroner 559 000.
- Helårsvirkning for drift av Kolstad arena lagt inn med 4 millioner kroner ekstra.
- Bortfall av tilskudd til Hunt 4 (avsluttes i 2018/vår 2019) på kroner 2 052 000.
- Vedtatt innsparing for 2019 i tråd med vedtak i økonomiplan 2018-2021 på kroner 1 151 000.

Fylkesrådmannen har lagt statsbudsjettet til grunn for den fylkeskommunale andelen av tilskuddet der det er avtalt fordeling mellom stat og region. Statlig tildeling til de institusjonene/ kulturaktørene som har søkt tilskudd fra Kulturrådet blir først kjent i desember 2018 (dermed vil justeringer kunne komme). Det er kun noen få aktører som har avtale om fordeling mellom statlig og regionalt nivå.

Fylkesrådmannen foreslår at rammene for de ulike tilskuddene holdes på opprinnelig 2018 nivå (før ekstratilførsel av 2,3 millioner kroner til kulturtilskudd som ble disponert fra engangsbevilgningen på 3 millioner kroner til satsing på det frie feltet). Erfaringene i et nytt samlet fylke er at aktiviteten er stor, og at budsjetttrammene gir begrensede muligheter for støtte sett i forhold til forventninger eksternt.

Av nye tiltak innenfor rammen er det lagt inn en fylkeskommunal andel til et FOU-prosjekt om alternativ til dagens kunstgressinnfyll.

Folkehelsesatsingen konsentrerer stor innsats om folkehelseprogrammet med kommunene som målgruppe. Uttrykt målsetting er at alle kommuner deltar, noe som vil utfordre rammene de nærmeste årene.

Budsjettforslag til de ulike institusjonene og aktivitetene er gjengitt i egne tabeller. Generelt søker mange av de faste institusjonene om økt bidrag fra regionen.

Det vises til innsparingskravet for de enkelte avdelinger i økonomiplanperioden. Fylkeskommunens kulturbudsjett har en relativt stor andel av budsjettet bundet i fordelingsavtaler med staten. Dette innebærer at det vil bli en gradvis sterkere prioritering av den profesjonelle delen av kulturen (institusjonene).

Kulturområdet har mange store utfordringer og trenger et investeringsløft både for driftsbygninger og -utstyr og for bevaringsverdige hus og gjenstander. Fylkeskommunens egne avsetninger og de statlige spillemidlene som fylkeskommunen disponerer utgjør et grunnlag, men ikke tilstrekkelige ressurser til å imøtekomme de reelle investeringsbehovene i feltet. Behovene for nybygg og større vedlikeholdsoperasjoner er stort innen flerbrukshus og spesialiserte bygninger for teater og annen scenekunst. Museumsfeltet melder om «alarmerende» behov for reparasjoner, vedlikehold og nybygg både for driftsbygninger og bygninger, bygningsmiljøer som i seg selv er museumsgjenstander. Generelt gjelder at behovet er større enn ressursene, og at alle prioriteringer må vurderes nøye.

Totalt er 1 million kroner ikke foreslått disponert på formål fra fylkesrådmannens side.

7.3 Strategier og prioriteringer

7.3.1 Kunst og kulturområdet

Museer og museumsutvikling

De museene i Trøndelag som finansieres med midler fra stat, fylkeskommune og kommune, blir drevet gjennom tre konsoliderte museumsorganisasjoner, dvs. felles driftsorganisasjon for flere museer. De er: Museet Midt, Stiklestad nasjonale kultursenter og Museene i Sør-Trøndelag (MiST). Trøndelag fylkeskommune er medeier og økonomisk bidragsyter til alle tre. I tillegg har vi Saemien Sijte, et samisk museum og kultursenter under Sametinget, som også mottar fylkeskommunal støtte. De øvrige museum er lokalmuseum.

Museenes største utfordring er bygningene – både de som rommer virksomhetene, dvs. samling, bevaring, forskning og formidling, og de som i seg selv er museumsgjenstander. Det er svært knappe midler til nødvendige utbedringer, vedlikehold og nybygg. Nybygg er påkrevet pga. plassmangel, forfall og slitasje på eksisterende bygg samt tekniske mangler i forhold til virksomhetens krav. Fylkeskommunens første prioritet er de konsoliderte museene. Fylkeskommunens prioriteringer må være basert på de konsoliderte museenes egne samlede prioriteringslister og søknader. Nytt museumsbygg ved Saemien Sijte er foreslått finansiert i statsbudsjettet for 2019 med oppstartsmidler.

Selskapskontroll av de tre konsoliderte enhetene vil være fullført sommeren 2019. Med det vil TRFK og øvrige eiere og bidragsytere til de konsoliderte museene ha et samlet grunnlag for å vurdere fremtidsrettede løsninger for museumssektoren organisatorisk og finansielt.

Fylkeskommunen vil:

- Styrke dialogen med øvrige eiere i de konsoliderte museenes driftsorganisasjoner.
- Forutsette at faglig og økonomisk-administrativt samarbeid mellom museene i regionen øker.
- Igangsette et utredningsarbeid for å bidra til gode fremtidige løsninger for museumsvirksomheten i Trøndelag. Sårbarhet og utviklingsmuligheter er element i dette arbeidet.

Barn og unge

Ung kultur møtes (UKM) er en kulturarena av, med og for ungdom. Lokalt, regionalt og nasjonalt møtes ungdommer på tvers av kulturuttrykk. Tilgjengelighet og aktivitet er sentralt for utvikling, deltakelse og mangfold i UKM. Samarbeidet om UKM på tvers av kommuner og andre organisasjoner må styrkes. TRFK må bidra med kompetanseutvikling og en attraktiv regional kulturarena for UKM gjennom UKMs regionfestival.

Fylkeskommunen vil:

- Styrke deltakelsen i UKM gjennom nye og bedre samarbeid på tvers av kommuner og andre organisasjoner.
- Videreutvikle UKM Regionfestival, slik at den er tilpasset den nye regionen.

Den kulturelle skolesekken – DKS

DKS skal gi elever i grunnskole og videregående skole et profesjonelt kunst- og kulturtilbud innen musikk, scenekunst, film, visuell kunst, litteratur og kulturarv. Det skal være relevant for målgruppen og bidra til realiseringen av skolens læringsmål. Det fordrer målrettet samarbeid med kommunene om kultursatsing for barn og unge, og at DKS er en attraktiv oppdragsgiver for utøvere i regionen. Trøndelag har en rik historie og en omfattende kulturarv, og her vil Den kulturelle skolesekken i Trøndelag ta en større rolle.

Fylkeskommunen vil:

- Utvikle DKS Arena som møteplass med kompetansehevende tiltak for lærere, kulturarbeidere og elever. Og gjennom ordinært DKS-program stimulere til økt arrangørkompetanse for mottaksapparatet i kommunene.
- Utprøve en nasjonal utviklingsarena for kulturarv på Stiklestad. I den forbindelse vil det gjennomføres et pilotprosjekt i 2019, etterfulgt av en evaluering.
- Øke tilfanget av gode relevante produksjoner til DKS.

Vrimmel

Vrimmel er en kunst- og kulturfestival som har gått på omgang i Namdalsregionen. Vrimmel skal bidra til kulturopplevelser og deltakelse for hele befolkninga. Som regionalt utviklingsprosjekt skal Vrimmel styrke samarbeidet mellom kommunene og bidra til kompetanseheving. Det skjer gjennom samordning av ressurser og partnerskap mellom offentlig sektor, frivillighet og næringsliv. Det er et mål at erfaringene fra prosjektet skal utvikles slik at de kan overføres til andre regioner i Trøndelag.

Fylkeskommunen vil:

- Videreføre Vrimmel.
- Videreutvikle Vrimmel som regionalt utviklingsverktøy.

Visuell kunst

Visuell kunst i Trøndelag lages av både profesjonelle og amatører. På formidlingssiden finnes et mangfold av visningssteder med offentlig hel- og delfinansierte museer, kunsthaller og kunstforeninger, samt kommersielt drevne gallerier.

Fylkeskommunen har innvilget treårig støtte til Trøndelag senter for Samtidskunst (TSSK) for perioden 2017 – 2019 til ekstrasatsing på «Kunst i offentlige rom». Erfaringene fra prosjektet, og eventuell videreføring, herunder Trondheim kommunes arbeid på feltet, må vurderes i løpet av neste år.

Trøndelagsutstillingen organiseres av TSSK. I samarbeid med DKS gir Trøndelagsutstillingen mange hundre skoleelever mulighet til å se samtidskunst, men innenfor dagens budsjetttramme kan utstillingen kun vises ett sted i tillegg til TSSKs lokaler i Trondheim. Det bør være et mål å få vist utstillingen flere steder i regionen.

Nettmagasinet *Artscene Trondheim* (AST) publiserer fortløpende kunstkritikk, intervjuer, kommentarer og essays om kunstoffentligheten i et trøndelagsperspektiv.

Fylkeskommunen vil:

- Vurdere erfaringene fra prosjekt "Kunst i offentlige rom" for eventuell videreføring.
- Forsterke arbeidet slik at det kan produseres og formidles kunst i hele regionen.

Samisk kunst, kultur og språkutvikling

Et mangfoldig, og allment tilgjengelig samisk kunst- og kulturliv av høy kvalitet bidrar til levende lokal- og bysamfunn. Utvikling av samiske kunst- og kulturaktiviteter og samiske kulturinstitusjoner er nødvendig for å få til dette.

Samiske festivaler og arrangement er viktige arenaer for synliggjøring, opplevelse og formidling. De er også viktige møteplasser for bruk og utvikling av samisk språk. Det må være et mål at det skapes flere slike møteplasser.

Skolene er en viktig arena for å styrke formidlingen av samisk kultur og kulturforståelse til barn og unge. Den kulturelle skolesekken, DKS, er et viktig middel for å få dette til.

Fylkeskommunen har sammen med andre parter ansvar for sikring og utvikling av det sørsamiske språket.

For samiskspråklige er det en grunnleggende rettighet å få bruke språket. I Trøndelag er sørsamisk en viktig kulturbærer som bidrar til språklig mangfold. Sørsamisk språk er inne i en bevarings- og revitaliseringsfase. Det gjør språkarbeidet svært viktig framover.

Fylkesbibliotekets arbeid for å oversette barnebøker til sørsamisk, samt fylkeskommunens kultur- og bibliotekbuss bidrar til å gjøre samisk språk, kultur og historie kjent synlig og kjent i fylket.

Fylkeskommunen vil:

- bidra til å sikre de etablerte samiske kulturfestivalene Raasten Rastah (Røros) og Tjaktjen Tjåanghkoeh (Snåsa) forutsigbare rammebetingelser og bidra til å skape flere møteplasser.
- arbeide for at det sørsamiske museet og kultursenteret Saemien Sijte får rammer til å utvikle seg i tråd med utviklings- og utbyggingsplanene.
- tilstrebe stor bredde i uttrykk og høy kvalitet i produksjonene med samisk innhold som Den kulturelle skolesekken skal tilby i fylket.
- arbeide for at de samiske språkene utvikles og synliggjøres gjennom å legge til rette for aktiv bruk av samiske språk på aktuelle arenaer og følge opp de tiltak knyttet til NOU 2016:18 *Hjertespråket*.

Norge i tusen – nasjonaljubileet 2030

Stiklestad Nasjonale kultursenter (SNK) har fått det nasjonale oppdraget med å forberede 2030-markeringen. I statsbudsjettet for 2018 ble det ikke stilt noen midler til rådighet for dette arbeidet. SNK er i ferd med å restrukturere arbeidet og søker fylkeskommunen om et bidrag til en stilling. Dette er lagt inn i forslag til tilskudd for SNK for 2019. Arbeidet bør også sees i sammenheng med Trondheim kommunes evt. søknad om å bli Europeisk Kulturhovedstad i 2030.

Fylkeskommunen vil:

- Understøtte arbeidet i regi av SNK inn mot nasjonaljubileet 2030 og den regionale markeringen.

Pilegrimssatsing

Trøndelag fylkeskommune er en viktig aktør for pilegrimsvirksomheten i Norge. Trondheim/Nidaros er det store pilegrimsmålet, og det er fortsatt behov for å utvikle infrastruktur i store deler av ledene gjennom fylket. Økonomien til det regionale pilegrimssenteret på Stiklestad er krevende. Det arbeides fortsatt med å skape en stabil drift av Nidaros pilegrimsgård.

Riksantikvaren og de fem involverte fylkeskommunene, er enige om å bidra til et prosjekt over to år som bistår Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) i arbeidet med å sikre implementering av den nylig godkjente Kystpilegrimsleia fra Egersund til Trondheim.

Fylkeskommunen vil:

- Fortsatt være en aktiv medspiller med kommunene i videreutvikling av pilegrimsledene, og bidra til dette gjennom aktiv deltakelse, prosjekttilskudd og driftstilskudd.

Musikk

Musikkfeltet i Trøndelag er stort og mangfoldig. Det omfatter ytringskultur og opplevelse, frivillighet, utdanning og næring. Musikkfeltet er en av de største arenaene for frivillig engasjement i fylket. Stor frivillig deltakelse er en indikator for gode samfunn. Terskelen for deltakelse bør derfor være lav. Den profesjonelle delen av musikklivet omfatter alt fra små selvstendige utøvere og næringsaktører (det frie feltet) til store institusjoner og festivaler. I tillegg har fylkeskommunen egne ansatte fylkesmusikere. Fylkesmusikerne bidrar til å senke de sosiale og geografiske tersklene for tilgang til profesjonell musikk. Samtidig er de en kompetanseressurs for frivilligheten lokalt (Diafon).

Trondheim symfoniorkester (TSO) ønsker å styrke sin rolle som hele Trøndelags symfoniorkester og opera/musikkteater. Det vil bidra til å tilgjengeliggjøre symfoniske konserter på profesjonelt nivå i regionen.

Trondheim vokalensemble (TVE) får statlig støtte fra Norsk Kulturråd (NK). TVEs målsetting er å ha 16 sangere, men tilskudd fra Norsk Kulturråd har i de siste årene gått ned, og det er nå rom for 12. Fylkeskommunen har tidligere uttalt at kor er viktig for TSOs operasatsing og det gir mulighet for utvikling av profesjonelle sangere i regionen.

I tillegg til det frivillige musikkfeltet og det profesjonelle musikkfeltet finnes det aktører i regionen som kombinerer disse, for eksempel Opera Trøndelag.

Fylkeskommunen vil:

- Styrke ordninger som senker terskler for deltakelse i musikklivet, gjennom blant annet barnehagekonserter og fylkesmusikerne.
- Styrke tilgangen til opplevelser, samarbeid og kompetanseutvikling gjennom utviklingsprosjekt som Diafon i Namdalen.

- Styrke det frivillige og det frie profesjonelle musikkfeltet.
- Bidra til at Trondheim symfoniorkester får en økt regional tilstedeværelse.

Film og audiovisuelle uttrykk

Det er historisk høyt aktivitetsnivå i filmbransjen i Trøndelag. Trønderske filmer gjør suksess både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Det er viktig å utnytte de positive tendensene og bygge videre på mulighetene som finnes nå, og dette fordrer velfungerende filmsenter og -fond.

TRFKs virkemiddelapparat på filmområdet består av filmfondet Filminvest AS, Midtnorsk filmsenter AS, derunder filmkommisjonen Midgard Film Commission. Fylkeskommunen er medeier i begge selskapene. Støtte til bransjen til konkret filmutvikling og produksjon forvaltes av disse selskapene. Sammen med medeier Trondheim kommune, planlegger TRFK å utrede muligheten for å invitere inn flere eiere. Det kan åpne for større involvering, og kan gi nye utviklingsmuligheter.

Fylkeskommunen vil:

- Jobbe for å sikre best mulige vilkår for Midtnorsk filmsenter og Filminvest i tildelingen av statlige midler, og følge opp egne bevilgninger sammen med Trondheim kommune.
- Utrede muligheten for å invitere flere eiere inn i Midtnorsk filmsenter og Filminvest.

Dans og scenekunst

Scenekunstmiljøet i Trøndelag er mangfoldig, og består av institusjonsteatrene, det frie feltet med ulike kompani og frilansere, dansemiljøet, teaterutdanning ved Nord universitet, samt spel og amatørteater. Det er viktig å ta vare på og stimulere hele feltet.

Teater Avant Garden (TAG) er et programmerende og co-produserende teater i Trondheim. De er nå i ferd med å flytte virksomheten til Rosendal Teater. (Sør-)Trøndelag fylkeskommune har økt driftstøtten over flere år, samt bevilget spillemidler til bygget (Rosendal teater). Regjeringen gir et ekstra løft til Teater Avant Garden i sitt forslag til statsbudsjett.

I Trøndelag er det to senter for dansekunst, *Dans i Trøndelag (DiT) (Inderøy)*, og *DansiT – Dansekunst i Trondheim og Midt-Norge (Trondheim)*. *DansiT* har avtalt å samlokaliseres med TAG på Rosendal Teater. *DiT* har en leieavtale med Turneteatret i Trøndelag (*TiT*), som foreløpig varer ut 2018. Videreføring av samlokaliseringen er blant annet avhengig av forsterking av gulvene på *TiT*. *DiT* har fått tilsagn om støtte til et annet husprosjekt fra Rom for kunst, og dette søkes nå omdisponert til bruk til investering i portabelt dansegulv, som også kan benyttes på *TiT*.

Turneteatret i Trøndelag har ved fylkessammenslåingen fått et dobbelt så stort turneområde, men ingen økning i tilskudd til turnering. Økningen på 1 millioner kroner for 2018 var relatert til økt husleie i nytt teaterbygg. Denne foreslås videreført i 2019.

Trøndelag Teater har ikke lagt inn økning i sitt budsjett, men varsler behov for støtte til rehabilitering av bygget fra 1816, både utvendig og innvendig.

I økonomiplan 2018 – 2021 er det en uttalt prioritet at fylkeskommunen skal bidra til utvikling av (sør)samisk språk og kultur gjennom å videreføre samarbeidet med nettverket av sørsamiske institusjoner og organisasjoner. *Åarjelhsaemien Teatre* sine teaterproduksjoner og formidling bidrar i dette arbeidet.

Norsk revyfyaglig senter har ansvar for å styrke og spre revysjangeren over hele landet, og ansvar for Norsk revyhistorisk arkiv. Senteret har tilskudd direkte fra Kulturdepartementet og medfinansiering fra fylkeskommune og kommune.

Fylkeskommunen vil:

- Bidra til dialog, samarbeid og rekruttering mellom ulike aktører og grupper.
- Bidra til å legge til rette for stabil tilgang på egnede produksjons- og visningslokaler sammen med kommunene, herunder muligheter for sambruk.

Kulturnæring

Kulturnæring er tverrsektorielt. Fylkeskommunens arbeid med dette feltet må derfor gjøres på tvers av sektorer og institusjoner.

Fylkeskommunen vil:

- videreføre eget tverrfaglig samarbeid mellom kultur, næring og reiseliv for å etablere ny, og videreutvikle eksisterende, trøndersk kulturnæring.
- videreføre kontakten med relevante aktører i regionen som arbeider med samme målsetning.

Inkludering

Inkludering betyr at alle kan oppleve mestring og tilhørighet –uansett bakgrunn, forutsetninger, og funksjonsevne. Et inkluderende samfunn er et produkt av en samlet og koordinert samfunnsinnsats. Kultur, idrett og frivillighet er spesielt egnet for å bygge et raust og inkluderende samfunn. Et mangfold av opplevelser og aktivitet bidrar til mestring, trivsel og bolyst.

Fylkeskommune vil:

- Bidra til samordning av innsats i offentlig-, privat, og frivillig sektor.
- Bidra til kompetanseutvikling og kunnskapsdeling.
- Styrke mulighetene for lik deltakelse i kultur, idrett og frivillighe.t
- Støtte initiativ og tiltak som gir god tilgang til et mangfoldig kulturliv.

Litteratur

Litteraturformidling gjennom festivaler og arrangement og som kunstnerisk uttrykk, er en viktig del av litteraturfeltet.

Litteraturhuset i Trondheim har som mål å levere arrangement av høy kvalitet innen litteratur, samfunnsdebatter og forskningsformidling. Litteraturhuset ønsker å styrke aktiviteten i hele Trøndelag.

Fylkeskommunen vil:

- Ivareta og utvikle litteraturfeltet sammen med andre aktører.

Rom for kunst og kultur

Fylkeskommunen forvalter nasjonale spillemidler til kulturbygg og egne investeringsmidler. Disse to ordningene må ses i sammenheng slik at de best mulig utfyller hverandre. En forutsetning for tilskudd må være grundig planlegging og dialog med framtidig brukere.

Fylkeskommunen gjennomfører nå en kartlegging av kulturbyggene i fylket som skal tjene som underlag for rådgivning og behandling av søknader.

Fylkeskommunen er utfordret til å ta en aktiv rolle i dialogutviklingen mellom etablerte aktører som ønsker å være vertskap for gjestekunstnere i distriktet og etablerte kunst- og kunnskapsmiljøer.

Flere miljø er under etablering. Fylkeskommunen bør vurdere hvordan vi kan bidra til utvikling på området.

Fylkeskommunen vil:

- Sammen med kommunene lage en oversikt over eksisterende kulturhus i regionen.
- Bidra til å skape gode anlegg og rom for kultur, gjennom rådgivning og samordnet tilskudd.
- Utrede og definere fylkeskommunens rolle i det videre arbeidet.
- Legge til rette for samhandling mellom kunst- og næringsaktører.

Virkemidler

Fylkeskommunens tilskudd til kultur er ett av flere virkemidler i fylkeskommunens arbeid med å nå kulturpolitiske mål, og skal bidra til vekst og utvikling. Fylkeskommunens ulike tilskudd til kulturfeltet må både ses i sammenheng med egne tjenester og andre tilskuddsordninger. Gjennom langsiktig arbeid er det mulig å få frem virkemidler og tjenester om utfyller hverandre og trekker kulturfeltet i samme retning.

Fylkeskommunen vil:

- sikre eget økonomisk handlingsrom som gjør det mulig både å utvikle nye prosjekter og miljøer samt videreutvikle etablerte.
- se fylkeskommunens støtteordninger i sammenheng med arbeidet med ny kulturstrategi for Trøndelag.
- arbeide for å videreutvikle eksisterende, og utvikle nytt, samarbeid mellom organisasjoner og institusjoner som styrker kulturutviklinga i fylket.

Tilskudd til kulturinstitusjoner med avtalt fordeling mellom stat, fylkeskommune og kommune

Tall i hele 1000 kroner

Navn	% -fordeling stat/FK/vertskommune	Tilskudd 2018		Tilskudd 2019		Økning i %
		Stat	FK.	Stat	Fylkeskommunen	
Trøndelag Teater	70/15/15	72 400	15 516	74 110	15 880	2,4
Turneteateret i Trøndelag	70/30/	15 100	6 481	15 460	6 626 + 1000 ¹	2,4
Trondheim Symfoni-orkester	70/10/20	86 550	12 366	88 600	12 657 +500 ²	2,4
Opera Trøndelag	70/15/15	4 590	983	4 700	1 007	2,4
Museene i Sør-Trøndelag	75/25	119 380	29 845	122 100	30 525	2,3
Stiklestad nasjonale kultursenter	60/24/16	24 740	10 025	26 280	10 512 ³ +500	6,2 ⁴
Museet Midt	60/40/0	11 830	8 205	12 090	8 385 ⁵	2,2

1 Ekstra styrking pga økt driftskostnader videreføres i 2019

2 Prosjekttilskudd TSO økt turnevirksomhet i Trøndelag.

3SNK er i statsbudsjett for 2019 foreslått et tilskudd på 1 million kroner til tiltak/prosjekt som skal styrke arbeidet med mangfold, integrering og bekjempelse av fattigdom – fylkesrådmannen har lagt det til grunn i fordelingsnøkkelen (24% av regionens andel). Søknad om bidrag til en stilling for å ivareta det overordnede arbeidet med 2030- jubileet (500`)

4 Dette er statens økning. Fylkeskommunens økning blir noe lavere da fylkesrådmannen foreslår i budsjett å innfri fordelingsnøkkelen mellom staten, fylkeskommunen og kommunene (60/24/16).

5Fordelingen stat-fylke-kommuner er pr. i dag 50-41-9 prosent. Årsaken til skjevfordelingen ligger i historiske forhold, ved at fylkeskommunen tidligere fullfinansierte Kunstmuseet. (Jf. Selskapskontroll Museet Midt IKS)

Oversikt over andre kulturinstitusjoner med delt finansiering

Tall i hele 1000 kroner

Navn	Andre tilskuddsparter	Tilskudd stat 2018	Tilskudd fylkeskommunen 2018	Tilskudd stat 2019	Forslag tilskudd fylkeskommunen 2019
Olavsfestdagene (60/15/25)	NK/TK	9 600	2 570	9 800	2 570 ¹
Trondheim kammer-musikk-festival (60/15/25)	NK/TK	1 950	488	1 950	488
Trondheim Jazzorkester (60/15/25)	NK/TK	2 300	575		590 ²
Midt-norsk Jazzsenter ³	NK/MRFK/TK	2 059	250		250
TrondheimSolistene	KUD/TK	4 950	165	5 070	170
Trondheim Vokal-ensemble ³	NK/TK	3 400	400		450
Tempo - kompetansesenter ³	NK/TK	1040	150		155
Senter for folkemusikk og folkedans ³	NK	511	289		289
Trøndelag senter for samtidskunst	TK	0	2 355		2 420
Prosjekt «Kunst i offentlige rom» (2017-19),			300		300
Trøndelagsutstillingen			450		450
Lademoen kunstnerverksted/gjesteatelier	TK	0	240		247
Kunsthall Trondheim AS	NK/TK	2 238	1 795		1 845
Artscene Trondheim ⁴	NK/TK		50	0	100
Teater Avant Garden	KUD/TK	8 285	1 390	10 480	1 425
Sydsamisk Teater, Årjelhsaemien teatere	Sametinget/ Flere Komm/ fylkeskomm		200		210
DansiT ³ «Dansenett» turnenett-verk	NK/TK	850	560 160		575 160
Dans i Trøndelag - Regionalt senter for dans ³	NK/verts-komm.	500	227		235
Norsk Forfatter-sentrum	MRFK/TK		170		170
Litteraturhuset i Trondheim	TK	0	300		325
UKM Norge	KUD	11 955	400	12 240	400
Dokkhuset ³	NK/TK	865	150		150
Norsk Revyfaglig senter	KUD	2 561	565	2 620	580
Trøndelag Teater-samlag		100			100
Festivalnettverket		0	50	0	75
Midtnorsk filmsenter ⁵	NFI/TK		2 536		2 605
Filminvest ⁵	OFK/HFK/LK/TK		2 600		2 662
Cinematket	TK		55		55
Kosmorama ⁵	NFI/TK		500		500

¹ Olavsfestdagene fikk et ekstra tilskudd i 2018 – tilskudd for 2019 foreslås videreført på samme nivå.

² Tilskudd fra Norsk kulturråd foreligger først i desember. Justeringer kan komme

³ Tilskudd fra Norsk kulturråd i desember

⁴ Tidligere mottatt prosjektstøtte

⁵ Tilskudd kommer fra NFI

Øvrige virkemidler

Tall i hele 1000 kroner

Museum / Kulturvern/pilegrimssatsing	Tilskudd 2018	Forslag tilskudd 2019
Museumsdepot, Stiklestad	785	803 ¹
DS Hansteen	600	600
Ekstratilskudd Rørosmuseum, Mist	600	600
Verdensarvsenter Røros, Mist	420	420
Driftstilskudd Jødisk museum	100	130
Regionhistoriker Orkla industrimuseum	200	200
Regionkonservator Ørland/Bjugn	200	200
Kompensasjon for bortfall utleieinntekter, SNK	600	600
Falstadsenteret, stimulerings- og utviklingstilskudd	249	260
Saemien Sijte, stimulerings- og utviklingstilskudd	326	350
Til lokale museer og prosjekter	350	480 ²
Norges Husflidslag og kulturvernorganisasjoner	488	520
Nidaros pilegrimsgård	400	475
Tiltak pilegrimsleden	150	150

¹ *I Hu-sak 5/18 – Budsjettforslag 2018 står følgende: Fylkesrådmannen får bekreftet fra SNK at SNK i 2017 har betalt 555.000 i renter og avdrag på lånet. I tillegg er det regnskapsført kostnader på til sammen ca. 230 000. Fylkesrådmannen foreslår derfor at SNK tilføres tilsvarende beløp for 2018, det vil si samlet 785 000.

Det er behov for å gjennomgå opprinnelig avtale om museumsdepot mellom SNK og NTFK, og om hvorvidt avtalen skal rulleres eller ikke. Den må også sees i sammenheng med det pågående samarbeidsprosjektet om museumsmagasin i Trøndelag, og selskapskontrollen fra april 2017.

Fylkesrådmannen foreslår for 2019 å innvilge et tilskudd på samme nivå som i 2018 pluss lønns- og prisvekst kompensasjon.

² Møre og Romsdal fylkeskommune varsler i brev at de som følge av at Rindal kommune blir en del av Trøndelag fylke fra 1.1.19 vil redusere tilskuddet til Stiftelsen Nordmøre museum for andelen til Rindal skimuseum med kr. 130.000. Beløpet er lagt inn i denne posten.

Tall i hele 1000 kroner

Tilskudd/priser/stipend/ kulturaktivitet	Budsjett 2018	Forslag budsjett 2019
Støtte til kulturtiltak - Flerårig - Prosjekt - Mindre prosjekt	8560 ¹	6510 ²
Tilskudd til investering i kultursektoren	2000	2000
Den kulturelle spaserstokken	2900	2900
Frivillige organisasjoner	1522	1522 ³
Priser og stipend	693	693
Jubileer	300	0
Ung kultur møtes (UKM)	800	800
Barnehagekonserter	400	450
Den kulturelle skolesekken	1000	1400 ⁴
Vrimmel	560	560
Musikkutvikling (Fylkesmusikerne og utviklingsprosjekt)	2500	2600

¹ Posten ble i HU-sak 5/18 økt med 2,3 mill (engangsbevilgning 2018)

² I sak om fordeling av flerårig kulturtilskudd valgte Hovedutvalget å benytte seg av 250` av udisponerte midler fra budsjett – posten er derfor foreslått tatt høyde for det i 2019

³ 200 000 kroner av midlene avsatt i budsjett overføres til den del av den fylkeskommunale organisasjonen som behandler drifts- og aktivitetsstøtte til de frivillige organisasjonene som ikke har kulturarbeid som hovedformål.

⁴ Posten ble styrket med 397` i 2018 pga. overføring av stillingsressurs fra VGS

7.3.2 Folkehelse, idrett og frivillighet

Folkehelse

Fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle utøves gjennom å angi en strategisk retning for arbeidet, gjennom å samordne alle samfunnssektorer og «gode» regionale hjelpere i arbeidet og mobilisere til bred innsats. Fra 2020 får fylkeskommunen et utvidet ansvar gjennom regionreformen. I løpet av 2019 må vi planlegge hvordan disse arbeidsoppgavene skal løses.

Det nasjonale *Program for folkehelsearbeid i kommunene*, der TRFK nå er ett av ti fylker som er valgt som programfylke for perioden fram til og med 2022, er én viktig satsing hvor mobilisering, samordning og bred innsats er nødvendig for å lykkes. I alt deltar 29 kommuner i programmet. Det jobbes for at alle trøndelagskommunene skal delta i programmet.

En annen viktig arena er partnerskapet *Folkehelsealliansen i Trøndelag*. Partnerskapet omfatter nå hele Trøndelag og består av kommuneregioner, andre offentlige etater/institusjoner, fagforeninger og frivillige organisasjoner, men det vil fortsatt være en viktig oppgave framover å finne flere relevante medlemmer til dette partnerskapet. Fylkeskommunen har tatt koordinerings- og sekretariatsrollen. Det viktigste innsatsområdet framover til 2021 er konseptet *ABC for bedre mental helse* i tillegg til å arrangere den årlige regionale folkehelsekonferansen. Modellen bygger på tre forutsetninger for god mental helse; gjøre noe aktivt – gjøre noe sammen – gjøre noe meningsfylt.

Trøndelag har sterke FoU-miljø og flere faglige fyrtårn innenfor folkehelseområdet og er derfor godt posisjonert for etablering av et *Nasjonalt senter for implementering av folkehelsearbeid*. Dette krever samlet innsats fra regionen. TRFK har sammen med Senter for helsefremmende forskning NTNU spilt inn vår ambisjon om et slikt senter i et møte med eldre- og folkehelseministeren høsten 2018.

Regjeringen vil i 2019 legge frem to viktige dokumenter som forventes å få påvirkning på folkehelsearbeidet fremover; en ny folkehelsemelding og en ny nasjonal handlingsplan for fysisk aktivitet. I bunn ligger FN's bærekraftsmål innen folkehelse: Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder. Det siste har mål om å legge til rette for innovasjon, offensive og fremtidsrettede løsninger for å skape et mer aktivt vennlig samfunn. TRFK ser det i den sammenheng som relevant å bruke både program for folkehelsearbeid og partnerskapet Folkehelsealliansen med ABC-metoden. Dette sammen med erfaringer fra tidligere satsinger som *Den fysiske skolesekken* og *Oppvekstprogrammet*, samt å involvere aldersgrupper på tvers av generasjoner.

Oversiktsdokument som viser innbyggernes folkehelse vil foreligge i 2019 (HUNT 4), og den vil være en del av grunnlaget i rulleringen av regional planstrategi i 2020 (-2024) der folkehelsestatistikken er viktig. Disse dataene gjelder kun befolkningen i norddelen av fylket, og det må avklares hvorvidt en noe mer begrenset kartlegging skal foretas i hele sørdelen og/eller Trondheim for å sikre data om folkehelse fra en storby.

Fylkeskommunen vil:

- Starte planleggingen med å etablere et nasjonalt senter for implementering av folkehelsearbeid.
- Arbeide for at FN's bærekraftsmål om å sikre god helse og fremme livskvalitet for alle uansett alder skal oppfylles på bakgrunn av den nye folkehelsemeldinga og den nasjonale handlingsplanen for fysisk aktivitet.
- Utreie arbeidsmetoder for å løse de nye folkehelseoppgavene gjennom regionreformen.
- Implementere ABC-modellen gjennom folkehelsealliansen og internt i fylkeskommunen.
- I perioden skal alle kommuner delta i Programmet for folkehelsearbeid.
- Avklare om evt. kartlegging av folkehelsedata for befolkningen i sørdelen av fylket gjennomføres

Idrett

Prosjektet Trøndelag 2023 der bla VM i nordiske grener skulle være et delprosjekt avsluttes innen utgangen av 2018. En eventuell søknad om støtte til VM i nordiske grener i Trondheim 2025 drøftes i 2019. Det er tatt høyde for et evt. tilskudd i budsjettforslaget.

Vi har en god oversikt over anleggssituasjonen i fylket og det er uttrykt målsetting om at større anlegg må løses gjennom interkommunalt samarbeid. Det er derfor over flere år prøvd å informere og motivere lag/foreninger og kommuner til å samarbeide om store kostnadskrevende anlegg. I praksis er det krevende å få realisert slike prosjekter som følge av begrensede økonomiske tilskuddsordninger gjennom dagens spillemiddelordning. Både idrettsforbundet og kulturdepartementet diskuterer ordningens fremtid fordi det også nasjonalt er forholdsvis få kommuner som bygger interkommunale anlegg. Fylkeskommunen bør ta en tydeligere rolle i prioriteringen av anlegg, og slik utfordre samarbeid mellom kommunene.

Prosjektet Kunstgress 2021 er et samarbeidsprosjekt mellom fylkeskommunene i Akershus, Østfold og Trøndelag (flere fylkeskommuner er i ferd med å slutte seg til), Norges Fotballforbund og NTNU v/SIAT Senter for idrettsanlegg og teknologi. Målsettingen er å redusere spredning av gummigranulat (mikroplast), redusere avrenning av tungmetaller, samt redusere materialstrømmen. Hvert år forsvinner store mengder mikroplast fra kunstgressbanene og utgjør en stor forurensningskilde i våre vassdrag. Gjennom prosjektet ønsker en både å teste ut innfallsfrie baner og mer miljøvennlige innfallsbaner.

Trøndelag fylkeskommune er så langt ikke inne med økonomiske midler i prosjektet, men det foreslås at TRFK bidrar med inntil 250 000 kroner pr. år i tre år fra 2019.

Utviklingen går i retning av at idrettslag/klubber selv i sterkere grad bygger anlegg. Dette gjør fylkeskommunens rådgivningsrolle stadig viktigere mht. fagkompetanse innen anlegg både overfor idretten selv og kommunene. Fylkeskommunen har også en tydelig rolle i å bidra med arrangementskompetanse, herunder samspill mellom ulike arrangementer i regionen og utvikling av evt. felles verktøy.

Fylkeskommunen vil:

- i samarbeid med andre og spesielt Trondheim kommune fortsette det påbegynte arbeidet for å sikre at større mesterskap i regionen bidrar positivt til varig verdiskaping, samt å sikre kontinuitet gjennom overføring av arrangementskompetanse til nytte for hele regionen.
- jobbe for at rammebetingelsene for interkommunale anlegg bedres, samt bruke fylkeskommunens rolle ved prioritering av spillemidler for å tilstrebe sterkere interkommunalt samarbeid.
- bli enda mer aktiv og synlig i planleggingsfasen av idrettsanlegg.

Friluftsliv

Regjeringen la i juli 2018 fram en handlingsplan for friluftsliv, som en oppfølging av Stortingsmeldingen fra 2016. Denne planen skal bidra til å øke deltakelsen i friluftslivet, og medvirke til at attraktive friluftslivsområder ivaretas og utvikles.

En av hovedsatsingene fra 2019 blir et flerårig prosjekt ledet av Miljødirektoratet, i nært samarbeid med fylkeskommunene, om mer systematisk planlegging i kommunene. Det utarbeides nå en nasjonal veileder for utarbeidelse av sti- og løypeplaner. Trøndelag er pilot i dette arbeidet, og både Oppdal og Levanger kommuner er med i ut-testingen. Prosjektet blir en oppfølging av kommunenes arbeid med kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder (sju kommuner gjenstår), og vil også kunne kobles til arbeidet i avslutningen i Turskiltprosjektet.

Fylkeskommunen ser verdien i interkommunale friluftsråd fordi forvaltning og utvikling av friluftsområder krever regional tilnærming. Prosessen med utvikling av flere friluftsråd drøftes med regionrådene. Friluftsrådene har hovedfokus på det enkle friluftslivet, som i liten grad ivaretas av interesseorganisasjonene. Dette er et viktig arbeid for å utjevne sosiale forskjeller, inkludering og for å legge til rette for gode lokalmiljø, bolyst og livskvalitet. Dette er forhold som må løftes inn i regional plan for arealbruk.

De nye oppgavene gjennom regionreformen er knyttet til de statlige sikrede friluftsområdene. Dette betyr at de regionale friluftsoppgavene samles hos fylkeskommunen, noe som gir en tydeligere veilederrolle overfor kommunene.

Fylkeskommunen vil:

- Øremerke stimuleringsmidler til kommuner som utarbeider sti- og løypeplaner, etter ny nasjonal veileder.
- Vurdere stimuleringsmidler til etablering av flere interkommunale friluftsråd der også en satsing på inkludering bør være en stor oppgave.
- Vurdere hvordan nye oppgaver fra staten skal løses i egen seksjon og med andre, bl.a. planseksjonen. Det gjelder også utfordringene med marin forsøpling og Skjærgårdstjenesten.
- Gjennom spillemiddelordningen kan en få tilskudd til skilting av turveger/stier. Fylkeskommunen forutsetter at prosjekter har tospråklig skilting der det er samiske stedsnavn.

Frivillighet

Frivilligheten utgjør stor verdi i alle lokalsamfunn og kommer til syne gjennom et utall aktive organisasjoner både lokalt, regionalt og nasjonalt. Verdiskapingen er umulig å måle i kroner og øre. Frivillige organisasjoner er limet i lokalsamfunnene, og er en av de viktigste inkluderingsarenaene vi har. Vi trenger økt kunnskap om hvilke rammebetingelser og verktøy for frivillig arbeid som kan bidra til å styrke frivillighetsarbeidet. Denne kunnskapen kan fremskaffes bl.a i samarbeid med ulike forskningsmiljøer.

Folkehelsearbeidets bruk av ABC - modellen illustrerer frivillighetens unike rolle i å legge til rette for deltagelse og mestring – for alle. Offentlig sektor må sammen med frivilligheten øke kunnskapen om hvilke mekanismer som bidrar positivt overfor de frivillige organisasjonenes arbeid med inkludering. Dette kan skje gjennom utprøving av ulike virkemidler, modeller og verktøy for samarbeid og samspill.

Frivillighetskonferansen er en viktig arena for erfaringsdeling mellom frivillige organisasjoner og som møteplass med fylkeskommunen. I tillegg er dette en arena for påfyll av kunnskap. Jevnlige dialogmøter med frivilligheten på regionalt nivå må prioriteres for å øke treffsikkerheten på vårt arbeid. Tilrettelegging av digitale samarbeidsarenaer og møteplasser på f.eks. kulturhus, bibliotek, videregående skoler og frivilligsentraler, er tiltak som vurderes framover.

Fylkeskommunale tilskudd er et viktig bidrag til organisasjonenes arbeid, og fylkeskommunen har en ambisjon om å bidra til mer og bedre aktivitet for flest mulig gjennom tilskuddsordningene.

Fylkeskommunen vil:

- Bidra til å sikre økt kunnskap på frivillighetsområdet gjennom samarbeid med FoU-institusjoner.
- Evaluere tilskuddsordningene slik at de bidrar til å sikre mer og bedre aktivitet i alle deler av fylket.
- Tilrettelegge for faste årlige møteplasser for frivilligheten – frivillige lag og foreninger, samt frivilligsentraler.

Ungdom

Fylkeskommunen ønsker å legge til rette for at ungdom deltar aktivt i samfunnslivet, og at dette skjer uavhengig av sosial og økonomisk status. Ungdom må i større grad være aktive deltakere i planleggingen og utviklingen av kultur- og idrettsarenaer og aktiviteter.

Dette blir gjort gjennom Ungdommens fylkesting (UFT) og Ungdommens fylkesutvalg (UFU), samt gjennom kommunale barne- og ungdomsråd. Regionrådene kan brukes som en felles arena mellom kommunenes ledelse og ungdommene i slike prosesser. Fylkeskommunen skal følge opp arbeidet rundt etablering, drift og aktivitet i kommunale ungdomsråd i dialog med kommunene. Aktuelle treffpunkt kan være arenaer/møteplasser for erfaringsutveksling og kompetanseheving gjerne på tvers av generasjoner.

Trøndelag barne- og ungdomsråd (TRØBUR) gir tett kobling til frivilligheten og samhandling med organisasjonslivet. Demokratiopplæring er et viktig arbeid for alle ungdomsmedvirkningsorganene; hver på sitt område.

Trøndelag har etablert et eget mobbeombud som skal være en uavhengig ressursperson og medspiller som skal støtte og veilede barn, elever og foreldre slik at disse får ivaretatt sine rettigheter til et godt psykososialt miljø i barnehage og grunnskole. Ombudet skal samarbeide nært med elev- og lærlingeombudet.

Mobbeombudet skal styrke det lokale arbeidet mot mobbing med forebyggende arbeid i samarbeid med barnehager, skoler, kommunale og private eiere, gjennom elevråd, skoleledelse, opplæringskontor, utdanningsavdelinger, Fylkesmannen, KS og andre sentrale aktører. Det er gjort avklaringer med fylkesmannen på oppfølging av enkeltsaker.

Fylkeskommunen vil:

- Være en aktiv arenatilrettelegger for de kommunale ungdomsrådene i Trøndelag
- Bidra til å forsterke det regionale samarbeidet innenfor nettverket av ungdomsorganisasjoner
- Bidra i utviklingen av nye alternative arenaer for ungdomsaktivitet i samarbeid med ungdomsmiljøene og kommunene
- Bidra til et styrket kulturtilbudet for barn og unge i fylket. Sikre et likeverdig tilbud og økt deltakelse fra barn og unge i fylket uavhengig av bosted, etnisk og/eller sosiokulturell bakgrunn

Driftstilskudd og virkemidler på Folkehelse, idretts- og folkehelseområdet

Tabellen viser TRFKs egne budsjettmidler og forslag til disponering av disse for 2019. I tillegg forvalter fylkeskommunen en rekke statlige tilskuddsordninger der spillemidler til idrett utgjør den største. I 2018 forvaltet TRFK totalt ca. 150 millioner kroner til idrett og friluftsliv. Som programfylke for folkehelsesatsingen mottas et tilskudd på 6,4 millioner kroner i 2019. I tillegg er 1,2 millioner kroner avsatt av TRFKs egne budsjetter gjennom tidligere vedtak.

Tall i hele 1000 kroner

Navn	Tilskudd fylkeskommune 2018	Tilskudd stat 2019	Forslag tilskudd fylkeskommune 2019
UFU/UFT ¹	445		605
Mobbeombud ²		500	400
HUNT forskningssenter	2300		2364
Program for folkehelsearbeid	1200	6400	1200
Regionale friluftsg. ³	150		380
Friluftsmidler til mindre tilretteleggingstiltak	1941		1995
Kolstad Arena	2000		6000
Trøndelag idrettskrets	6870		7062
Tilskudd til barne- og ungdomsarbeid/TRØBUR	1893		1946
Granåsen, Selbuskogen, Fosen skøytehall og Sprova hoppbakke ⁴	297		305
Tilskudd til skytterlag og friluftsg. ⁵	127		131

7.3.3 Fylkesbiblioteket

Fylkeskommunen skal være en lydhør og løsningsorientert samarbeidspartner overfor kommunene – for å bidra til gode bibliotektenester for alle. Gode tjenester kjennetegnes av tilgang på informasjon og litteratur, enten den finnes lokalt, nasjonalt eller globalt. Dette forutsetter gode samlinger, digitale tilganger, transport og kompetanse, men også bibliotekrom med plass for stille stunder, fordypning, aktiviteter, opplevelser og deltakelse. Innsats og ressursbruk varierer både i folke- og skolebibliotekene, og det må arbeides for et mest mulig likeverdig tilbud. Strategien *Biblioteket - kunnskap, kultur og knutepunkt. Strategi- og handlingsprogram for bibliotekene i Sør-Trøndelag* løper ut 2019. Den forplikter nå fylkeskommunen til god utvikling i folke- og skolebibliotekene i hele Trøndelag – knyttet til områdene litteratur og opplevelse, kunnskap og læring, møteplass og verksted, organisering, tilgjengelighet og synlighet. Følgende områder prioriteres i perioden:

Integrering og inkludering. Biblioteket som møteplass.

Fri tilgang til folkebibliotek til alle kommuner, og skolenes forpliktelse til å sørge for et tilrettelagt bibliotektilbud i skoletiden, gjør biblioteket til en unik, demokratisk arena, samt til en naturlig

¹ UFU har en betydelig aktivitet utover dagens budsjett. Det foreslås en økning som tas fra avdelingens ramme

² Mobbeombudet er delfinansiert med statstilskudd både 2. halvår 2018 og for hele 2019

³ Det er et mål å få flere interkommunale friluftsråd i fylket.

⁴ Det vil i løpet av 2019 avklares om driftstilskudd til slike formål skal bestå.

⁵ Det vil i løpet av 2019 avklares om driftstilskudd til slike formål skal bestå.

arena for mestring og læring. Bibliotekene som møtesteder og arenaer for aktiviteter, kan bidra til fellesskap og inkludering.

Fylkeskommunen vil:

- Bidra til å utvikle et årlig seminar knyttet til inkludering i bibliotek, utvikle en modell for språkkaféer, bidra til bygge nettverk i og mellom kommuner og andre aktører
- Samarbeide for å tilrettelegge bibliotekrommene i kommuner og videregående skoler som gode aktivitets- og treffsteder

Kultur- og bibliotekbussen

Bussen tilbyr litteratur og arrangementer til skoler, barnehager og andre stopp, med en særlig forpliktelse knyttet til sørsamisk litteratur og kultur. Sametingets driftsstøtte reduseres fra 2020 og gir utfordringer for den samlede bokbusstjenesten. Framtidige bokbusstjenester må også sees i sammenheng med framtidig kommunestruktur. Behovene vurderes opp mot mulighetene knyttet til dagens buss, samt ev opp mot samarbeid med kommunale busser.

Fylkeskommunen vil:

- Bidra i kommunenes behovsanalyser knyttet til bibliotekavdelinger og mobilt tilbud der det er aktuelt, da særlig i kommuner som slår seg sammen
- Avklare den samlede bokbusstjeneste, herunder ansvaret for formidling av sør-samisk historie, kultur og litteratur

Digital kompetanse. Skolebibliotek.

Tilgang til informasjon og litteratur er et grunnlag for kritisk tenkning og læring.

Fylkeskommunen vil:

- Heve bibliotekansattes digitale kompetanse, videreutvikle dagskurs og modell for én-til-én veiledning i kommunene (Innbyggerne bestiller «digital time» på biblioteket.)
- Bidra til markedsføring og økt bruk av skolenes bibliotek- og informasjonstjenester, samt utvikle nye for en god, felles standard for elevene ved de videregående skolene.

Bibliotekene som formidler av litteratur og kunnskap. Samisk. Språkferdigheter.

Bibliotekene skal fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet. Et viktig grunnlag for dette er lese- og skriveferdigheter.

Fylkeskommunen vil:

- Fortsatt oversette barnebøker til samisk, bruke kultur- og bibliotekbussen, digitale plattformer og samarbeid med språksentre for å bidra til utvikling av samisk språk og kultur
- Koordinere og delvis finansiere minimum 2 litteraturarrangementer per år i alle kommuner.
- Videreføre «Den første boka mi» til 1-åringer i norddelen av fylket
- Koordinere og delvis finansiere Sommerles-kampanje hvert år
- Videreutvikle nettverket av leseombud til de som selv ikke er i stand til å lese

<i>Fylkesbiblioteket, administrasjon</i>	<i>Budsjett 2018</i>	<i>Forslag budsjett 2019</i>
	17 122 800	17 950 106

7.4 Forslag til tallbudsjett

Drift

Tjenester (1000 kroner)	Bud 2018	Bud 2019	ØP 2020	ØP 2021	ØP 2022
420-299 Administrasjon og adm.lokaler	13 412	11 692	11 623	11 599	11 576
500-599 Opplæring	1 827	1 884	1 877	1 874	1 871
700-719 Nærings- og bostedsutvikling	8 673	9 100	9 062	9 048	9 035
740-799 Kulturaktivitet	201 218	208 184	206 626	206 106	205 586
Kultur og folkehelse	225 130	230 859	229 187	228 626	228 068

Post 400-499 omfatter drift av folkehelseområdet

Post 500-599 omfatter drift av elev- og lærlingeombudsordningen samt mobbeombudet

Post 700-719 omfatter lønnsutgiftene for 4 ansatte i administrasjonsseksjonen samt drift og virkemidler for området friluftsliv

Post 740-799 omfatter lønnsutgiftene for 5 ansatte i administrasjonsseksjonen samt kunst- og kulturområdet for øvrig

KAPITTEL 8

TANNHELSE

8 Tannhelse

8.1 Mål og ambisjoner

Den offentlige tannhelsetjenesten skal levere gode tjenester slik at våre innbyggere har mulighet og forutsetning til å bevare en god tannhelse livet ut.

Tjenesten har som ambisjon å kunne tilby alle typer tannbehandling og bidra aktivt i folkehelsearbeid, forskning og fagutvikling i regionen. Viktige forutsetninger er god og stabil bemanning med kompetente medarbeidere og moderne, godt utrustede klinikker i alle områder av fylket.

En desentralisert tannhelsetjeneste er også viktig i et samfunnsutviklingsperspektiv, da tilgang til tannhelsetjenester og øvrige helsetjenester er viktig for mange innbyggers valg av bo- og arbeidssted.

Tabell: KOSTRA-tall tannhelse 2017

	<i>Trøndelag*</i>	<i>Hordaland</i>	<i>Sogn og Fjordane</i>	<i>Landet u/ Oslo</i>
<i>Netto driftsutgifter pr. innb.</i>	482	424	756	493
<i>Andel us/beh 3-18 år</i>	65	58	82	69
<i>Andel us/beh psyk utv.h.</i>	80	66	90	81
<i>Andel us/beh institusjon</i>	63	54	71	66
<i>Andel us/beh hj.sykepleie</i>	29	24	38	24
<i>Andel us/beh 19-20 år</i>	44	36	74	44
<i>Andel us/beh voksne</i>	9,3	2,5	7,2	5,6
<i>Andel 5-åringene uten karies</i>	83	84	82	82
<i>Andel 12-åringene uten karies</i>	60	57	66	60
<i>Andel 18-åringene uten karies</i>	26	22	32	26
<i>Tannleger pr. 10 000 innb.</i>	7,5	7,7	7,5	7,5
<i>Spesialister pr. 10 000 innb.</i>	0,6	1,3	0,5	0,8

*Tall for Trøndelag er regnet ut ved bruk av grunnlagstall for trøndelagsfylkene.

Av tabellen går det fram at i 2017 var resultater for tannhelsetjenestene i trøndelagsfylkene sett under ett tilnærmet lik landsgjennomsnittet når det gjaldt:

- netto driftsutgifter pr. innbygger
- andel undersøkt/behandlet i de prioriterte gruppene
- tannhelseresultater i indikatorårskullene

På to punkter viser tabellen tydelige forskjeller mellom Trøndelag og landsgjennomsnittet:

- Den offentlige tannhelsetjenesten i Trøndelag behandlet en vesentlig større del av den voksne befolkningen.
- Spesialistdekningen var lavere i Trøndelag.

Utfordringer

Helsedirektoratet har nettopp publisert *Nasjonalt faglig retningslinje Tannhelsetjenester til barn og unge*. Anbefalinger her medfører omlegging av en del rutiner og innføring av mer tidkrevende prosedyrer på noen områder. Målsettingen er kvalitetssikring av undersøkelser og forebyggende tiltak. Det vil bety noe større ressursbruk i innkjøringsfasen, men er forventet å bedre tannhelsen og redusere behandlingsbehovet på litt sikt.

Etter hvert som levealderen øker og stadig flere beholder egne tenner livet ut, vil flere syke eldre få større behov for mer omfattende og kostbar tannbehandling. Blant annet øker utgiftene til spesialistbehandling og tanntekniske arbeider.

Teknologisk og medisinsk utvikling gir muligheter for nye og bedre, men dyrere behandlingsmetoder. Dette fører til økte krav og forventninger til kostbare løsninger.

I deler av fylket er det et etterslep når det gjelder fornying av utstyr, inventar og møbler og vedlikehold og oppgradering av klinikklokaler. Det er dessuten ønskelig å ikke bare opprettholde utstyrsparcken, men også å kunne ta i bruk ny teknologi for å bedre diagnostikk og behandling.

Tannhelse er i motsetning til øvrige sektorer virksomhet med både utgifter og inntekter. Mens utgifter er relativt stabile, er inntektene avhengig av bemanning og hvordan behandlingsskapasiteten fordeles mellom såkalte prioriterte og betalende pasienter. Behandlingskapasiteten varierer stort med ansattes erfaring. Det blir derfor relativt vanskelig å styre inntektene og samtidig gi et stabilt tilbud til prioriterte grupper.

8.2 Økonomisk situasjon

I 2017 fikk begge de tidligere tannhelseenhetene betydelige driftsunderskudd, som til sammen ble ca. 15 millioner kroner. Resultatprognosen for tannhelse i 2018 ligger på minst samme nivå som i 2017. Dette tyder på at gapet mellom økonomisk ramme og aktivitetsnivået ikke er forbigående på kort sikt.

Rekrutteringssituasjonen, som i mange år hadde vært veldig krevende i hele Distrikts-Norge, ble vesentlig forbedret fra ca. 2010. Økt bemanning og aktivitet har ført til økte utgifter, mens de økonomiske rammene har blitt strammere. Den valgte strategien for å møte denne utfordringen har vært å øke inntjeningen fra behandling av betalende pasienter.

Den økonomiske underbalansen har imidlertid nå utviklet seg til et nivå som etter hvert tilsier en revurdering av merinntektsstrategien. En av årsakene til nedgang i produktiviteten er et generasjonsskifte blant tannlegene. Mange erfarne tannleger i TRFK har gått av med alderspensjon og blitt erstattet av unge tannleger. Dette medfører at vi nå har flere langvarige permisjoner enn for bare noen år siden. Det betyr både et større innslag av helt nyutdannede vikarer og at stillinger blir stående ledig i perioder. Dette medfører fall i produktivitet, og dermed tjenesteproduksjon og inntekter. Det må trolig erkjennes at dette er en situasjon som vil vedvare noen år. Dersom vi lykkes med å beholde de unge ansatte, vil vi imidlertid etter hvert få større stabilitet.

8.3 Strategier og prioriteringer

Redusert tilbud til prioriterte grupper

For å kunne redusere utgiftene eller øke inntektene i størrelsesorden 15-20 millioner kroner, kommer en ikke utenom en betydelig nedskjæring på tilbudet til prioriterte grupper. Dette gjelder enten vi velger å omprioritere til mer behandling av betalende pasienter eller å redusere kapasiteten ved å nedbemanne.

Det samlede innsparingsbehovet tilsvarer nedbemanning med minst 10 såkalte tannlegeteam, som består av en tannlege og en tannhelsesekretær. Slik eventuell nedbemanning bør skje ved naturlig avgang, noe som vil innebære at det kan ta flere år før tiltaket gir full økonomisk effekt.

Den største prioriterte gruppen er barn og unge i aldersgruppen 3-18 år. Tiltak i denne gruppen vil derfor ha størst effekt. Mange innenfor denne aldersgruppen har ikke behandlingsbehov ved hvert frammøte, og kan derfor innkalles sjeldnere til kontroll enn øvrige pasienter. Sjeldnere undersøkelser vil imidlertid innebære økt generell risiko for at tannsykdom utvikler seg uten å bli oppdaget, og at behandlingsbehovet dermed blir større og konsekvensene mer alvorlige enn ved hyppigere innkalling.

Tannhelsetjenesten i Trøndelag har i dag som mål å ha gjennomsnittlige undersøkelsesintervall for aldersgruppen 3-18 år på ca. 18 måneder. Det betyr at 67 % undersøkes hvert år. I 2017 ble 65 % undersøkt. Dersom vi skal spare inn 15-20 millioner kroner på denne gruppen, må gjennomsnittlig undersøkelsesintervall økes til 22-24 måneder.

Nasjonalt faglig retningslinje Tannhelsetjenester til barn og unge tilrår at de skal innkalles til undersøkelse med 12 til 24 måneders intervaller. Intervallene skal bestemmes på grunnlag av individuell risikovurdering ved hvert besøk. Det vil være i strid med disse retningslinjene, og dermed å anse som faglig uforsvarlig, å planlegge med gjennomsnittlige intervaller opptil 24 måneder.

Det er allerede i mange år effektivisert ved å øke undersøkelsesintervallene. Det er derfor ikke så stort potensial for ytterligere effektivisering, uten at tilbudet blir veldig sårbart. Små endringer i bemanningen på en klinikk kan da på kort tid få uønskede konsekvenser.

Det er ikke faglig forsvarlig å dekke inn hele underbalansen ved å øke undersøkelsesintervallene for barn og unge. Det kan imidlertid likevel ved noen klinikker fortsatt være mulig å effektivisere noe, og frigjort kapasitet kan brukes til å øke inntektene fra betalende pasienter, slik at nedbemanning unngås.

Det må også nevnes at implementering av de nye retningslinjene innebærer innføring av noen mer tidkrevende prosedyrer som – i alle fall i en overgangsperiode – vil kreve økt ressursbruk. Dette gjør det særlig krevende å oppnå netto innsparing.

Det er heller ikke forsvarlig å redusere tilbudet til andre prioriterte grupper i et omfang som gjør særlig utslag på ressursbruk:

- Psykisk utviklingshemmede og institusjonspasienter har særlige behov for tett oppfølging.
- Vi ønsker å nå flere hjemmesykepleiepasienter og personer med rusmiddelproblemer enn vi gjør i dag.
- 19- og 20-åringer har allerede mer enn to års undersøkelsesintervaller.

Øvrige tiltak

Innenfor denne gruppen kan det tenkes en rekke ulike mindre tiltak, som har en viss, men likevel begrenset og usikker, kostnadseffekt. Dette gjelder eksempelvis følgende sparetiltak:

Nedlegging av ambuleringsklinikker

Dette er små klinikklokaler uten fast bemanning, hvor personell fra andre klinikker reiser ut og behandler pasienter i nærområdet. Ambulering skaper lønnsmessige merutgifter og redusert produksjon som følge av reisetid og overtidstillegg. Dessuten blir utstyret lite utnyttet, men må likevel skiftes ut med jevne mellomrom. Disse klinikkene ligger i områder med spredt bosetting, lang reisevei til alternativ tannklinikk og ofte dårlige offentlige kommunikasjoner. I flere tilfeller er den lokale kommunen utleier av lokalene, og husleien er ofte lav. Det må antas at slike klinikker blir betraktet som viktige samfunnsinstitusjoner.

Forventet brutto effekt ved nedlegging av alle 13 ambuleringsklinikker anslås til ca. 2 millioner kroner pr. år.

Reduksjon av skysstilskudd for tannlegepasienter

De prioriterte pasientene i tannhelsetjenesten får refundert reiseutgifter på linje med det pasienter innen andre deler av helsevesenet får. Det er imidlertid fylkeskommunene som her har økonomisk ansvar for reiseutgifter overfor sine prioriterte pasienter. Det er ikke noe krav til det økonomiske nivået på slik reiserefusjon, slik at dette i prinsippet kan settes tilnærmet til null. Dette innebærer i så fall potensielt store forskjeller i reell tilgjengelighet til tannlegetjenester, mellom pasienter i tettbygde og spredtbygde deler av Trøndelag.

Forventet bruttoeffekt anslås til 1 million kroner pr. år. Sett i sammenheng med eventuell nedlegging av ambuleringsklinikker, vil det reelle behovet for økning i skysstilskudd kunne bli høyere enn nevnte beløp.

Reduksjon i kjøp av tjenester fra private tannleger

Kjøp av tjenester skjer f.eks. når fylkeskommunen ikke selv har kapasitet eller kompetanse (f.eks. hos tannlegespesialister). Dersom flere pasienter skal behandles i egen regi, vil dette redusere muligheter for inntjening fra betalende pasienter. Uansett vil det trolig være liten nettoeffekt av dette tiltaket, fordi dette er prioriterte pasienter, ofte med omfattende behandlingsbehov. Kostnadene vil derfor påløpe uansett, enten dette skjer i egenregi eller via kjøpte tjenester fra andre.

Økning av honorartakster

Ved innføring av felles takster i 2018, økte flere av takstene betydelig i forhold til tidligere takster i Sør-Trøndelag fylkeskommune. Det anbefales derfor ikke at takstene for 2019 økes utover vanlig prisregulering.

Reduksjon av utstyrsjøp – Se kommentar under investeringer

Tannhelsetjenesten har mange klinikker og mye kostbart utstyr. Det er behov for løpende utskifting av utstyret. I tillegg kommer fornying av inventar og møbler. I deler av fylket er det allerede et etterslep på dette området. Ytterligere utsettelse av nødvendige fornyelser vil gå ut over driftssikkerheten, med risiko for inntektstap.

Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Midt-Norge

Det er seks regionale odontologiske kompetansesentre her i landet. Deres hovedformål er å sikre befolkningen i alle regioner tilgang til tannlegespesialister. Sentrene tilbyr klinisk tverrfaglig spesialistbehandling og gir råd og veiledning til den øvrige tannhelsetjenesten. De driver forskning og fagutvikling og deltar i praksisdelen av utdanningen av tannlegespesialister.

Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Midt-Norge (TkMN) er i dag et IKS som er eid i fellesskap av Trøndelag fylkeskommune (TRFK) og Møre og Romsdal fylkeskommune. Sistnevnte vil trekke seg ut av eierskapet med virkning fra 01.01.2019, slik at TRFK blir eneeier av TkMN fra samme dato. Dette innebærer at TRFK alene må dekke eiers årlige driftstilskudd til TkMN. Det vil også komme anmodning fra TkMN om at eiernes driftstilskudd økes fra og med 2019. Bakgrunnen for dette er at omfanget av virksomheten er sterkt økende. I dag er driftstilskuddet på ca. 1,9 millioner kroner (dette er samlet fra alle eierne). Representantskapet i TkMN har foreslått en økning til 5 millioner kroner i 2019 og opptrapping til 6,5 millioner kroner i 2022. Fylkeskommunens driftstilskudd vil fortsatt være relativt lite i forhold til samlet økonomisk virksomhet.

Framtidig eneeierskap til TkMN innebærer et betydelig strategisk potensial for TRFK, ikke minst i forhold til samfunnsutviklingsrollen. Samspillet med TkMN innebærer at tannhelsetjenesten kan tilby alle typer tannbehandling, også spesialisttannhelsetjenester, og delta i forskning og

fagutvikling. TkMN har i tilknytning til sine funksjoner etablert et nært faglig samarbeid med både regionale helseforetak og NTNU, herunder HUNT forskningscenter.

Det foreslås å øke driftstilskuddet til TkMN til 5 millioner kroner i 2019, og en ytterligere opptrapping til 6,5 millioner kroner i løpet av økonomiplanperioden.

Oppsummering

Ytterligere økning i inntekter fra betalende pasienter ser for tiden ikke ut til å være realistisk uten at tilbudet til prioriterte grupper reduseres. Lengre undersøkelsesintervaller for barn og unge er trolig det sparetiltaket som vil kunne ha størst effekt, men her er det meste av potensialet allerede tatt ut, og hensynet til hva som er faglig forsvarlig tillater ikke at intervallene økes mye. Øvrige sparetiltak vil i særlig grad gå ut over befolkningen i distriktene – både prioriterte og betalende pasienter, gjennom økt reisetid og -kostnad.

Det foreslås derfor at økning i undersøkelsesintervall realiseres så langt det er faglig forsvarlig. Frigjorte ressurser nyttes til å behandle betalende pasienter. Resten av budsjettgapet dekkes gjennom økning av budsjettrammen.

Seksjon tannhelses driftsbudsjett foreslås økt med 17 millioner kroner i 2019. Dette inkluderer 3,7 millioner kroner til TkMN.

8.4 Investeringer

Bygningsteknisk investeringer

Det vil være et løpende investeringsbehov i klinikker for bygningsteknisk oppgradering. Dette kan være knyttet til konsekvenser av periodisk utskifting av tannlegeenheter i egne/leide lokaler men også oppgradering i egne bygg.

Behovet over tid vurderes til ca. 5 lokasjoner i året med en gjennomsnittlig kostnad på 0,5 millioner kroner. Det bør etableres et rammeprogram for bygningsteknisk oppgradering av tannklinikker på samlet 2,5 millioner kroner pr. år i hele økonomiplanperioden.

Investering i nye klinikker vil bli fremmet som egne saker for fylkestinget. Pr. dato gjelder dette tannklinikkk på Tiller knyttet til planlagt ombygging av Tiller vgs., eventuelt i sammenheng med plan for ny Heimdal tannklinikkk. Det planlegges også endring for eksisterende klinikkk i Malvik. I økonomiplanperioden kan også flytting av tannklinikkk i Meldal til nye leide lokaler bli aktuelt.

8.5 Forslag til tallbudsjett

Drift

Tjenester (1000 kroner)	Bud 2018	Bud 2019	ØP 2020	ØP 2021	ØP 2022
600 - 659 Tannhelse	218 882	241 882	241 882	241 882	241 882
Tannhelse	218 882	241 882	241 882	241 882	241 882

Investeringer

Prosjektets navn	Total kostn.ramme		Budsjett	Økonomiplanperiode			
	pr. 31.12.2018	Finansiert		2018	2019	2020	2021
Tannhelse	2,5	0,0	0,0	2,5	2,5	2,5	2,5
Investering				2,5	2,5	2,5	2,5
Mva.-kompensasjon				0,4	0,4	0,4	0,4
Låneopptak som belaster driftsøkonomien				2,1	2,1	2,1	2,1
Finansiering				2,5	2,5	2,5	2,5

KAPITTEL 9

SAMFERDSEL

9 Samferdsel

9.1 Mål og ambisjoner

Det overordnede målet for samferdselsområdet er at Trøndelag i stadig økende grad skal oppleves å være tilgjengelig. Tilgjengelig både når det gjelder tilgang til å kunne reise og få sendt varer (mobilitet) og tilgang til verktøy som erstatter behovet for å reise (kommunikasjon).

I økonomiplanens utfordringsdokument (FT-sak 119/18) kan følgende målsetninger og ambisjoner utledes direkte fra vedtaket:

- Jobbe for at flere jobbreiser skal kunne tas gjennom kollektiv gange og sykkel
- Sammen med kommunene og AtB skal vi finne og videreutvikle de gode "verktøyene" for mobilitetspåvirkning i vår region, og knytte sammen og koordinere tiltak for gående, syklende og kollektivtransportbrukere
- Sikre god kollektivdekning mellom nord og sør i fylket om togtilbudet ikke styrkes
- For å forbedre forholdene for togtrafikken i Trøndelag er det viktig å få på plass elektrifisering av Meråker- og Trønderbanen
- Være aktiv pådriver for å bygge ut fiber og mobildekning i hele fylket
- Forberede fylkeskommunen på å overta oppgavene som i dag ligger hos SAMS veiadministrasjon slik at kompetanse, innovasjon og målet om mer vei for pengene blir ivaretatt
- Fremme innovasjon og nytenking innenfor drift og vedlikehold av fylkesvegene, samt i nye konstruksjoner og veganlegg
- Prioritere bygging av flere gang- og sykkelveger med tilpasset standard. Herunder viktig å prøve ut nye og forenklede løsninger
- Utbedring av flaskehalsen slik at godstrafikken kommer enklere frem
- Ut fra et mat-, miljø- og klimaperspektiv er det viktig at det i samferdselspolitikken legges større vekt på jordvern hensyn
- Trøndelag skal bli mer synlig på trafiksikkerhet
- Kollektivtransport og tilbringertjenester må opprettholdes med utgangspunkt i en sterk distriktsprofil

Parallelt med behandlingen av økonomiplanen vil det bli lagt frem delstrategier for mobilitet, sjøtransport, godstransport og trafiksikkerhet. Fra før er delstrategi for vei allerede behandlet. I løpet av 2019 blir det viktig å starte implementeringen av delstrategiene. I tillegg må det viktige arbeidet med fortsatt å tilrettelegge og effektivisere de fylkeskommunale arbeidsprosessene etter sammenslåingen av fylkene og fylkesadministrasjonene videreføres.

9.2 Økonomisk situasjon

9.2.1 Status driftsmidler 2018

Samferdselsavdelingen har i 2018 et driftsbudsjett på 1 861 millioner kroner. Over 98 % av budsjettet benyttes til direkte tjenesteproduksjon og administrasjon i AtB og Statens vegvesen. Enhver større endring i inntekter, kostnader eller ramme vil derfor ha direkte innvirkning på omfang eller kvalitet på samferdselstjenestene og/eller handlingsrom for nye tiltak.

De forutsetninger som lå til grunn for 2018-budsjettet ser i alt overveiende ut til å holde. Tjenesteomfanget i 2018 har latt seg opprettholde på et 2017-nivå ved at det i 2018 er anvendt

43 millioner kroner fra tidligere års mindreforbruk for å opprettholde omfanget av kollektivtjenester også i 2018.

Det er i 2018 overført et mindreforbruk fra tidligere år på 144 millioner kroner til samferdselsområdet. Dette mindreforbruket er av Hovedutvalg for Transport (i sak 63/18) og Hovedutvalg for Vei (i sak 51/18) blitt disponert for å ivareta et revidert behov for driftsmidler i 2018 (43 millioner kroner). Ut over dette la fylkesrådmannen fram forslag til utvalgene om at 7 millioner kroner avsettes til framtidig bruk på fylkesvei, 9 millioner kroner til å ivareta fylkeskommunens andel drift TT-transport, 1,5 millioner til å ivareta påbegynte prosjekter, 33,8 millioner kroner til å finansiere økte indekstkostnader 2019-2021 (også behandlet i sak HUT 20/18) og 40 millioner til å ivareta nye kontrakter ferge fra 2019. Sistnevnte post ble vedtatt redusert til 20 millioner for å finansiere økt satsing på veiområdet i 2018 (10 millioner kroner) og økt satsing på digital infrastruktur i 2018 (10 millioner kroner). Prosjektet Jøa t'land 24/7 ble i FT sak 136/18 tilgodesett 10 mill. kroner av midlene. Til sammen utgjør disse disponeringene 144 millioner.

I vedtakene fra hovedutvalgene legges det opp til at endelig fordeling av midlene vil bli behandlet i denne økonomiplanen. Fylkesrådmannen har lagt hovedutvalgenes vedtak om disponering av tidligere års mindreforbruk til grunn for dette budsjettforslaget.

9.2.2 Endringer i samferdselsramme 2019 -2022

I vedtaket til økonomiplanens utfordringsdokument er fylkesrådmannen utfordret til å legge fram et forslag til opptrappingsplan for utdanningssektoren. En slik opptrappingsplan vil etter fylkesrådmannens vurdering innebære at midler må omfordeles mellom sektorene og da med betydelige beløp fra samferdselsområdet. Fylkesrådmannens forslag (ref kap 2.1.1 Økonomiske rammer) innebærer en reduksjon av kollektivrammen på 10 millioner kroner i 2019, stigende til 15 millioner i 2020, 20 millioner i 2021 og 25 millioner i 2022.

I tillegg har fylkesrådmannen lagt inn en generell innsparing på alle tjenesteområder på 0,25% i 2019, stigende til 1,00% i 2020, 1,25% i 2021 og 1,5% i 2022.

Forholdene over vil oppsummert gi følgende utslag på samferdselsrammen det enkelte år:

Tall i mill kroner

	2019	2020	2021	2022
Kollektivtrafikk	-12,8	-26,1	-33,9	-41,7
Fylkesveger	-1,9	-7,4	-9,3	-11,1
Sum	-14,6	-33,5	-43,1	-52,8

Andre endringer som foretas i samferdselsrammen

Det er to andre endringer som påvirker det økonomiske handlingsrommet innenfor samferdselsområdet;

Ut fra forutsetninger lagt i Fellesnemdas sak 26/16 skal driftsrammen til samferdselsområdet i 2019 reduseres med 10 millioner kroner i forhold til 2017-nivå. Denne reduksjonen var forutsatt lagt på veiområdet.

I økonomiplan 2017-2020 (STFK) ble det planlagt inn en opptrapping av kollektivrammen på 10,0 millioner kroner som følge av nye planlagte fergekontrakter i sambandene Flakk- Rørvik og Brekstad Valset fra 1.1.2019.

Nye kommuner inn i samferdselsrammen

Hva overtakelse av Rindal kommune fra 2019 og Halså kommune fra 2020 vil utgjøre for samferdselsrammen er ikke endelig klarlagt. Foreløpige tall tilsier 8,2 millioner kroner mer i

rammeoverføringen fra staten i 2019 og nye 4,1 millioner kroner fra 2020. Det er påvist mangler i beregninger fra statens side noe som medfører at Møre og Romsdal fylkeskommune og Trøndelag fylkeskommune må foreta et oppgjør seg imellom i 2019 for noen forhold. Det forutsettes i dette budsjettet at de merkostnader som kommuneflyttingen tilfører samferdselsområdet samsvarer med den økningen samferdselsrammen får gjennom det statlige rammetilskuddet.

9.2.3 Økonomisk situasjon fylkesvei

For drift og vedlikehold innen veiområdet sikres løpende kostnadsdekning gjennom styring av aktivitetsnivå innenfor tildelte økonomiske ramme. Dette sikrer mot budsjettoverskridelser, men betyr samtidig at for eksempel økte kostnader til vintervedlikehold på grunn av lang vinter tas igjen ved mindre utført vedlikehold med de konsekvenser dette gir for forfallutviklingen på vegnettet.

Ut fra en samlet og overordnet vurdering og prioritering av fylkeskommunens aktiviteter foreslår fylkesrådmannen en økonomisk ramme for drift og vedlikehold fylkesveg på 734,5 millioner kroner 2019 kroner ekskl. mva. I tillegg til en tidligere varslet nedgang fra 2018 til 2019 i ramme for drift- og vedlikehold på ca. 10 millioner kroner, er rammen for fylkesveg ytterligere redusert med 30 millioner kroner for herigjennom å finansiere budsjettet til digital infrastruktur. Gjeldende reduksjon i ramme for drift- og vedlikehold av fylkesveg skjer samtidig som Rindal kommune inngår i Trøndelag fylkeskommune og antallet km fylkesveg øker.

Statens objektive estimering av behov for midler til drift og vedlikehold av vei, MOTIV-tallet, er på 1 145 millioner kroner for Trøndelag. Budsjettforslaget innebærer en ramme tilsvarende ca. 64 % av MOTIV-tallet. Fornyingsprogrammet vil motvirke dette, men langt i fra å utligne det. Det er ingen tvil om at veiområdet vil være underfinansiert i 2019 i forhold til en ideell situasjon, og at vedlikeholdsetterlepet vil øke kommende år. Slike kutt kan gjennomføres i enkeltår, men fylkesrådmannen kommer ikke til å anbefale så store kutt over en lengere periode.

I løpet av 2019 vil det bli utlyst fire driftskontrakter som har løpt i 5 år. Overgang til nye kontrakter innebærer alltid en risiko for kostnadsvekst. Ved at dagens kontrakter løper til høsten Det er for veg betydelig behov for og forventninger til å ta i bruk ny teknologi som virkemiddel for reduserte kostnader og en mer målrettet prioritering av tiltak. For å kunne gjennomføre prøveprosjekter vurderer fylkesrådmannen at det må tilføres nye driftsmidler til dette formålet i størrelsesordenen 1-2 millioner kroner. Dette vil måtte finansieres over rammen til veiområdet.

En av de oppgavene fylkeskommunen ikke har fullfinansiering av er tiltak for å innfri kravene i Tunnelsikkerhets-forskriften innen fristen 1. januar 2020. Minimumstiltak for å oppfylle forskriften er beregnet å koste 225 millioner 2019-kroner (+/- 40 %), mens fylkeskommunen til og med 2019 har mottatt kompensasjon fra staten på 71,1 millioner kroner. Dette gjør at Trøndelag fylkeskommune må varsle brudd på denne fristen. For å søke å løse denne utfordringen har Trøndelag fylkeskommune tilbudt staten å forskuttere de resterende midlene, men fylkeskommunens tilbud om forskuttering er foreløpig ikke besvart av staten.

Oppsummering av vesentlige forhold som vil utfordre de økonomiske rammene på veiområdet i økonomiplanperioden:

- Lavere vedlikeholds nivå kan medføre økte driftskostnader
- Evt. økt kostnadsnivå på nye driftskontrakter
- Uforutsette hendelser som følge av ekstremvær og eskalerende forfall
- Kritisk tilstand på bærende konstruksjoner
- Behov for midler til ITS prosjekter

9.2.4 Økonomisk situasjon kollektiv

I dette kapitlet omtales status, utvikling og økonomisk situasjon der det skjer større endringer og der det vil være behov for økonomiske avklaringer innenfor kollektivbudsjettet.

Drift kollektiv i Miljøpakkeområdet

I forbindelse med oppstart Metrobuss august 2019 vil det være en betydelig opptrapping av aktivitetene i Miljøpakkeområdet. I utgangspunktet skal dette ikke belaste fylkeskommunens økonomi ut over dagens nivå. Det er fremdeles en viss usikkerhet knyttet til om all nødvendig infrastruktur blir etablert til rett tid. Dette kan medføre behov for akutte tiltak, og at tiltak må gjennomføres før tilstrekkelig avklaring rundt finansiering mellom samarbeidspartene er foretatt (ref. punkt 9.4.2 Investeringer kollektiv infrastruktur og sjø).

Som et ledd i etableringen av Metrobuss er det tenkt å etablere sykkelhotell flere steder i og rundt Trondheim. Innenfor Miljøpakken forutsettes det at veieier skal dekke slike driftskostnader. Dette vil i så fall bli en ny kostnad for Trøndelag fylkeskommune. Av den grunn vil dette bli behandlet i en egen sak høsten 2018.

Fylkeskommunens forpliktelse inn mot miljøpakkeområdet videreføres på et avtalt indeksert nivå (nullpunkt). Nullpunktet var i 2016 beregnet til 160 millioner kroner. Fra oppstart nye kontrakter 2019 er dette justert til 178 millioner kroner pr år. Økningen reflekterer at et større geografisk område er inkludert i de nye kontraktene for Trondheim, som igjen medfører at en større del av fylkeskommunens kostnader enn før vil være innenfor miljøpakkeområdet.

Omforente kostnader ut over fylkeskommunens nullpunkt er partene i miljøpakkesamarbeidet tidligere blitt enige om at skal finansieres innenfor bymiljøavtalen, dvs. Med belønningsmidler eller bompenger. I 2019 og 2020 vil kostnadene med Bussanbud Stor-Trondheim gå ut over det avtalte mandatet på 350 millioner kroner. Den utfordringen dette medfører og spørsmålet om hvordan dette skal finansieres, eventuelt spares inn, vil bli behandlet i egne politiske saker i Trondheim kommune og i fylkeskommunen. Fylkesrådmannen forutsetter at dette vil bli løst uten bruk av fylkeskommunale tilskudd utover avtalt nullpunkt.

Drift kollektiv i region (alle kollektivaktiviteter utenfor Miljøpakkeområdet)

Opprettholde tjenestetilbud i region på 2018-nivå

Det er i 2018 satt inn ekstra midler for å kunne opprettholde tjenestetilbudet i regionen på 2017 nivå. Bakgrunnen var økte kostnader som følge av høye indekser. Dette er behandlet i Hovedutvalg for Transport i sakene 20/18 og 63/18. Det er i 2018 brukt 13,5 millioner kroner for å finansiere nivået. Det vil være behov for et tilsvarende beløp pr år fram til nytt regionanbud august 2021 så fremt kutt pga dette forholdet skal unngås.

Regionanbud 2021

Dagens ramme for regionbusstilbudet utgjør nærmere 50 % av fylkeskommunens kostnader til kollektivområdet. Regionanbud 2021 er derfor helt avgjørende for fylkeskommunens økonomi på kollektivområdet. Det er i innværende regionbussanbud i sør avdekt et vesentlig innsparingspotensial ved å reversere oppsplittingen av rute- og skolekjøring. Det skal derfor være mulig å få vesentlig mer transport for pengene i nytt regionanbud enn i innværende anbud i sør.

Strategi for regionanbud 2021 behandles parallelt med denne økonomiplanen.

Hurtigbåt

Innenfor hurtigbåt har utfordringen vært stort press på kapasiteten på strekningen Trondheim-Brekstad, samt generelt høyt tilskuddsnivå og høye klimagassutslipp. Økt kapasitet har derfor en

betydelig kostnad. Men etter flere sammenhengende år med rundt 10% trafikkvekst på strekningen Trondheim-Brekstad, har det vært en nedgang i hele 2018. Behovet for å øke kapasiteten synes derved å være mindre kritisk enn tidligere. Det å opprettholde tilleggs-kapasiteten som er tilført sambandet medfører en budsjettøkning på 6 millioner kroner pr år.

Nye fergekontrakter

Nye kontrakter fra 2019 på fergesambandene Flakk-Rørvik og Brekstad-Valset medfører behov for å øke budsjettet for sambandene med totalt 30 millioner kroner år. Det nye kostnadsnivået er utløst av utvidet rutetilbud og forbedrede klimaløsninger i vedtatt mandat for anbudet. Dagens kostnadsnivå på Flakk-Rørvik var dessuten ansett å være svært lavt. Det er av den grunn i samferdselsrammen i tidligere Sør-Trøndelag (STFK ØK-plan 2017-2020) tatt høyde for en årlig merkostnad på 10 millioner kroner I tillegg til disse midlene er det beregnet å være behov for å tilføre fergeområdet ytterligere 20 millioner kroner pr år framover. Ny kontrakt fra 01.01.2019 medfører en overgang fra netto- til bruttokontrakt. Det er derfor ikke mulig å fastslå eksakt tilskuddsbehov før etter oppstart.

For kontrakten som avsluttes ved årsskiftet på sambandet Flakk - Rørvik er det en uavklart sak som gjelder rabattkompensasjon til rederiet for fire år. Partene har til hensikt at kontrakten skal avsluttes våren 2019.

Handlingsrom for å håndtere økonomisk utfordring

De forhold som er omtalt over for kollektivområdet vil i perioden 2019 til 2022 summere seg opp til følgende samlet utfordring pr år:

Tall i mill kroner

	2019	2020	2021	2022
Nedtrekk Kollektivramme	12,8	26,1	33,9	41,7
Ekstra behov ferge	20,0	20,0	20,0	20,0
Ekstra behov hurtigbåt	6,0	6,0	6,0	6,0
Dekke inn tidl.kostn.økning*	13,5	13,5	13,5	13,5
Sum utfordring pr år	52,3	65,6	73,4	81,2

I 2019 vil samlet utfordring utgjøre 52,3 millioner kroner, stigende til 65,6 millioner kroner i 2020. I både 2021 og 2022 vil utfallet av regionanbud buss være utslagsgivende for utfordringens størrelse, men forutsatt samme nivå på regionanbudet som dagens tilskuddsnivå vil utfordringen i 2021 utgjøre 73 millioner kroner og i 2022 81 millioner kroner.

Håndtering av 2019

I 2019 kan 33,5 millioner kroner fra tidligere års mindreforbruk finansiere deler av den økonomiske utfordringen (ref. hovedutvalgenes behandling i september, HUT 63/18 og HUV 51/18).

Restutfordringen på 18,8 millioner kroner må enten finansieres gjennom ytterligere bruk av akkumulert mindreforbruk, takstøkning eller ved å redusere AtBs tilskudd til kjøp av tjenester.

Fylkesrådmannen vil foreslå en generell takstøkning på 6% i 2019. Sammen med rådmannen i Trondheim, vil det bli lagt frem en sak for Formannskapet og Fylkesutvalget der det foreslås samme takstøkning også for Miljøpakke-området.

AtBs muligheter for å håndtere et redusert tilskudd:

- Bruke egenkapital.
- AtB har de siste årene utvist god økonomistyring noe som har resultert i at AtB har hatt behov for å bruke mindre av de overførte tilskuddene enn opprinnelig budsjettert. Forholdet gjelder både innenfor og utenfor Miljøpakkeområdet og har bidratt til overskudd i AtB AS. Overskudd i Miljøpakkeområdet disponeres av Miljøpakken. Øvrig overskudd fra aktiviteter utenfor miljøpakkeområdet har bidratt til å styrke AtBs egenkapital og evne til å håndtere svingninger i inntekter og kostnader.
- Foreslå ytterligere takstøkning.
- Foreslå å redusere rutetilbudet.
- Redusere egne kostnader.

Fylkesrådmannen vil innstille på at AtB gis i oppgave å løse restutfordringen i 2019 på 18,8 millioner kroner. Tiltakene må innrettes slik at den økonomiske effekten av tiltakene kommer på regionen.

Utfordringen er lagt frem for AtB. AtBs styre har meldt tilbake at de forholder seg til de rammer som gis av Trøndelag Fylkeskommune. Dersom AtB får i oppgave å løse restutfordringen på 18,8 millioner kroner er dette noe AtB vil håndtere gjennom sin detaljbudsjettering for 2019.

AtB supplerer tilbakemeldingen med at det økonomiske handlingsrommet for virksomheten utenfor Miljøpakkeområdet begrenses av at en vesentlig andel av aktiviteten er lovpålagt (eks skoleskyss) og/eller del av samfunnsmessig kritisk infrastruktur (eks ferge). I tillegg til dette ble tilbudene for buss i region sør redusert så mye i 2014/2015 at det er tilnærmet intet endringsrom til ytterligere reduksjon av kontraktene. Pr i dag vurderer AtB at utfordringen på 18,8 millioner kroner i 2019 må løses gjennom:

- 6% takst-/pristiltak utenfor Miljøpakken (effekt: 5-10 millioner kroner basert på innretning, negativ etterspørselseffekt og om også prisnivået på ferge også kan justeres tilsvarende).*
- Øvrig økonomisk utfordring på 8-13 millioner kroner løses innenfor hurtigbåttilbudet (vurdere nedleggelse av ekstrakapasitet, justering på øvrig tilbud, evt ytterligere pris)

* Effekt takst-/pris regnes av prisvekst utover 3% (ordinær prisstigning)

Håndtering av perioden 2020-2022

I 2020 vil det forutsatt at midlene ikke besluttes anvendt i 2019 være mulig å benytte 33,0 millioner kroner av tidligere års mindreforbruk (ref. hovedutvalgenes behandling av tidligere års mindreforbruk). Restutfordringen vil derimot øke til 32 millioner kroner og vil kreve planlagte tiltak i samme størrelsesorden.

I 2021 og 2022 vil mulighet for bruk av oppsparte midler være minimal. Hele utfordringen på henholdsvis 73 og 81 millioner kroner vil kreve tiltak.

Handlingsalternativ for å håndtere økonomisk utfordring 2020-2022:

- Nedskalere tjenestetilbud, jevnt innenfor flere transporttilbud.
- Øke takster.
- Kutte/ redusere innenfor enkelttilbud:
- Regionanbud 2021
- Kutte/ redusere i Hurtigbåtsamband
- Redusere omfanget innenfor andre samferdselsområder

Omtale av disse tiltakene:

- Nedskalere tjenestetilbud, jevnt innenfor flere tjenestetilbud

Effekten er generelt lav av tiltak som har til hensikt å gjøre større innsparinger gjennom reduksjoner i løpende kontrakter. En reduksjon må skje der transportnyttene pr krone anses som lav og der reduksjonen ikke vil komme i alt for stor konflikt med samfunnsoppdraget. Dette vil være en utfordrende øvelse, og effekten vil være avhengig av hvor langt «inn til beinet» man er villig til å ta kutt. Tiltak kan iverksettes med kort tidshorisont (3-5 måneder). Det vil i de fleste tilfeller være større økonomisk effekt om man i foretar endringer i forbindelse med etablering av nye kontrakter/anbud.

- Øke takster

En takstøkning for å møte den økonomiske utfordringen må gi effekter utenfor Miljøpakkeområdet. Hovedtyngden, ca. 60 %, av de totale passasjerinntektene er derimot innenfor miljøpakkeområdet. En betydelig takstøkning, opp mot nivå togbillett, kan bidra til å gjøre større stamruter kommersielt drivverdige og dermed redusere behovet for fylkeskommunale ruter med tilskudd. Det ble i 2018 innført nytt takstsystem. En endring nå er ikke ønskelig, men mulig.

- Kutte/ redusere innenfor enkelttilbud

Å kutte i hele tilbud vil være mulig når eksisterende kontrakter utløper. Kuttene kan foretas ved at tjenestetilbudet ikke videreføres eller ved at omfang og karakter endres i betydelig grad. Følgende tjenestetilbud kan være gjenstand for en slik vurdering: Regionanbud buss 2021 (kan skape virkning fra 08.2021), Hurtigbåt Trondheim – Vanvikan (kontrakt utløper 12.2021 uten opsjon), Hurtigbåt Namsos – Leka (kontrakt utløper 12.2019), Hurtigbåt Brekstad- Kristiansund (kontrakt utløper 12.2021 uten opsjon).

- Redusere omfanget innenfor andre samferdselsområder

Muligheten for å redusere omfanget innenfor andre samferdselsområder, ligger hovedsakelig på veiområdet og innenfor utbygging av nett. Samtidig skjer det svært mye innenfor samferdselsområdet nå, med bla. flere nye oppgaver på vei inn og en nasjonal kamp for økte rammer innenfor ferge. Dette vil kunne bidra til å endre det økonomiske bildet vi ser i dag.

Fylkesrådmannens anbefalte strategi for å tilpasse kollektivområdet til nye økonomiske rammer:

- I 2019 brukes tidligere års mindreforbruk på å videreføre dagens tjenestenivå AtB gis i tillegg i oppgave å finne inndekning for 18,8 millioner kroner
- Fylkeskommunen velger laveste kostnadsnivå i regionanbud 2021
- Fylkeskommunen inngår ikke nye økonomiske forpliktelser på samferdselsområdet uten at tiltaket er finansiert. Fylkesrådmannen må i 2019 forberede og klargjøre for hvilke tiltak som skal iverksettes i fra 2020 og utover for å møte de nye rammeforutsetningene på samferdselsområdet.

9.3 Strategier og prioriteringer

Det er høsten 2018 vedtatt en ny delstrategi veg og delstrategi for mobilitet, sjø, trafikksikkerhet og gods behandles politisk parallelt med denne økonomiplanen. Delstrategiene skal beskrive hvordan den overordnede samferdselsstrategien skal realiseres, og anbefalingene i delstrategiene har derfor vært førende for de valg og prioriteringer som anbefales i denne økonomiplanen.

9.3.1 Fylkesvei – strategi og prioriteringer

Sammenslåingen av fylkeskommunene gjør Trøndelag til landets største fylkesveieier. Fylkestinget har vedtatt en ambisiøs og målrettet vegstrategi som vil legge føringer for prioriteringene på området fremover. Forventningen til innovasjon, bruk av ny teknologi, ITS samt utnyttelse av nye kontraktsformer mv. vil utfordre egne ressurser og kompetanse samtidig som det vil kreve driftsmidler til iverksettelse.

Vedtatt Delstrategi veg peker på at det med begrensede ressurser innenfor vegområdet, kombinert med betydelige utfordringer rundt vedlikeholdsetterslep, klima, godstrafikk og trafikksikkerhet, er helt avgjørende å ha en strategi for en målrettet tilnærming for hvordan det skal prioriteres. Dette er avgjørende for å sikre en balansert utvikling med en konkurransedyktig storby, attraktive småbyer og livskraftige regioner og distrikter.

For nærmere omtale av strategier knyttet fylkesveg henvises til Delstrategi veg, og for prioriteringer som følger av vegstrategien er omtalen i dette dokument på et absolutt hovednivå. Handlingsprogram samferdsel 2019-22, fremlagt i parallell sak, vil gi mer utfyllende omtale og peke på tiltak i samsvar med vedtatte Delstrategi veg.

Fylkeskommunens hovedmål ved prioritering av tiltak på fylkesveinettet er trafikksikkerhet og fremkommelighet. Som følge av dette angir Delstrategi veg at hovedprioritet for vegområdet er å stoppe økningen i vedlikeholdsetterslepet og gjøre en målrettet oppgradering av eksisterende vegnett. Det sikres samtidig herigjennom en forsvarlig forvaltning av vegkapitalen.

En forutsigbar og pålitelig infrastruktur er et helt sentralt mål innen vegområdet. Ivaretagelse av dette handler om fortløpende oppdatert kunnskap om tilstanden på vegnettet og hva som er kritisk infrastruktur. Men det handler også om evne til å iverksette tiltakene i tide. Prioriteringen innen vedlikehold og oppgradering av vegnettet har også stor betydning for hovedmålet om at vegnettet skal bidra til balansert utvikling i hele fylket.

Fornyingsprogrammet innenfor investering er helt sentral for ambisjonen om å følge et scenario der vedlikeholdsetterslepet på fylkesvegnettet reduseres samtidig som det skjer en viss oppgradering. Den økonomiske ramme for dette program er derfor avgjørende for å nå målet. I den sammenheng skal det poengteres at fornyingsprogrammet ikke kan betraktes som en erstatning for driftsbudsjettets vedlikeholdsprogram, men at disse kan komplementerer hverandre for samlet sett å ha en positiv utvikling i tilstanden på fylkesvegnettet.

Vegstrategien peker på ambisjonen om å effektivisere tiltakene innen vedlikehold slik dette område kan ivaretas tilfredsstillende om tildelt 80 % av det rammenivå som MOTIV-tallet angir som behov for området.

Til dette knytter seg den generelle betraktning om at det i tillegg til fokus på sammenheng mellom økonomiske ramme og utvikling i vedlikeholdsetterslep, er helt essensielt å ha sterkt fokus på innovasjon samt god og effektiv planlegging, gjennomføring og koordinering av tiltak slik effekt av tildelte midler maksimaliseres. Bruk av ny teknologi for riktig prioritering av tiltak er sentralt i dette arbeidet. Likeledes vil aktivt bruk av ulike kontraktsformer være sentralt.

Drift og vedlikehold fylkesvei

I og med at drift er fastlåst i kontrakter, gjør underfinansiering av drift og vedlikehold at vi må ta denne underfinansieringen inn gjennom reduksjon i programmer for løpende vedlikehold. For eksempel risikerer vi å måtte kutte ned på vedlikeholdsprogram som asfaltering. Dette manglende vedlikeholdet og påfølgende økning i vedlikeholdsetterslepet har en betydelig negativ konsekvens i forhold til hovedmålene om trafikksikkerhet, forutsigbarhet og fremkommelighet.

Håndtere Klimautfordringer

Vedlikeholdsetterslep bidrar til at infrastrukturen for transport er ekstra sårbar overfor virkninger fra ekstreme værhendelser. Derfor er styrket vedlikehold og reduksjon av vedlikeholdsetterslepet en sentral del av klimatilpasningsarbeidet hvor viktigste tiltak således er fornyings- og utbedringstiltak, som gir økt standard og dermed mer robust infrastruktur. I tillegg må det vektlegges å tilgodeses et økt behov for beredskap og inspeksjoner.

Det er for Trøndelag fylkeskommune viktig å sikre tilstrekkelige fleksible midler til å kunne håndtere uforutsette hendelser samt have gode rutiner for å håndtere disse.

Trafikksikkerhet vei

Trafikksikkerhet skal være grunnlaget for alle tiltak på fylkesveg og delstrategi veg peker på hvordan målrettet prioritering av tiltak skal bygge opp under denne overordnede målsetningen.

Godstransport

Godstransport vil sannsynligvis bli transportområdets største utfordring på sikt.

Godstransporten har hatt dobbelt så høy volumvekst som persontransporten de siste 25 år og trenden ser ut til å fortsette. Gjennom NTP har staten beregnet at veksten frem mot 2050 vil være på 290 millioner tonn. Av dette vil 240 millioner tonn komme på vei. Dette innebærer ca. 50 000 flere lastebiler på norske veier hver arbeidsdag i 2050 i forhold til i dag. Dersom denne veksten realiseres vil det ha alvorlige følger for sikkerhet, fremkommelighet og standarden på vegene våre.

Fellesnemda har i sak 2/17 bekreftet at fylkeskommunen skal innta en rolle innenfor godstransporten.

Delstrategi Gods omhandler hvordan Trøndelag fylkeskommune skal benytte eksisterende kunnskap og sette denne sammen til en helhet og videreutvikle denne. Igjennom kunnskap om godstrafikk kan fylkeskommunen prioritere de viktigste godstransportlenkene internt og igjennom fylket. Dette vil kunne bidra til å sikre at næringstransportene i Trøndelag skal få akseptable vilkår. Delstrategi gods vil også se på og hvordan Trøndelag skal forberede seg på å møte den enorme veksten som er ventet innenfor godstransporten i årene som kommer. Sjømatnæringen har et stort vekstpotensial og det vil derfor være viktig å avlaste fylkeskommunale veglenker fra kysten og inn mot riksveg. Andre viktige tema utover å etablere en tilstrekkelig kunnskap på området er å etablere gode møteplasser mellom næringen regionalt og politisk nivå regionalt og nasjonalt, samt hvordan fylkeskommunen kan bidra for å stimulere til nødvendig teknologiskifter innenfor godstrafikken og bruke teknologi innen ITS for å samle kunnskap, redusere flaskehals og bedre trafikksikkerheten for godstransport.

Sams Veiadministrasjon

Som et ledd i regionreformen skal Trøndelag fylkeskommune fra 1.1.2020 ha etablert egen vegadministrasjon. Dette arbeidet er oppstartet i 2018, men det betyr at det i 2019 må legges ned et betydelig arbeid for å få dette på plass. Dette betyr organisering av oppgaver og prosesser som krever opp mot 200 medarbeidere, behov for et betydelig antall lokasjoner, anskaffelse av en mengde utstyr som biler, scannere, geologisk utstyr, båter, lyssignalanlegg m.v. Samtidig som en ny organisasjon skal settes seg skal løpende drift ikke blir rammet. Etablering av egen vegadministrasjon skal skje integrert med dagens øvrige fylkeskommunale virksomhet. De

budsjettmessige konsekvensene at denne etableringen er ikke fullt ut klart pr nå, og vil kun delvis bli omfattet av denne økonomiplanen. Men utover i 2019 vil konsekvenser for bemanning og utstyr komme på plass.

9.3.2 Mobilitet – Strategi og prioriteringer

Delstrategi mobilitet ligger til behandling samtidig som økonomiplanen og det vises til denne for en gjennomgang av overordnede strategiske målsetninger og prioriteringer. Hovedprioriteringene i foreslått strategi er knyttet til:

- knutepunktutvikling med tilhørende infrastruktur og tjenestetilbud
- gåing og sykling
- etablering av mobilitetsplattform
- digital infrastruktur
- utviklingsprosjekter for langsiktig måloppnåelse

Det første året av strategiperioden vil brukes til å operasjonalisere strategien ved å framskaffe et godt kunnskapsgrunnlag for å etablere ambisjonsnivå og innretning for prioritering 1-3 og 5 før praktiske tiltak gradvis etableres. For digital infrastruktur er kunnskapsgrunnlaget godt og de praktiske forutsetningene for økt satsing på plass. Her vil det være økonomi som legger mye av begrensningen.

Miljøpakken

Miljøpakkesamarbeidet er viktig for fylkeskommunen. Samarbeidet legger mye av de økonomiske premissene for infrastrukturinvesteringer og drift av kollektivtransport innen miljøpakkeområdet. Om en eventuell byvekstavtale inkluderer nabokommuner vil viktigheten øke. Samarbeidet er tidkrevende med store og godt bemannede organisasjoner rundt bordet. For å styrke fylkeskommunens evne til å ivareta sine interesser i samarbeidet, er det besluttet å styrke bemanningen i dette arbeidet med ett årsverk.

Togtilbudet

En viktig del av mobilitetsarbeidet vil være å forbedre forholdene for togtrafikken i Trøndelag ved å arbeide for å få på plass elektrifisering av Meråker- og Trønderbanen og bidra til å sikre økt frekvens og kapasitet på togene i regionen. I tillegg bør togets rolle styrkes ved å forbedre reisemulighetene til og fra de viktigste jernbanestasjonene.

Jernbandedirektoratets handlingsplan 2018-2029 legger opp til utskifting av togsettene på Trønderbanen i perioden 2020/21. Dette vil om lag doble togenes kapasitet og gi bedre komfort og regularitet. Det legges også opp til økning til to tog i timen Melhus – Steinkjer innen 2024 samt elektrifisering, i første omgang til Stjørdal og Storlien. Dette vil igjen fordoble kapasiteten på Trønderbanen, slik at totalen blir en firedobling, til om lag 10.000 seter pr. hverdag. For å ha mulighet til å supplere togtilbudet dersom frekvensøkningen ikke kommer hurtig nok, vil AtB legge inn opsjoner på utvidet bussdrift i regionanbudet med driftsstart 2021.

Knutepunktutvikling

Velfungerende knutepunkt vil være en forutsetning for å etablere velfungerende reisekjeder med god konkurransekraft overfor privatbilen. I løpet av 2019 vil strategien operasjonaliseres og en implementering vil ha budsjettkonsekvenser fra 2020. Tiltakene vil primært rettes utenfor miljøpakkeområdet.

Gåing og sykling

Gåing og sykling utgjør en stor andel av de kortere reisene. I tillegg vil de fleste kollektivreiser ha sykling eller gange i sine start- og endepunkt og god tilrettelegging for dette kan bidra til redusert bilbruk om de prioriteres rundt kollektivknutepunkt. Tilrettelegging for gåing og sykling er også et viktig trafikksikkerhetstiltak og vil prioriteres mot særlig sårbare brukergrupper. I løpet av 2019 vil det utvikles en plan for arbeidet med gåing og sykling og etablere kriterier for prioritering av tiltak. Tiltakene vil primært rettes utenfor miljøpakkeområdet. Satsingen vil ha budsjettkonsekvenser fra 2020.

Mobilitetsplattform

Også nye mobilitetsplattformer må på plass for å sy sammen de ulike delene av kollektivsystemet og for å sy sammen kollektivsystemet med andre transportmuligheter. Et mål om å ha en velfungerende mobilitetsplattform på plass i løpet av fireårsperioden, vil ha budsjettkonsekvenser fra 2020.

Digital infrastruktur

Ambisjonen om *Nett for alle, over alt, alltid* betinger økt satsing på digital infrastruktur. Bredbåndsdekningen i Trøndelag ligger i dag på 83 % (faste tilknytninger med hastighet på minimum 30 Mbps) og mobildekningen i Trøndelag på i overkant av 70 %. Det vil være en forutsetning for ett tilgjengelig Trøndelag at digitale kommunikasjoner styrkes vesentlig i den kommende perioden.

For digital infrastruktur, er behovet for utbygging og tilrettelegging:

- Utbygging av minst 2500 nye bredbåndsaksesser pr år: 30 000 000 kroner
- Utbygging av minst 25 nye basestasjoner pr år: 15 000 000 kroner

Det er i 2018 bevilget tilsammen 29 millioner kroner til utbygging av digital infrastruktur. Det var i opprinnelig budsjettet kun avsatt 5 millioner kroner, øvrige midler har kommet gjennom omdisponering av tidligere års mindreforbruk og andre fylkeskommunale midler. For 2019 og årene framover vil det fortsatt være behov for målrettet satsing. Det er ikke avsatt midler til digital infrastruktur i budsjettforutsetningen for 2019.

På tross av fylkeskommunens økonomiske utfordringer, er rådmannens forslag at totalbudsjettet til digital infrastruktur settes til 30 millioner kroner for 2019, hvorav 25 til bredbånd og 5 til mobildekning. Dette forslaget innebærer at 30 millioner kroner omdisponeres fra rammen som opprinnelig er tiltenkt drift og vedlikehold fylkesveier. Begrunnelsen for dette er at oppbyggingen av nett til alle, over alt, alltid, er en forutsetning før Trøndelag fylkeskommunen kan tilrettelegge et mobilitetstilbud som utnytter ledig kapasitet innenfor alle transportformer i hele Trøndelag.

9.3.3 Sjø – Strategi og prioriteringer

Utviklingsprosjekter sjø:

Seksjon Sjø har igangsatt to utviklingsprosjekt med fylkeskommunal delfinansiering;

- *Prosjektet fremtidens hurtigbåt* skal bidra til å få utviklet verdens første utslippsfrie hurtigbåt. Prosjektet er i en utviklingsfase der fem utviklingskonsortier er valgt ut og hvor disse nå utvikler og tester sine ideer. Prosjektet er nominert til både Zero-prisen og Difis Anskaffelsespris for bærekraftige anskaffelser i 2018. Prosjektet vil kunne bli utviklet til også å gjelde fremtidens kai og fremtidens energiløsninger.

- *LivingLab* – er et utviklingsprosjekt til sjøs med hurtigbåtsambandet Trondheim – Vanvikan som plattform. Fylket organiserer prosjektet og stiller sambandet til disposisjon for aktører som ønsker å utvikle teknologi innenfor billettering, kundekommunikasjon, havne og farledsovervåking, sjøsikkerhet, manøvrering, datafangst og kaiinfrastruktur. Prosjektet har i 2018 fått innvilget 1 million i fylkeskommunale midler til prosjektkoordinering. Ytterligere finansiering følger prosjektets delprosjekter.

Beredskap

Mye av gods og persontrafikken i fylket er avhengig av ferje og/eller undersjøiske tunneler for å fungere. Spesielt øyene er sårbare fordi det ikke finnes gode omkjøringsalternativer. Disse er kartlagt og en prioritert tiltaksplan må utarbeides. Tiltakene innebærer normalt utbedring av eksisterende fergekai eller bygging av nye beredskapskaier som kan avlaste stengte tunneller eller fergeleier.

Sjøsikkerhet

En metode for å øke sjøsikkerheten for fylkets ferje- og hurtigbåtsamband er å montere vindmålere som kommuniserer med fartøyene i flere av fylkets utsatte havner og farleder enn i dag.

Kaier for hurtigbåt og ferger

Kaier er svært kritisk infrastruktur og en betingelse for at de daglige avgangene skal kunne gjennomføres. Våre kaier fungerer i et svært utsatt miljø med store påkjenninger fra fartøyer, vær og vind. For å opprettholde sambandsregulariteten kreves det et regelmessig vedlikehold. Erfaringer fra tidligere utbedringer har vist oss at det kan komme store økonomiske overraskelser når kaiene skal utbedres.

Overgang til alternative energikilder for fartøyene og et behov for standardisering av fergeleier krever investeringer i ferjeleier neste gang sambandene skal konkurranseutsettes. Standardiserte kaier er et middel for å øke konkurransen ved anbudsutsetting av sambandene fordi flere rederier har fartøy som passer.

9.3.4 Forvaltning, utviklingsoppgaver og samfunnskontakt

TT-Transport (tilrettelagt transport funksjonshemmede)

Fylkeskommunen vil også i 2019 søke om ekstra statlige midler til å finansiere utvidet TT-ordning for blinde og rullestolbrukere. Ordningen med ekstra statlige midler gir mulighet for å opprettholde et godt tilbud uten at dette skaper stor risiko for overforbruk av fylkeskommunale midler. De fylkeskommunale midlene bindes derimot opp som fylkeskommunal egenandel og kan ikke omdisponeres til annet formål. Den TT-ordningen som ble vedtatt å gjelde fra juli 2018 vil bli gjenstand for evaluering i løpet av første halvår 2019.

Trafikksikkerhet

I Samferdselsstrategien er det vedtatt at fylkeskommunen skal bli mer synlig i trafikksikkerhetsarbeidet. En egen trafikksikkerhetsstrategi er under parallell politisk behandling med denne økonomiplanen. Det vil bli en prioritert oppgave i 2019 å implementere denne strategien så snart den er vedtatt.

I behandlingen av økonomiplanens utfordringsdokument ba Fylkestinget gjennom vedtaket at fylkesrådmannen kommer tilbake med en vurdering av hvordan budsjettet kan styrkes for å oppnå større synlighet og effekt av fylkets trafikksikkerhetsarbeid. Denne vurderingen vil dels komme gjennom den Trafikksikkerhetsstrategien og dels gjennom det handlingsprogram fylkesvei som legges fram for behandling parallelt med denne økonomiplanen.

Drosje

Samferdselsdepartementet (SD) har varslet betydelige endringer i det norske drosjesystemet og det er sendt ut forslag til endringer ut på høring. Trøndelag fylkeskommune vedtok i oktober 2018 en ny drosjepolitikk for hele fylket. Slik forslaget til nye nasjonale regler nå er utformet kan fylkeskommunen stå overfor vesentlige endringer med hensyn til egen rolle i forvaltningen av drosjeområdet og fylkeskommunen må arbeide for at nytt regelverk kan ivareta gode muligheter for å integrere drosjetjenester i egen tjenesteutøvelse og i lokale mobilitetstilbud som er under utvikling.

Skoleskyss

Seksjon Kvalitet avklarer rettigheter til skoleskyss. Skysstilbudet er en del av fylkeskommunens mobilitetsportefølje som iverksettes gjennom AtB. Det vil fortsatt jobbes aktivt med å korte ned saksbehandlingstid samtidig som god og forutsigbar kvalitet opprettholdes på tjenestene. I dette arbeidet inngår det å utvikle verktøy som digitaliserer søkeprosess og saksbehandling som igjen skal bidra til å kanalisere saksbehandlingsressurser til å følge opp saker med mer kompleksitet.

NTP 2022-2033

Trøndelag fylkeskommune vil i 2019 prioritere arbeide med å få fram Trøndelags/regionens prioriteringer til Nasjonal Transportplan 2022-2023. Politisk nivå vil bli orientert gjennom informasjon i møter og gjennom politiske saker til vedtak.

Utviklingsprosjekter

Det pågår to prosjekter der samferdselsansvaret tas videre til også å inkludere utvikling av gode prosesser mot arealutvikling i kommuner og mot innovasjon av samferdselsløsninger. Disse er:

- Utvikling av framtidsrettede areal- og transportløsninger i og rundt Innherredsbyene.
- «Jøa t'land 24/7» - sikre framdrift og avklaring på hvordan kryssing mellom fastlandet og Jøa kan skje på en bedre måte enn i dag.

Begge disse prosjektene kan ha stor overføringsverdi til andre deler av Trøndelag.

Samfunnskontakt

Samferdselsavdelinga skal kommunisere godt med sine omgivelser og synliggjør sine prosjekter. Det skal også sikres en god dialog med alle partnere. Dette gjøres gjennom en strategisk tilnærming til diverse faglige forum, synlig tilstedeværelse på faglige arenaer og proaktiv kommunikasjon mot offentligheten og samarbeidspartnere.

Nye samferdselsoppgaver tiltenkt fylkeskommunene gjennom regionreformen

For uten det som er omtalt rundt overføring av sams veiadministrasjon er et annet viktig element i regionreformen at fylkeskommunene skal ta over ansvaret for innkjøp av flyruter med offentlig tjenesteforpliktelse (FOT-rutene) fra 2020. Fylkesutvalget i Trøndelag stilte seg i juni 2018 (med noen forutsetninger) positivt til at Trøndelag fylkeskommune skal overta ansvaret for sikring av regionalt flyrutetilbud på kortbaneflyplasser i Trøndelag (FOT-ruter). Arbeidet med å utvikle kompetanse og arbeidskapasitet for dette må gjøres i løpet av 2019.

9.4 Investeringer

9.4.1 Investeringer fylkesvei

Forslag til totalt rammenivå for investering fylkesveg i 2019 på 2.150 millioner kroner gjør det mulig å ivareta rasjonell og kontinuert utbygging av eksisterende investeringsforpliktelser i de store bomvegprosjekter samt sikre bevilling til fornyingsprogram for bærende konstruksjoner og fornyingsprogram for vegfundament og dekke (versjon 1.0 og 2.0). Det sikres også finansiering av tiltak på områdene gang- og sykkelveg, trafikksikkerhet, veglys og miljø, men det gis ikke mulighet for oppstart av nye store investeringsprosjekter innenfor foreslått rammenivå. Det er derfor fortsatt et betydelig gap mellom behov og hva som er mulig å få til.

For nærmere omtale av de enkelte investeringsprosjekter/elementer i fylkesrådmannens forslag til investeringsprogram vises til Handlingsprogram samferdsel 2019(-22), fremlagt i parallell sak.

Her følger omtale av enkelte spesielle områder og utfordringer:

Fornyingsprogram – Vedlikeholdsetterslep

Med utgangspunktet i vedtatt Delstrategi veg vil Fornyingsprogram versjon 1.0 og 2.0 være sentrale i investeringsprogrammet. Fornyingsprogram for bærende konstruksjoner må tilsvarende ha stort fokus. Det anbefales samlet sett at Fornyingsprogrammet over tid styrkes vesentlig.

Jevnfør Delstrategi veg anbefaler fylkesrådmannen at økt ramme til fornyingsprogrammet defineres som strategi for å redusere vedlikeholdsetterslepet.

Gang- og sykkelveg

Bygging av gang- og sykkelveger er et viktig trafikksikkerhetstiltak for skolebarn og øvrige myke trafikanter. Samtidig er det å legge til rette for at flere kan gå og sykle på sin reise et viktig klima- og folkehelseiltak.

Fylkesrådmannen vil ha fokus på å prøve ut nye og forenklede løsninger for derigjennom med kostnadseffektive løsninger samtidig som med en standard tilpasset lokale forhold og behov, å kunne få etablert flere meter gang- og sykkelveg.

Forskriftskrav – Tunnelsikkerhetsforskrift for fylkesveg

Trøndelag Fylkeskommune forutsetter som tidligere omtalt at staten enten restfinansierer tiltak for oppfyllelse av tunnelsikkerhetsforskrift for fylkesvei før fristen som staten krever at forskriften skal være innfridd (pt. 1. januar 2020), eller inngår forskutteringsavtale med fylkeskommunen.

Med tildeling i 2019 på 16,9 millioner kroner vil fylkeskommunen imidlertid samlet sett ha mottatt 71,1 millioner kroner til formålet og det vi foreslår at det i 2019 gjennomføres tiltak knyttet til forskriften, som tilsvarer dette beløp. Rådmannen vil snarest legge frem en egen sak med forslag til disponering av de statlige midlene som er mottatt så langt.

Skredsikring

Det er etablerte skredsikringsprosjekter som binder statlige tilskuddsmidler på skredsikring de neste 10 årene. Samtidig er det fortsatt et stort behov på vegnettet til skredsikring og de klimatiske forandringene som skjer gjør at nye områder også får utfordringer på skred. Rådmannen legger opp til at økte statlige bevilgninger på dette området går til innfrielse av allerede forskotterte tiltak.

Bærende konstruksjoner

Vedtatt Delstrategi veg peker på betydningen av fremkommelig og forutsigbar infrastruktur og nettopp ivaretagelse av bærende konstruksjoner er her sentralt. Det er 1316 bruer i Trøndelag og området har således et stort potensial for å skjule underliggende vedlikeholds- og investeringsbehov, og planlagt, rasjonell og standardisert innsats er ofte helt avgjørende for

at denne kan være kostnadseffektiv. Dette også fordi kostnad for tiltak på dette området i særlig grad eskalerer dersom et tiltak må gjennomføres som akuttiltak.

Med et samtidig fokus på flaskehals for næringstrafikken på fylkesveinettet som oftest utgjøres av bærende konstruksjoner, er dette et område som generer store investeringer knyttet oppgradering og nyinvestering.

9.4.2 Investeringer kollektiv infrastruktur og sjø

Investering kollektiv infrastruktur

Trøndelag fylkeskommune skal bygge nytt bussdepot øst i Trondheim, sannsynligvis på Brøset. Dette er en investering som tidligere er anslått til ca. 350 millioner kroner. Sør-Trøndelag fylkeskommune har avsatt 212 millioner kroner til formålet og Staten bidrar med 140 millioner kroner gjennom Bymiljøavtalen for Trondheim. Investeringsbehovet har et stort usikkerhetsspenn samtidig som løsningsvalg ikke er avklart. Det søkes derfor tilleggsfinansiering til formålet gjennom pågående byvekstavtaleforhandlinger. En slik løsning vil også medføre krav om økt egenandel fra fylkeskommunen.

Til infrastrukturtiltak utenfor Metrobuss (utenfor hovedlinjene) har Fylkestinget forskuttert 31 millioner kroner til nødvendige tiltak før august 2019. Dagens prognose tilsier at beløpet må økes til 41 millioner kroner. 41 mill. kroner er derfor spilt inn til handlingsprogrammet i Miljøpakken for budsjett 2019, for å få Miljøpakken til å direktefinansiere restbeløpet på 10 millioner kroner. Det foreligger ennå ikke nøyaktige kostnadstall for prosjektene, slik at det er fortsatt usikkerhet rundt hva sluttsummen blir.

Investeringer sjø

Kai er en utsatt og kostbar infrastruktur. Dette er også en infrastruktur som krever tilnærmet 100 % oppetid da sambandene er livsnerven i kommunikasjonen for enkelte samfunn. Erfaringen fra tidligere er at kostnadene til vedlikehold av kaiene ofte overgår prognosene. Fylkesrådmannen har i løpet av 2018 fått en ny tilstandsrapport som viser et betydelig investeringsbehov innenfor dette området. Dette behovet vil fylkesrådmannen komme tilbake til i utfordringsdokumentet i 2019. Det er avsatt planleggingsmidler til dette i forslag til investeringsbudsjett i 2019, og det er estimert et investeringsnivå som dette kan utløse utover i handlingsplanperioden.

Fylket ønsker å konvertere flere av dagens samband over fra diesel til elektrisitet. Kostnadene ved fremføring av energi til kaiene og etablering av ladeinfrastruktur på kaiene er ikke kartlagt.

Vegkantutstyret for billettering med AutoPASS på sambandet Flakk - Rørvik har behov for en oppgradering. Dette vil kunne gi reduserte driftskostnader og gjøre det enklere å innføre AutoPASSferge regulativet fullt ut på dette sambandet.

For å øke sikkerheten til sjøs for fylkets ferge- og hurtigbåtsamband er det i fylkesrådmannens budsjettforslag tatt med montering av vindmålere som kommuniserer med fartøyene i flere utsatte havner og farleder enn i dag.

9.5 Forslag til tallbudsjett

Drift

Tjenester (1000 kroner)	Bud 2018	Bud 2019	ØP 2020	ØP 2021	ØP 2022
420-299 Administrasjon og adm.lokaler	-270	0	0	0	0
700-719 Nærings- og bostedsutvikling	5 000	30 000	0	0	0
722 Fylkesveger	756 629	734 477	760 974	758 632	756 497
730-739 Kollektivtrafikk	1 099 566	1 145 679	1 134 406	1 126 142	1 118 084
Samferdsel	1 860 925	1 910 156	1 895 380	1 884 774	1 874 581

Investeringer samferdselsanlegg

Alle tall i millioner kroner							
Prosjektets navn	Total kostn.ramme	Finansiert pr. 31.12.2018	Budsjett 2018	Økonomiplanperiode			
				2019	2020	2021	2022
Bussdepot, selvfinansierende	350,0	245,1	20,0	50,0	54,9		
Nye hvilebrakker AtB, selvfinansierende	26,3	10,3	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Park & Ride	3,5	3,5	3,5				
Knutepunktutvikling	16,0	0,0	0,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Investeringer i ferjekaier	75,0	0,0	0,0		25,0	25,0	25,0
Nye dieseltanker hurtigbåtterminalen i Trondheim	6,0	0,0	0,0	6,0			
veikantutstyr AutoPASS ferje Flakk og Rørvik	3,0	0,0	0,0	3,0			
Sjøsikkerhet, vindmølere	2,0	0,0	0,0		2,0		
Planlegging investering ferjekaier	2,0	0,0	0,0	2,0			
Kjøp av eiendommer til kollektivtransportformål i Trondheim	50,0	25,0	25,0	25,0			
Investering				94,0	89,9	33,0	33,0
Mva.-kompensasjon				13,0	16,0	6,0	6,0
Refusjon fra staten, Bymiljøavtalen				55,9	84,1		
Selvfinansierende låneopptak				3,3	3,3	3,3	3,3
Låneopptak som belaster driftsøkonomien				21,8	-13,5	23,7	23,7
Finansiering				94,0	89,9	33,0	33,0

Investeringer fylkesveg

Alle tall i millioner kroner							
Prosjektets navn	Total kostn.ramme	Finansiert pr. 31.12.2018	Budsjett 2018	Økonomiplanperiode			
				2019	2020	2021	2022
Investeringer fylkesvei				2 149,9	1 528,4	1 043,8	956,5
Tilbakebetaling av lån							25,0
Investering				2 149,9	1 528,4	1 043,8	981,5
Mva.kompensasjon				388,0	275,6	188,2	172,5
Refusjon fra staten rassikringsmidler				25,0	25,0	25,0	25,0
Bruk av fond tunnelsikringsmidler				71,1			
Kommunal medfinansiering					40,0		
Tilskudd fra private				45,5	32,0		
Bruk av bompenger				215,8	293,2	296,1	298,8
Bruk av bompenger (finansiert av bompengelån, Vegamot)				618,1	220,6	-36,2	-58,2
Rassikringsprosjekt Fv 723 og Fv 14. Fremtidig refusjon fra staten, lånefinansiert				234,9	100,3	33,8	
Låneopptak som belaster driftsøkonomien				551,6	541,8	536,9	543,4
Finansiering				2 149,9	1 528,4	1 043,8	981,5

KAPITTEL 10
VEDLEGG

Vår saksbehandler: Torbjørn Berglann, tlf. 400 67 058
E-post: torbjorn.berglann@konsek.no
Deres ref.:
Vår ref.: 2017000150-21
Oppgis ved alle henvendelser
Vår dato: 17.10.2018

Budsjett for 2019 for kontrollutvalget med økonomiplan 2020-22

Kontrollutvalget i Trøndelag fylkeskommune fattet i sak 48/18 følgende vedtak:

Kontrollutvalget vedtar utkastet til budsjett for 2019 med økonomiplan 2020-2023.

Vedlagt følger utskrift av sakspapirene og budsjettet i Excel-format.

Med vennlig hilsen
Konsek Trøndelag IKS

Torbjørn Berglann
daglig leder

Dette brevet er elektronisk godkjent og har derfor ikke signatur.

Postadresse:
Postboks 2564
7735 Steinkjer

Fakturaadresse:
Kongensgt. 9
7013 Trondheim
post@konsek.no

Telefon: 468 51 950
Bank: 8601.13.04038
Org.nr: 988 799 475

Budsjett for 2019 for kontrollutvalget med økonomiplan 2020-22

Behandles i utvalg	Møtedato	Saknr
Kontrollutvalget i Trøndelag fylkeskommune	16.10.2018	48/18
Saksbehandler	Torbjørn Berglann	
Arkivkode	FE - 033	
Arkivsaknr	17/150 - 18	

Kontrollutvalgssekretariatets innstilling

Kontrollutvalget vedtar utkastet til budsjett for 2019 med økonomiplan 2020-2023.

Vedlegg

Budsjettforslag 2019

Behandling:

Sekretariatet la fram budsjett for 2019.
Innstillinga ble enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Kontrollutvalget vedtar utkastet til budsjett for 2019 med økonomiplan 2020-2023.

Saksutredning

Kontrollutvalget skal lage et budsjett som skal vedtas av fylkestinget. Budsjettet dekker tre typer utgifter: lønn og godtgjøring til kontrollutvalgets medlemmer, utgifter til kontrollutvalgets egen drift samt utgifter til kjøp av tjenester fra Konsek Trøndelag og Revisjon Midt-Norge.

Lønnsutgiftene dekker lønn til leder og nestleder i henholdsvis 40 og 20 prosent stilling. Det skal betales pensjonskostnader og arbeidsgiveravgift av lønna. I tillegg skal øvrige medlemmer i utvalget ha møtgodtgjørelse på kr. 1000. Det er lagt opp til 10 møter i året.

Driftsutgiftene til kontrollutvalget består i hovedsak av utgifter til konferanser og faglige samlinger. De omfatter også reiseutgifter i forbindelse med at utvalget besøker fylkeskommunens enheter, selskaper som fylkeskommunen har eierandeler i, og en eventuell studietur. I tillegg kommer bevertning i forbindelse med utvalgets møter og eventuelle representasjonsutgifter. Driftsutgiftene omfatter også medlemskap i Forum for kontroll og tilsyn.

Budsjettet for 2019 er justert ned i forhold til 2018, fordi utgiftene til kontrollutvalgets egen drift her var satt svært høyt. Sekretariatet mener at budsjettet likevel er tilstrekkelig til å dekke utvalgets behov.

Honorar til revisjon og sekretariat utgjør den største utgiftsposten på budsjettet. Honorarene er de samme i 2019 som i 2018, og er summen av honorarene fra de to sammenslåtte fylkeskommunene.

Ang. økonomiplan

Fra 1.1.2020 er det grunn til å vente en betydelig nedgang i honorarene til sekretariat og revisjon. Det er eierforsamlingene i Revisjon Midt-Norge og Konsek Trøndelag som fastsetter honorarene.

Inntil de gjør dette i 2019, vil denne delen av økonomiplanen være svært usikker.

Kontrollutvalgssekretariatets konklusjon

Sekretariatet anbefaler at kontrollutvalget vedtar budsjett for 2019 med økonomiplan for 2020-2022.

Konto Konto (T)		Budsjett 2019
10800	Godtgjøring folkevalgte	511 000
10801	Møtegodtgjørelse folkevalgte	30 000
10802	Erstatning tapt arbeidsfortjeneste folkevalgte/ombud	30 000
10901	Gruppelivsforsikring arbeidstaker	500
10902	Ulykkesforsikring arbeidstaker	500
10903	Andel arbeidsgiver pensjon KLP	88 500
10990	Arbeidsgiveravgift	94 500
11002	Abonnement aviser/faglitteratur	6 000
11151	Servering ved møter, kurs mv	25 000
11202	Overnatting etter regning	35 000
11400	Annonser, reklame og informasjon	15 000
11402	Representasjon	7 000
11500	Opplæring, kurs ansatte	190 000
11601	Kostgodtgjørelse	25 000
11602	Km-godtgjørelse egen bil	15 000
11900	Leie av lokaler og grunn	20 000
11954	Andre avgifter og kontingenter	12 000
12701	Honorar Konsek Trøndelag	2 451 000
13750	Honorar Revisjon Midt-Norges	8 435 000
1210	Kontroll og tilsyn	11 991 000

Side 4 av Kontrollutvalget

Vedlegg 2

GARANTIFORPLIKTELSER

Gitt overfor - navn	Formål	Andel	Beløp pr 31.12.17	Beløp pr 31.12.16	Utløper dato
Trøndelag Bomveiselskap AS	E6 Trondheim - Stjørdal for parsellene Nidelv bru - Grilstad og Værnes- Kvithamar. (FT69/2008)		kr 825 000 000	kr 825 000 000	2028
Trøndelag Folkemuseum	Adm.bygg Sagvollen		kr 2 500 000	kr 2 700 000	2030
Trondheim bussterminal AS	Bygging av Tverrforbindelsen, gangbro over jernbaneområdet på Brattøra FU 77/12		kr 16 000 000	kr 16 000 000	2017
Trondheim bussterminal AS	Refinasiering av FU 77/12,FT 47/16		kr 9 000 000	kr 9 000 000	2018
Kolstad Arena AS	Flerbrukshall Kolstad Arena		kr 160 000 000	kr 90 000 000	2028
Fylkets Hus AS	Refinansiering	100 %	kr 19 964 000	kr 22 540 000	2025
Stiklestad Nasjonale Kultursenter AS	Museums-deponi	100 %	kr 1 906 680	kr 2 383 340	2021
Steinkjerhallen AS	Refinansiering og ny investering	49 %	kr 76 000 000	kr 75 971 300	2042
Steinkjerhallen AS	Refinansiering	40 %	kr 208 114	kr 519 474	2018
Idrettstunet AS	Nybygg og hybelbygg	100 %	kr 6 684 780	kr 7 010 868	2038
Trøndelag Bomveiselskap AS	E6 Stjørdal - Trondheim (25% av antatt lånevolum/Gar.del.)	25 %	kr 365 000 000	kr 415 000 000	
Namdal Bomvegselskap AS	Refinansiering (DNBNor lån innfridd 2010)	100 %	kr 40 000 000	kr 56 000 000	2027
Vegamot AS	E6 Ulsberg - Melhus. Fellesnemda TRFK 11/17.		kr 9 450 000 000		
Vegamot AS	E6 Ranheim - Åsen. Fellesnemda TRFK 12/17.		kr 9 400 000 000		
Sum garantiansvar			kr 20 372 263 574	kr 1 522 124 982	

I 2018 er følgende garantier gitt av fylkestinget:

FT-sak 56/18; Lånegarantien til Trondheim Bussterminal AS utvidet med to millioner kroner, fra 25 millioner kroner til 27 millioner kroner. Garantien varighet er fastsatt til 20.03.2020.

FT-sak 62/18; Garantistillelse for Miljøpakke Trondheim. Selvskyldnerkausjon for lån tatt opp av bompengeselskapet Vegamot AS, begrenset oppad til 500 millioner kroner med tillegg av 10% til den enhver tid gjeldende hovedstol til dekning av eventuelle påløpte renter og omkostninger. Maksimalt 550 millioner kroner. Utløp garantitid 2035.

FT-sak 112/18; Garantistillelse for prosjektet Fv 17 / 720 Dyrstad - Sprova - Malm. Selvskyldnerkausjon for lånene bompengeselskapet tar opp, begrenset oppad til 901 millioner kroner med tillegg av 10% til den enhver tid gjeldende hovedstol til dekning av eventuelle påløpte renter og omkostninger. Maksimalt 991 millioner kroner. Utløp garantitid 2041.

FT-sak 114/18; Garantistillelse for prosjektet Fv 704 / 720 Røddekryssset - Tanem. Selvskyldnerkausjon for lånene bompengeselskapet tar opp, begrenset oppad til 245 millioner kroner med tillegg av 10% til den enhver tid gjeldende hovedstol til dekning av eventuelle påløpte renter og omkostninger. Maksimalt 270 millioner kroner. Utløp garantitid 2036.

FT-sak 115/18; Garantistillelse for prosjektet E6 Vindåsliene - Korporalsbrua (Trondheimsveien). Selvskyldnerkausjon for lånene bompengeselskapet tar opp, begrenset oppad til 884,3 millioner kroner med tillegg av 10% til den enhver tid gjeldende hovedstol til dekning av eventuelle påløpte renter og omkostninger. Maksimalt 973 millioner kroner. Utløp garantitid 2042.

FT-sak 116/18; Garantistillelse for prosjekt Fv. 714 Laksevegen, trinn 2. Selvskyldnerkausjon for lånene bompengeselskapet tar opp, begrenset oppad til 974,3 millioner kroner med tillegg av 10% til den enhver tid gjeldende hovedstol til dekning av eventuelle påløpte renter og omkostninger. Maksimalt 1 072 millioner kroner. Utløp garantitid 2040.

Vedlegg 3

LÅNEFONDETS BEVILGNINGSBUDSJETT

Lånefondets bevilgningsbudsjett

For 2017 gjelder dette Sør-Trøndelag fylkeskommune. Fra 2018 gjelder budsjettet for Trøndelag fylkeskommune.

Alle tall i 1000 kr	Budsjett 2019	Budsjett 2018	Regnskap 2017
Lønn inkl. sosiale utgifter			
Utstyr m.v.			
Låneomkostninger m.v. eksterne lån	1 500	1 000	1 998
Renteutgifter eksterne lån	150 500	119 000	79 936
Renter på swap	52 000	52 000	35 628
Sum utgifter	204 000	172 000	117 562
Avdrag på eksterne lån **	-		4 800 000
Interne utlån	1 151 100	1 614 000	504 720
Sum utbetalinger	1 151 100	1 614 000	5 304 720
Sum anvendelse av midler (1+2)	1 355 100	1 786 000	5 422 282
Refunderte adm. utg. og låneomk. m.v.			40
Refunderte renteutgifter	204 000	172 000	117 521
Sum Inntekter	204 000	172 000	117 561
Nye låneopptak **	841 672	1 284 000	5 100 000
Interne avdrag på utlån	309 428	330 000	213 126
Sum innbetalinger	1 151 100	1 614 000	5 313 126
Sum anskaffelse av midler (4+5)	1 355 100	1 786 000	5 430 687
Beregnet disponibel beholdning *	8 405	8 405	
Årets kontantoverskudd (6-3+7)	8 405	8 405	8 405
Årets kontantunderskudd (6-3+7)			

* Beregnet disponibel beholdning i budsjett 2019 er lik kasse og bankinnskudd pr. 31.12.2017 pluss budsjettert sum anskaffelse av midler i 2018 minus budsjettert sum anvendelse av midler i 2018.

** Avdrag på eksterne lån budsjetteres ikke da strategien med kortsiktige lån gjør det umulig å beregne. Nye låneopptak budsjetteres som netto økning i låneopptak.